

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR VE TASARIM FAKÜLTESİ

İNONU UNIVERSITY JOURNAL OF ART AND DESIGN ISSN: 1309-9876

E-ISSN:1309-9884

cilt **4** 2014
volume **4**
sayı **9**
number **9**

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SANAT VE TASARIM DERGİSİ

CİLT: 4 SAYI: 9 (2014)

ISSN: 1309-9876

INONU UNIVERSITY
JOURNAL OF ART & DESIGN

VOLUME: 4 NUMBER: 9 (2014)

EISSN: 1309-9884

YAYIN SAHİBİ

İ.Ü. Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
Prof. Dr. Turan SAĞER
Dekan

EDİTÖR

Yrd. Doç. Dr. Atilla ATİK

EDİTÖR YARDIMCILARI

Yrd. Doç. Dr. Kader SÜRMEİİ
Yrd. Doç. Dr. Ünal İMİK

YAYIN KURULU*

Prof. Dr. Metin KARKIN
Prof. Dr. Turan SAĞER
Doç. Dr. Bülent YILMAZ
Doç. Dr. Latif Gürkan KAYA
Yrd. Doç. H. Serdar MUTLU
Yrd. Doç. Mesut YAŞAR
Yrd. Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN

OWNER

I.U. Faculty of Fine Arts and Design
Prof. Turan SAĞER, PhD
Dean

EDITOR

Assist. Prof. Atilla ATİK, PhD

ASSOCIATE EDITORS

Assist. Prof. Kader SÜRMEİİ, PhD
Assist. Prof. Ünal İMİK, PhD

EDITORIAL BOARD

Prof. Metin KARKIN, PhD
Prof. Turan SAĞER, PhD
Assoc. Prof. Bülent YILMAZ, PhD
Assoc. Prof. Latif Gürkan KAYA, PhD
Assist. Prof. H. Serdar MUTLU
Assist. Prof. Mesut YAŞAR
Assist. Prof. Yüksel GÖĞEBAKAN, PhD

*Yayın kurulu üyeleri ünvanları esas alınarak isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

DİZGİ SORUMLUSU

Ar. Gör. Oğuz ATEŞ

SEKRETERYA

Ar. Gör. Oğuz ATEŞ

<http://www.gstfdergi.com> adresinden dergiye ilişkin bilgilere ve makalelerin tam metnine ücretsiz ulaşılabilir.

İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

Yaygın süreli yayın.

COMPOSITOR

RA. Oğuz ATEŞ

SEKRETERIAT

RA. Oğuz ATEŞ

All articles in this journal are available free of charge from <http://www.gstfdergi.com>

Inonu University Journal of Art & Design is peer-reviewed journal which is published two times a year.

Common periodical.

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDENCE ADDRESS

İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Sanat ve Tasarım Dergisi Editörlüğü
44280 / Malatya – TÜRKİYE

Telefon/Phone: (+90) 422 377 31 39 **Faks/Fax:** (+90) 422 341 06 18

DANIŞMA KURULU* / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan TEPECİK (Başkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan UZUN (Işık Üniversitesi)
Prof. Dr. Alev KURU ÇAKMAKOĞLU (Gazi Üniversitesi)
Prof. Ali SEVGİ (Başkent Üniversitesi)
Prof. Ata Yakup KAPTAN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Ayşe ÖZEL (Doğuş Üniversitesi)
Prof. Dr. Aytekin ALBUZ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Cemal YURGA (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Erhan Vecdi KÜÇÜKERBAŞ (Ege Üniversitesi)
Prof. Ferit ÖZŞEN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
Prof. Dr. Fırat KUTLUK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Gül ÇİMEN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülçin YAHYA KAÇAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Haldun MÜDERRİSOĞLU (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan ARAPGİRLİOĞLU (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan ERKEK (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan YILMAZ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hülya İZ BÖLÜKOĞLU (Gazi Üniversitesi)
Prof. Kadir KARKIN (Adıyaman Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Cihat CAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Faruk ALTUNKASA (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Memduh ÖZDEMİR (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. N. Oya LEVENDOĞLU ÖNER (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurhan TEKEREK (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Orcan GÜNDÜZ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Öner DEMİREL (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Richard SMARDON (SUNY-ESF)
Prof. Dr. Robert L. ELLIOTT (Tennessee State University)
Prof. S. Sibel SEVİM (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap YANGIN BUYURGAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Server ACİM (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Şenel ERGİN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Tefik Fikret UÇAR (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuluhan YILMAZ (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Türev BERKİ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat ÖZSOY (TOBB Üniversitesi)
Prof. Dr. Yalçın MEMLÜK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Zehra ÇOBANLI (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ebru GÖKDAĞ (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Mark CRAWFORD (Tennessee State University)
Doç. Dr. Osman UZUN (Düzce Üniversitesi)
Doç. Rahmi ATALAY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Zeki DEMİR (Düzce Üniversitesi)

*Danışma kurulu üyeleri ünvanları esas alınarak isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

İnönü Üniversitesi ve Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi yayınlarında varılan sonuçlar veya fikirlerin sorumluluğunu taşımamaktadır. Üniversitenin, bu yayında ileri sürülen bilgi, alet, ürün ya da işlevlerin doğruluğu, bütünlüğü, uygunluğu ve kullanılabilirliği konusunda bir yüklenimi ve iddiası bulunmamaktadır. Bu sebeple herhangi bir nedenle sorumlu tutulamaz.

Bu yayının herhangi bir kısmı, İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi Editörlüğü'nün yazılı izni olmadıkça kaynak gösterilmeden yayınlanamaz, bilgi saklama sistemine alınamaz veya elektronik, mekanik vb sistemlerle çoğaltılamaz.

İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi'nin sahibi İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı'dır. Yayınlanmak üzere gönderilen yazılar iade edilemez ve yayınlanan yazılar için telif hakkı ödenmez.

Both the Inonu University and Faculty of Fine Arts and Design do not accept responsibility for the statements made or for the opinions expressed in the IU Journal of Art and Design. The university makes no representation or warranty of any kind, concerning the accuracy, completeness, suitability or utility of any information, apparatus, product or processes discussed in this publication; therefore it assumes no liability.

Except for fair copying, no part of this publication may be produced, stored in a retrieval system in any form or by any means electronic, mechanical, etc. or otherwise without the prior written permission of the Editorial Office of IU Journal of Art and Design and without reference.

The owner of the IU Journal of Art and Design is the Deanery of the Faculty of Fine Arts and Design at the Inonu University. The submitted manuscripts cannot be returned to the author(s) and the copyright fee is paid for published articles.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ÖZGÜN ARAŞTIRMA / ORIGINAL RESEARCH

Planlama ve Tasarım / Planning and Design

- Kentsel Yeşil Alanlarda Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları İçin Engelsiz Rota Belirlenmesi: Antalya Atatürk Kültür Parkı Örneği** 1-14
Determination of Barrier-Free Routes For Wheelchair User in Urban Green Areas: A Case Of Antalya Atatürk Culture Park
➤ Tahsin Yılmaz, Rifat Olgun, Faik Şavklı, Büşra Öter
- Aydınlatmanın Park Kullanım Tercihlerine Etkileri** 15-20
The Effects of Lighting on Park Use Preferences
➤ Tahsin YILMAZ, Faik ŞAVKLI, Rifat OLGUN, Elif ÖZDAMARLAR
- Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği** 21-33
A Study on the Determination of Socio-Demographic Characteristics of the City Residents Effect on the Urban Life Satisfaction in the Sample of Kemaliye
➤ Atilla ATİK, Ezgi TAÇORAL, M. Faruk ALTUNKASA
- Gürültü Kirliliğinin Kent Parklarına Etkisi ve Çözüm Önerileri: Trabzon Kenti Örneği** 35-42
The Effect of Noise Pollution on City Parks and Proposed Solutions: Case of Urban Trabzon
➤ Elif BAYRAMOĞLU, Buket ÖZDEMİR IŞIK, Öner DEMİREL

Müzik ve Sahne Sanatları / Music and Performing Arts

- Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları ve Yaklaşımların İlköğretim Müzik Dersi Kapsamında Kullanımı ile İlgili Örnek Uygulamalar** 43-58
Multi-Vocalization Approaches in Educational Music and the Model Regarding the Application of the Approaches Within the Scope of Primary School Music Lessons
➤ Cem Süleyman ŞAKTANLI, Yaşar ÖZELMA
- Çalgı Kalitesinin Performans ve Başarıya Etkilerine Yönelik Görüşler "Bağlama Örneği"** 59-68
Instrument Quality and Performance of the Views Towards Success Impact "Bağlama" Example
➤ Ünal İMİK, Sinan HAŞHAŞ
- Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları** 69-79
Distance Learning in Music Education and Orchestral Applications
➤ Turan SAĞER, Arda EDEN, Orhan ŞALLIEL
- Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle Çok Seslendirilmesi** 81-91
Harmonizing The Turkish Maqam Music Scales Using Modern Harmony
➤ Turan SAĞER, Ozan EROY

DERLEME / COMPILATION

- Türk Heykel Sanatında Figüratif ve Soyut Anlayışın Öncü Temsilcisi: Zühtü Müridoğlu** 93-98
➤ Metin ŞEN
- Görsel ve İşitsel Sanatların Doğa ile Olan Köprüsü: Peyzaj Mimarlığı** 99-106
Landscape Architecture; A Bridge From Visual And Auditory Arts Towards Nature
➤ Fürüzan ASLAN, Banu MUSTAN DÖNMEZ, Bülent YILMAZ
- Henry Moore Heykellerinde Metafor Olarak İnsan Figürü** 107-113
Human Figure in Henry Moore's Sculpture as a Metaphor
➤ Rahmi Atalay
- Aydın'da Cihaoğullarına Ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili** 115-128
Two Water Constructions Belonging to Cihanogullari in Aydına Public Fountain Named as Cihanoglu Abdulaziz and Miss Atike
➤ Muzaffer YILMAZ

KENTSEL YEŞİL ALANLARDA TEKERLEKLİ SANDALYE KULLANICILARI İÇİN ENGELSİZ ROTA BELİRLENMESİ: ANTALYA ATATÜRK KÜLTÜR PARKI ÖRNEĞİ

Tahsin Yılmaz^{1*}, Rifat Olgun², Faik Şavklı², Büşra Öter¹

¹: Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 07070, Antalya.

²: Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 07070, Antalya.

Özet

Engelli bireyler yaşamın her alanında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. En önemli sorunlardan biri de kentsel dış mekânlardaki hareket özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamalardır. Günlük yaşamda çok sayıda engelli kişi, dış mekân etkinliklerinden yardım almadan faydalanamamaktadır. Adil olmayan bu durumun önlenmesi, tasarım sürecinde engelli kişilerin de gereksinimlerinin göz önünde bulundurulmasıyla mümkündür.

Son yıllarda artan bilinç düzeyi ile birlikte tasarımda erişilebilirlik ön plana çıkmaya başlamıştır. Ancak belli noktalarda bu tasarımlar anlık çözümlerle geçiştirilmekte, bütüncül değerlendirilmemektedir. Bu uygulamalar bizlere noktasal çözümler sunarken, sistemin çalışmamasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada tekerlekli sandalye kullanan engellilerin kent parklarını engelsiz olarak dolaşabilmeleri için rotalar oluşturulması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Antalya Atatürk Kültür Parkı'nın hâlihazırdaki durumları incelenmiş ve problemlerli noktalar belirlenmiştir. Problemlerli alanlar için çeşitli çözüm önerileri geliştirilmiş ve engelsiz rotalar belirlenerek tablolar ile gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent Parkı, Erişilebilirlik, Tekerekli Sandalye, Engelsiz Rota, Peyzaj Mimarlığı.

DETERMINATION OF BARRIER-FREE ROUTES FOR WHELLCHAIR USER IN URBAN GREEN AREAS: A CASE OF ANTALYA ATATÜRK CULTURE PARK

Abstract

Disabled individuals have several problems in daily life. One of the most important problem they faced is barriers that hamper the free movement in outdoor places of cities. Most of the disabled individuals are not able to use outdoor facilities without help in daily life. The prevention of this unfair situation is possible by considering their special needs while designing process.

In recent years, by increasing the level of consciousness, barrier-free design has started to come into prominence. However, at certain points, these designs are circumlocutioned by instant solutions, not considered to be holistic. While these applications offer some solutions, also they cause the system to stop working.

In this study, determination of barrier-free routes for whellchair user in urban parks is aimed. At the end of the study the current situation of Antalya Atatürk Park is examined and problematical areas on site are determined. Several solutions are developed for these problematical areas and barrier-free routes are specified and presented by the charts.

Key Words: Urban Park, Accessibility, Whellchair, Barrier-free Route, Landscape Architecture.

* Yazışma yapılacak yazar: tahsin@akdeniz.edu.tr

Makale metni 23.06.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 03.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

1. Giriş

Kentsel yeşil alanlar, sahip olduğu işlevler nedeniyle kent ve kentliler açısından çok önemli doğa parçalarıdır. Bununla beraber bu alanlar mekânsal yapılarına ve işlevsel özelliklerine bağlı olarak kent mekânında fiziksel ve sosyal çevre bakımından faydalar üreten fonksiyon alanları görevindedir (Ceylan, 2007). Bu nedenle kentsel açık yeşil alanlar birey ve toplumun bir arada bulunduğu, sosyalleştiği, çeşitli sosyal sınıf ve kültürden farklı özelliklere sahip insanların bir araya gelip, etkileşim içinde oldukları mekânlar konumundadır. Özellikle kamusal alanlar kentlerdeki toplum yapısının oluşumu sürecinde önemli rol oynamaktadır (Çetinkaya, 2013). Buna karşı endüstrileşme hareketleri ile hızla büyüyerek plansızlaşan kentler, insanların toplu yaşamlarını giderek zorlaştırmaktadır. Uygun olmayan kentsel tasarımlar, fiziksel açıdan herhangi bir engel taşımayan insanlar üzerinde bile çeşitli kayıplara neden olurken, engelli bireylerin yaşadıkları maddi ve manevi kayıpların etkisini daha da fazla arttırmaktadır. Dünyada olduğu kadar ülkemizin de temel sorunlarının başında engelli birey ve ailelerinin durumları gelmektedir. Toplumun bir parçası olan engelliler, tüketici ve bakıma muhtaç insanlar olarak görülmelerinden dolayı sosyal hayatta engellerle karşılaşmalarının yanında, çevredeki fiziksel eksikliklerden kaynaklanan birçok engel ile de karşı karşıya kalmaktadır (Bekci, 2012).

Bu kapsamda geçmişten günümüze devam eden süreç içerisinde engellilere yönelik bazı haklar getirilmiştir. Çağlayan (2006) yapmış olduğu çalışmada, geçmiş dönemde engellilere yönelik yaklaşımların hangi boyutta olduğunu resmetmiştir: "Antik-Yunan döneminde, kurumlara yerleştirilerek toplumdan izole edilen ahlâkî/dinî temelli merhametle bakılan ve 'ikinci sınıf' insan muamelesi gören engelliler, herhangi bir sosyal hakka sahip değildir. Bu tür uygulamalar, zaman içinde, yardım kurumlarının kurulması ve daha sonra bunların ilk engelli örgütlerine dönüşmesiyle son bulmuştur". Sanayi Devrimi dönemine gelindiğinde, engelliler açısından yeni birtakım zorluklar söz konusu olmuş, engelli-yoksul insanlar kategorileştirilerek dramatik şartlarda yaşamaya zorlanmış ve bu insanların sayısı günden güne artmıştır. Yine bu dönemde, fabrikasyon üretim sistemi ve emeğin ücretlendirilmesi yükselmiş, engelliler üretime katkı sağlayabileceklerine rağmen; engel veya özürlerinden dolayı emek piyasasından dışlanmış ve marjinalleştirilmiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010).

1950'li yıllar, engellilik olgusunun, uluslararası alanda daha yoğun bir biçimde "tartışılabilir" bir sorun haline gelmesine tanıklık etmiştir. I. ve II. Dünya Savaşları maddî-manevî değerler bakımından yıkımlara yol açmış ve mevcut olan engelli nüfusa milyonlarca engelli nüfusun eklenmesi neticesini doğurmuştur. Tüm bu olumsuzluklarına karşın, her iki Dünya Savaşı'nda toplumların genç insan gücünün cepheye sürülmesi ve cephe gerisinde üretimin devamı için ihtiyaç duyulan işgücü açığının engellilerle giderilmeye çalışılması, engellileri öne çıkartan ve önemini artıran önemli bir gelişme olmuştur. Bu bağlamda, yaşlı ve kadın nüfusa ek olarak, engelli nüfus savaş dönemi işgücü gereksinimini karşılayan önemli bir unsur olmuştur. Bu durum, engellilerin hangi işleri daha rahat yapabileceği konusunda önemli bir deneyim sağlamış; meslekî rehabilitasyon ile meslekî ve teknik eğitim ve bilimsel iş analizlerinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Savaşta engelli hâle gelen insanlarla, savaş karşıtı hareketlerin ittifakı ile oluşturulan kampanyalar, engelli hakları sorununu tüm modern toplumların önüne koymakta başarılı olmuştur. Ayrıca savaşın taraflarının çoğunluğunun gelişmiş ülkeler olması da engelliliği 'daha görünür' bir konuma getirmiş; artan engelli nüfusunun sağlık ve psikolojik yardıma taleplerinin artması ülkeleri bu konularda belirli düzenlemeler yapmaya yöneltmiştir. Böylece ABD, Fransa, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler, engellilik meselesinin farkına varmaya başlamış ve uluslararası politikalarda ve özellikle Birleşmiş Milletler (UN) vasıtasıyla engelliliğin ekonomik ve sosyal yükümlülüğünü gidermek için birlikte çalışma ve bilinci yükseltmek için etkilerini kullanmışlardır. Engellilikle ilgili çalışmaların bir bakıma savaş dönemi şartlarının beslediği mecburiyet sonucu yürütüldüğü bu dönemde, gelişmiş ülkelerin katkıları ile Birleşmiş Milletler gündemine alınmıştır. Birleşmiş Milletler' in engellilere yönelik çalışmaları ilk dönemde engellilerin yaşam kalitelerini yükseltmeye yönelik olmuş, daha sonraki dönemlerde rehabilitasyon ve eğitim hizmetleri ağırlık kazanmıştır (Gökmen, 2007; Özgökçeler ve Alper, 2010).

Türkiye'de engelliler ile ilgili mevzuata bakıldığında; Osmanlı Devleti döneminde engellilerin yaşlılar evinde korunmaya alındığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde, Kasım 1923'te Cenevre Sözleşmesi'ne ilişkin Atatürk tarafından hazırlatılan raporda özürli çocuklardan da söz edilmiş; her çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak doğal gelişebilmesi hususunun hakkı olduğu, zihinsel yetersizliği olan çocukların olanaklar ölçüsünde geliştirilmesi, çocuğun kendi hayatını kazanmaya yetenekli hale getirilmesi, her çeşit sömürüye karşı

korunması ve insan sevgisiyle eğitilmesi vurgulanmıştır. Engelli bireylere ilişkin hizmetler, 1950 yılına kadar sadece Sağlık Bakanlığı bünyesinde kalırken bu tarihten itibaren Milli Eğitim Bakanlığı da görev almıştır. 1996 yılında kurulan 'Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı' ile çalışmalar sorumlu bir kurum tarafından yürütülmeye başlanmıştır (Özdingiş, 2007). Özürlüler İdaresi Başkanlığı 2011 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüş ve 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 08.06.2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmıştır. 03.05.2013 tarihli ve 28636 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6462 sayılı Kanunla adı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014).

Engelli bireylerin topluma katılmalarının önündeki engellerin başında ulaşım, fiziksel çevre ve konut sorunu gelmektedir. Engellilerin içinde yaşadıkları fiziksel çevrenin tasarımı, engelli bireylerin sahip oldukları fiziksel işlev bozuklukları/yetersizlikleri ve bunun yol açtığı sınırlamalar nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle içinde yaşanılan fiziksel çevrenin, o toplumun içinde yaşayan tüm bireylerinin düşünülerek tasarlanması gerekir. Fakat günümüzde yaşanılan konuttan tüm kamusal yaşam alanlarına ve ulaşım araçlarına kadar birçok çevresel unsurun engellilerin özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Yollar, kaldırımlar, kamu binaları, parklar ve bahçeler, okullar, içinde yaşanılan konutlar, ulaşım araçları ve bunun gibi daha birçok fiziksel çevre unsuru, engellilerin topluma katılmasının önünde ciddi birer engel oluşturmaktadır. Böylece sahip olduğu engeli nedeniyle hareket yeteneği sınırlanmış insanların bu ve benzeri sebeplerle yaşadıkları sınırlama daha da pekişmektedir. Bunun anlamı hareket yeteneği sınırlanan bireyin toplumsal yaşamdan dışlanmasıdır. Oysa bütün bunlar, engellilerin topluma katılmasını, toplumla bütünleşmesini kolaylaştıracak bir biçimde tasarlanmalı ve geliştirilmelidir (Karataş, 2002).

Engelli bireylerin, sosyal hayattan dışlanmadan, toplumun bütünü ile bağımsız olarak sosyal gereksinimlerini karşılayabilmesi için kamusal kullanım alanlarından biri olan ve kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir etken olan kent parklarından da yararlanabilmeleri gerekmektedir (Gökçe, 2012).

Son yıllarda artan bilinç düzeyi ile birlikte yapılan tasarımda erişilebilirlik ön plana çıkmaya başlamıştır. Fakat belli noktalarda yapılan bu tasarımlar anlık çözümlerle düşünülüp, bütüncül olarak değerlendirilmemektedir. Bu tarz tasarımlar ise kullanıcılara noktasal çözümler sunarken, sistemin çalışmamasına neden olmaktadır.

Bu çalışma kapsamında tekerlekli sandalye kullanan bireylerin, kent parklarını engelsiz bir şekilde dolaşabilmeleri için engelsiz rotalar oluşturulması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Antalya Atatürk Kültür Parkı'nın hâlihazırdaki durumu incelenmiş ve tekerlekli sandalyenin park içerisindeki dolaşımını engelleyen unsurlar belirlenmiştir. Bu unsurlara karşı çözüm önerileri geliştirilmiş ve park içerisindeki dolaşımlarına yönelik alternatif rotalar belirlenmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini Antalya Atatürk Kültür Parkı oluşturmaktadır. Çalışma konusuyla ve alanla ilgili literatürler (tezler, kitaplar, makaleler, projeler, çalışmalar, internet siteleri vb.), engelli bireyler için düzenlenmiş ulusal ve uluslararası standartlar incelenip, alanda belirlenen unsurların (girişler, rampalar, merdivenler, yürüme yolları, vb.) ölçümleri çalışmanın diğer materyallerini oluşturmaktadır.

Araştırma Materyalinin Tanıtımı: Antalya ilinin Muratpaşa ilçesine bağlı Meltem Mahallesi'nde yer alan Antalya Atatürk Kültür Parkı'nın doğusunda Tenis İhtisas Kulübü, batısında Dumlupınar Bulvarı, kuzeyinde Yüzüncü Yıl Bulvarı ve güneyinde Beachpark ve Akdeniz bulunmakta olup kent merkezinde yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Atatürk Kültür Parkı uydu görüntüsü (Şavklı, 2012).

Antalya Atatürk Kültür Parkı Antalya'nın en büyük kent parkı konumundadır. Alanın projesi yarışma sonucu belirlenerek 1982 yılında Turizm Bakanlığı'nın onayı ile yürürlüğe girmiştir. Park, 1992 yılında uygulanmaya başlayan 800 dekarlık alanın 500 dekarı üzerine kurulmuş olup I. etabı bitirilerek 1997'de kullanıma açılmıştır (Saatçı, 2009). Çalışma alanı tam olarak falezlerin varyantla denize indiği kısımda, denizden 30 m'ye kadar yükselen traverten bir teras üzerine kurulmuş olmasından dolayı eşsiz bir konuma sahiptir. Çünkü Antalya kentinin üzerine kurulu olduğu ve 603 km²'lik alanı kaplayan düzlükler dünyanın en geniş tufa (traverten) platosunu oluşturmaktadır. Antalya Tufası, deniz seviyesinden itibaren kuzeye doğru basamaklı düzlükler (platolar) halinde gözlenmekte, birisi deniz altında olmak üzere 4 ana plato olarak sınıflandırılmaktadır (Dipova ve Yıldırım, 2005).

Araştırma için Antalya Atatürk Kültür Parkı'nın seçilmesinde en büyük etken, Antalya'nın en büyük kent parkı olması, kentin pek çok noktasından belirli ulaşım imkânları ile erişilebilir bir noktada bulunması, alanda bulunan Antalya Atatürk Kültür Merkezi Binası, birçok seminer, kongre, sergi, fuar gibi etkinliklerin yapıldığı Cam Piramit Sabancı Kongre ve Fuar Merkezi Binası, seyir terasları, çocuk oyun alanları, sergi-fuar alanı, çay bahçeleri gibi birçok etkinliğe ev sahipliği yapması ve diğer kent parkları yanında en çok tercih edilen park olmasıdır. En çok tercih edilen kent parkı olması nedeniyle farklı yaş gruplarından çok sayıda kullanıcıya hitap etmektedir. Bunun yanında en önemli seçim nedenlerinden birisi de birçok engelli standartlarının kullanımına yönelik park tasarım unsurlarını içermesidir (Gökçe, 2012).

Değerlendirme Yöntemleri: Araştırma üç aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamada çalışma alanı ve çalışma konusuyla ilgili yayımlanmış kitap, tez, makale, bildiri gibi yazılı kaynaklar ve engellilere ilişkin internet siteleri araştırılarak literatürler toplanmış ve değerlendirilmiştir.

İkinci aşamada hali hazır durumu belirlemek amacıyla ölçümler yapılmıştır. Park içindeki dolaşımı sağlayan elemanların (alan ve bina girişleri, kaldırımlar, rampalar, eğimler, yürüyüş yolları, otoparklar, merdivenler, zemin kaplamaları vb.) ölçümleri yapılmıştır. Yapılan bu ölçümler Birleşmiş Milletler (United Nations) ve Türk Standartları ile karşılaştırılarak bir uygunluk analizi gerçekleştirilmiştir.

TSE'ye (Türk Standartları Enstitüsü) göre; rampaların tekerlekli iki sandalyelerinin iki yönlü geçişinin sağlanacağı şekilde minimum net geçiş genişliği 180 cm yapılmalıdır. 100 cm'den uzun ve yükseklikte 50 cm'den fazla bir farkı geçen rampalarda veya bir rampadan ikinci bir rampaya geçiş varsa en az 250 cm'lik düz dinlenme alanları yapılmalıdır. Rampa sahanlıkta yön değiştiriyorsa, tekerlekli sandalyeli engellinin manevrası için gerekli sahanlık alanı en az 150 cm x 150 cm olmalıdır (TS12576).

TS12576'ya göre yaya kaldırımıdaki yükseklik farklılıklarını, engellilerin zorlanmadan geçebilmesi gerekmektedir. Rampaları, tekerlekli sandalyeli ve bastonlu engellilerin de kullanacağı düşünülerek eğimler mümkün olduğu kadar rahat ve güvenli yapılmalıdır. Hiç bir şekilde %8 eğimden dik olmamalıdır. UN (United Nations) (2004)'a göre ise rampa eğimleri %12'ye kadar olabilir, ancak eğim arttıkça rampanın mesafesi azalmalıdır. Rampalarda %6 eğimde en fazla 8 metrelik bir mesafe geçilebilirken, %12 eğimde sadece 0.5 metre mesafe geçilebilmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Rampaların eğimi, uzunluğu ve yüksekliğine ilişkin önerilen değerler tablosu (UN, 2004)

Maksimum Eğim	Maksimum Uzunluk	Maksimum Yükselme
1:20 (%5)	-	-
1:16 (%6)	8.00 m	0.50 m
1:14 (%7)	5.00 m	0.35 m
1:12 (%8)	2.00 m	0.15 m
1:10 (%10)	1.25 m	0.12 m
1:8 (%12)	0.50 m	0.06 m

Yapılan gözlemler sonucunda Antalya Atatürk Kültür Parkı'nda 7 giriş belirlenmiştir. Bu girişler A, B, C, D, E, F, G girişleri olarak adlandırılmıştır. Park içerisindeki yaygın kullanımlar 14 başlık altında toplanarak, 1'den 14'e kadar numaralandırılmıştır (Şekil 2). Tekerlekli sandalyeler manuel ve akülü kullanım olarak iki ana sınıfta incelenmiştir. Manuel tekerlekli sandalye kullanımı da kendi içerisinde "tek başına kullanım" ve "bir başkasının yardımı ile kullanım" olarak iki alt başlığa ayrılmıştır.

Çalışmanın son aşamasında ise girişlerden kullanımlara giden rotaların manuel tekerlekli sandalyenin tek başına kullanımı halinde, manuel tekerlekli sandalyenin birinin yardımı ile kullanımı halinde ve akülü tekerlekli sandalyenin kullanımı halinde uygunlukları değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu rotalar en kısa yoldan ve alternatif yoldan olmak üzere iki farklı şekilde gruplandırılmıştır. Tabloda uygun olan rotalar yeşil renk ile uygun olmayan rotalar ise kırmızı renk ile boyanmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Antalya Atatürk Kültür Parkı'nda bulunan alan girişleri, yürüyüş yolları, rampalar, merdivenler, otopark alanları, bina girişleri yapısal çevre standartları bakımından mevcut durumları ve engelli bireylerin parkları kullanımı ve kullanım sırasında karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik olarak yapılan alan çalışmalarının sonuçları doğrultusunda; manuel tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan tek başına kullanımı (Tablo 1), manuel tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan tek başına kullanımı (Tablo 2), manuel tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan birisinin yardımı ile kullanımı (Tablo 3), manuel tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan birisinin yardımı ile kullanımı (Tablo 4), akülü tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan tek başına kullanımı (Tablo 5), akülü tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan tek başına kullanımı (Tablo 6) olarak rotalar verilmiştir. Rotalar; engellilerin girişlerden kullanımlara ulaşılabilirliği açısından değerlendirilip, tabloda ulaşılabilir olan rotalar yeşile, ulaşılabilir olmayan rotalar ise kırmızıya boyanmıştır. Girişler ve kullanımların kodları Şekil 2'de gösterilmiştir.

GİRİŞLER

- A:** Falez Girişi
B: Kültür Merkezi Otopark Girişi
C: Kültür Merkezi Girişi
D: Cam Piramit Otopark Girişi
E: Yıldızlar Geçidi Girişi
F: Nikâh Salonu Girişi
G: Park ve Bahçeler Şubesi Girişi

KULLANIMLAR

- 1:** Seyir Kafe
2: Köpek Parkı
3: Şehir Kulübü
4: Yengeç Kafe
5: Kültür Merkezi
6: Heykel
7: Cam Piramit
8: Orta Kafe
9: Amfi
10: Kır Kahvesi
11: Antalya Kültür ve Sanat Vakfı
12: Park ve Bahçeler Şube Binası
13: Gölet
14: Nikah Salonu.

Şekil 2. Atatürk Kültür Parkı'nda yer alan girişler ve kullanımlar.

3.1. Manuel tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan tek başına kullanımı

Hali hazırda A (falez) girişinden manuel tekerlekli sandalye ile hiçbir kullanıma ulaşım yoktur. Falez girişindeki yürüyüş yolunun malzemesinin kaygan olmayan farklı bir malzeme ile değiştirilmesi durumunda, 1 (seyir kafe) ve 2 (köpek parkı) numaralı kullanımlara giden rotaların renkleri tabloda yeşile dönebilecektir.

B (kültür merkezi otopark) girişinden 3 (şehir kulübü) ve 5 (kültür merkezi) numaralı kullanımlara ulaşım mümkün iken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi tabloda yeşile dönebilecektir. Ayrıca 8 numaralı (orta kafe) kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimleri düzeltilirse, 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi kaygan olmayan bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

C (kültür merkezi) girişinden 3 (şehir kulübü) ve 5 (kültür merkezi) numaralı kullanımlara ulaşım mümkün iken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 8 (orta kafe) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların da eğimleri düzeltilirse, 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 ve 13 numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

D (cam piramit otopark girişi) girişinden 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkün iken diğer kullanımların ulaşılabilirliği bulunmamaktadır.

Tablo 1. Manuel tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan tek başına kullanımı.

KULLANIMLAR	GİRİŞLER						
	A	B	C	D	E	F	G
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							

E (yıldızlar geçidi girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimleri düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

F (nikâh salonu girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 8 (orta kafe) ve 14 (nikâh salonu) kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 13 (gölet) kullanımlarına giden rotanın rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) numaralı kullanıma giden rotaların rengi de yeşile dönebilecektir.

G girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV) ve 12 (park ve bahçeler binası) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği bulunmamaktadır. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi), 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 13 (gölet) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, bu rotanın rengi yeşile dönebilecektir.

3.2. Manuel tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan tek başına kullanımı

A (falez girişi) girişinden hiçbir kullanıma ulaşım bulunmamaktadır. Eğer bu girişteki yürüyüş yolunun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 1 (seyir kafe) ve 2 (köpek parkı) numaralı kullanımlara giden rotanın renkleri yeşile dönebilecektir.

B (kültür merkezi otopark girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım varken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır

kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

C (kültür merkezi girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım varken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

D (cam piramit otopark girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimleri düzeltilirse, 5 (kültür merkezi), 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

Tablo 2. Manuel tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan tek başına kullanımı.

KULLANIMLAR	GİRİŞLER						
	A	B	C	D	E	F	G
1	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
2	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
3	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red
4	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red
5	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red
6	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
7	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Red
8	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red
9	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
10	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
11	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red
12	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red
13	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
14	Red	Green	Red	Red	Red	Red	Red

E (yıldızlar geçidi girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotanın rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

F (nikâh salonu girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotanın rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 13 numaralı kullanıma giden rotanın rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) numaralı kullanıma giden rotanın rengi yeşile dönebilecektir.

G (park ve bahçeler binası girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 7(cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 13 (gölet) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotanın rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, bu rotanın rengi yeşile dönebilecektir.

3.3. Manuel tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan birisinin yardımı ile kullanımı

A (falez girişi) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Ancak diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, bu rotaların rengi de yeşile dönebilecektir.

B (kültür merkezi otopark girişi) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü) ve 5 (kültür merkezi) numaralı kullanımlara ulaşım varken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 8 (orta kafe) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampalarında eğimleri düzeltilirse, 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

C (kültür merkezi girişi) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü) ve 5 (kültür merkezi) numaralı kullanımlara ulaşım varken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 8 (orta kafe) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampalarında eğimleri düzeltilirse, 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

D (cam piramit otopark girişi) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü), 5 (kültür parkı), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur.

E (yıldızlar geçidi girişi) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampalar düzeltilirse, 6 (heykel) numaralı kullanıma giden rotanın rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

Tablo 3. Manuel tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan birisinin yardımı ile kullanımı.

KULLANIMLAR	GİRİŞLER						
	A	B	C	D	E	F	G
1	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
2	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
3	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
4	Green	Red	Red	Red	Green	Green	Green
5	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
6	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Red
7	Green	Red	Red	Green	Green	Red	Green
8	Green	Red	Red	Green	Green	Green	Green
9	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
10	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
11	Green	Red	Red	Green	Red	Red	Green
12	Green	Red	Red	Green	Red	Red	Green
13	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
14	Green	Red	Red	Green	Green	Green	Red

F (nikâh salonu) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 8 (orta kafe) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 6 (heykel) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 6 (heykel) numaralı kullanıma giden rotanın rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotanın rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) numaralı kullanıma giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

G (park ve bahçeler binası girişi) girişinden 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür parkı), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV) ve 12 (park ve bahçeler binası) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 6 (heykel) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 13 (gölet) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, bu rotanın rengi yeşile dönebilecektir.

3.4. Manuel tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan birisinin yardımı ile kullanımı

Manuel tekerlekli sandalye ile birisinin yardımı ile alternatif yoldan giderken girişlerin tamamından 1 (seyir kafe), 2 (köpek parkı), 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 6 (heykel), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden yolun malzemesi daha uygun bir malzemeyle değiştirilirse bu kullanımlara giden rotalarda yeşile dönebilecektir.

Tablo 4. Manuel tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan birisinin yardımı ile kullanımı.

KULLANIMLAR	GİRİŞLER						
	A	B	C	D	E	F	G
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							

3.5. Akülü tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan kullanımı

Akülü tekerlekli sandalye ile en kısa yoldan giderken A (falez girişi) girişinden hiçbir kullanıma ulaşım yoktur. Aynı zamanda bu girişteki yürüyüş yolunun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 1 (seyir kafe) ve 2 (köpek parkı) numaralı kullanımlara giden rotaların renkleri yeşile dönebilecektir.

B (kültür merkezi otopark girişi) girişinden 3 (şehir kulübü) ve 5 (kültür merkezi) numaralı kullanımlara ulaşım varken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 8 (orta kafe) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampalarında eğimleri düzeltilirse, 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

C (kültür merkezi girişi) girişinden 3 (şehir kulübü) ve 5 (kültür merkezi) numaralı kullanımlara ulaşım varken diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer bu girişten 6 (heykel) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampaların eğimi düzeltilirse, 6 (heykel) ve 7 (cam piramit) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 8 (orta kafe) numaralı kullanıma giden yol üzerindeki rampalarında eğimleri düzeltilirse, 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

D (cam piramit otopark girişi) girişinden 5 (kültür merkezi), 6 (heykel), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur.

E (yıldızlar geçidi girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 5 (kültür merkezi), 6 (heykel), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımlara ulaşım mümkün değildir. Eğer 13 numaralı kullanım olan göletin çevresindeki ve 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi), 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

Tablo 5. Akülü tekerlekli sandalyenin en kısa yoldan kullanımı.

KULLANIMLAR	GİRİŞLER						
	A	B	C	D	E	F	G
1	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
2	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
3	Red	Green	Red	Red	Green	Red	Red
4	Red	Red	Red	Red	Green	Red	Red
5	Red	Green	Red	Green	Red	Red	Red
6	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Red
7	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Green
8	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Red
9	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
10	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
11	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Red
12	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Red
13	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
14	Red	Red	Red	Green	Green	Red	Red

F (park ve bahçeler binası girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 8 (orta kafe) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 11 (AKSAV), 12 (park ve bahçeler binası) ve 13 (gölet) numaralı kullanımlara giden rotanın rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 10 (kır kahvesi) numaralı kullanıma giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir.

G (park ve bahçeler binası girişi) girişinden 3 (şehir kulübü), 4 (yengeç kafe), 7 (cam piramit), 8 (orta kafe), 11 (park ve bahçeler binası) ve 12 (park ve bahçeler binası) numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Diğer kullanımların ulaşılabilirliği yoktur. Eğer 5 (kültür merkezi) numaralı kullanıma giden rampalar düzeltilirse, 5 (kültür merkezi) ve 6 (heykel) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi yeşile dönebilecektir. 13 numaralı kullanım olan göletin etrafındaki malzeme değiştirilirse, 13 (gölet) ve 14 (nikâh salonu) numaralı kullanımlara giden rotaların rengi de yeşile dönebilecektir. Eğer 10 numaralı kullanım olan kır kahvesine giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, bu rotanın rengi yeşile dönebilecektir.

3.6. Akülü tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan kullanımı

Akülü tekerlekli sandalye ile alternatif yoldan giderken A (falez girişi) girişinden hiçbir kullanıma ulaşım yoktur. Eğer bu girişteki yürüyüş yolunun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, 1 ve 2 numaralı kullanımlara giden rotaların renkleri yeşile dönebilecektir. B, C, D, E, F ve G girişlerinden 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12 ve 14 numaralı kullanımlara ulaşım mümkündür. Bunun yanında eğer, 13 ve 10 numaralı kullanımlara giden yolun malzemesi uygun bir malzeme ile değiştirilirse, bu rotalarda yeşile dönebilecektir.

Tablo 6. Akülü tekerlekli sandalyenin alternatif yoldan kullanımı.

KULLANIMLAR	GİRİŞLER						
	A	B	C	D	E	F	G
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							

4. Sonuç ve Öneriler

Yaşanılan bazı alanlarda çevresel unsurların, engellilerin özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Kentlerimizin çoğunda engelli bireylerin erişimlerini engelleyici pek çok unsura rastlanmaktadır.

Yollar, kaldırımlar, parklar ve bahçeler, okullar, konutlar, ulaşım araçları ve bunun gibi daha birçok fiziksel çevre unsuru engellilerin topluma katılmasına engel oluşturmaktadır. Bozuk yüzeyli yollar, çok yüksek kaldırımlar, eğim derecesinin fazla olduğu rampalar kentsel yaşamda yoğun olarak karşılaşılan sorunlardır.

Toplumsal yaşamdaki sosyokültürel hayatı bedensel yetenekler sınırlamamalıdır. Kentsel alanlarda engelliler düşünülerek tasarımlar yapılmalı, her bireyin bir engelli adayı olduğu unutulmamalıdır.

Antalya Atatürk Kültür Parkı'nda yapılan çalışmalar sonucunda;

- Alanın falez girişinde bulunan zemin malzemesinin uygun olmayışı, engellilerin bu girişi tek başlarına kullanmalarını kısıtlamaktadır. Ancak diğer girişlerde böyle bir soruna rastlanmamaktadır.
- Rampalar standartlara göre olması gereken eğim ölçüsünden çok fazla ve yeterli genişlik ölçüsü bakımından da yetersizdir. Farklı bölgelerin geçişinde yapılandırılan köprü yapılarında eğimler oldukça yüksektir. Fazla eğimli bu rampalar engelli bireyin kullanımına uygun olamamakla beraber tehlikede oluşturmaktadır. Alanda bulunan rampaların genel olarak malzemeleri uygundur. Alan bütününde çoğu rampa trabzanla birlikte düzenlenmemiştir.
- Alan içerisinde bulunan konser amaçlı kullanılan amfiye ulaşım hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu amfiye getirilebilecek en iyi çözüm önerisi, engelli bireylerinde rahat bir şekilde kullanabileceği bir asansör yapılmasıdır.
- Alanda bulunan bir diğer kullanım olan kır kahvesine ulaşım, bulunan zemin malzemesinden dolayı hiçbir şekilde mümkün değildir. Var olan zemin malzemesi değiştirildiği takdirde kır kahvesine ulaşım sağlanabilecektir.
- Göletin çevresinde bulunan yürüyüş yolunda kullanılan zemin malzemesinin uygun olmayışı ve gölete giden yolda bulunan rampanın malzemesinin kaygan olmasından dolayı gölete ulaşım mümkün değildir.

Sonuç olarak incelenen yol güzergâhlarında saptanan sorunlar doğrultusunda, fiziksel engelli bireyler için denetlenen yol güzergâhlarının erişebilirlik açısından kısmen uygun olduğu ortaya koyulmuştur. Yeni

düzenlenecek olan kentsel park ve bahçelerde yaya ve yol güzergâhlarında aynı sorunlarla karşılaşmamak için tasarımcılar, uygulayıcılar ve denetimciler tespit edilen bu sorunları dikkate alarak değerlendirmelidir.

Kaynaklar

1. Bekci, B. 2012. Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En Uygun Ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Özel Sayı (14): 26-36.
2. Ceylan, A. 2007. Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Kentsel Yeşil Alanların Önemi ve Kentsel Dönüşüm İle İlişkilendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 180 s.
3. Çetinkaya, D.M. 2013. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Sosyal Yaşam ve Kentsel Yeşil Alanlar Gereksiniminin Kayseri Yıldırım Beyazıt Mahallesi Örneğiyle İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta, 123 s.
4. Dipova, N. ve Yıldırım, M. 2005. Antalya Tufa Platolarının Oluşumu ve Jeomorfolojik Özellikleri. Jeoloji Mühendisliği Dergisi, 29 (2): 2005, Antalya.
5. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014. <http://www.eyh.gov.tr/tr> (Erişim Tarihi: 12.06.2014).
6. Gökçe, D. 2012. Antalya Atatürk Kültür Parkı Örneğinde Parkların Engelli Bireyler Tarafından Kullanım Olanakları. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya, 96 s.
7. Gökmen, F. 2007. Türkiye’de Özürlü Haklarının Gelişimi. ÖZ-VERİ, 4(2).<http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/8-engelli/288-tuerkiyede-oezuerlue-haklarnn-geliimi> (Erişim Tarihi: 12.06.2014).
8. Karataş, K. 2002. Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2 (2): 43-55.
9. Özdingiş, N. 2007. İstanbul Kent Parklarının Bedensel Özürlüler Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 164 s.
10. Özgökçeler, S. ve Alper, Y. 2010. Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1(1): 33-54.
11. Saatçı, B. 2009. Kent Parklarında Peyzaj Unsurlarının Algılanması: Antalya Atatürk Kültürpark’ta Çocuklar ve Yetişkinlerle Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya, 46 s.
12. Şavklı, F. 2012. Antalya’daki Kent Parklarında Su Öğelerinin Estetik ve İşlevsel Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya, 145 s.

AYDINLATMANIN PARK KULLANIM TERCİHLERİNE ETKİLERİ

Tahsin YILMAZ^{1*}, Faik ŞAVKLI², Rifat OLGUN², Elif ÖZDAMARLAR¹

¹: Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 07070 Antalya.

²: Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 07070, Antalya.

Özet

İnsanın duyuşal girdisinin %80'inden fazlası görme duyuşundan sağlanmaktadır. Bu nedenle çevre algısı büyük bir ölçüde görme duyuşu temelinde ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar görme duyuşunu kullanarak çevreyi tanımlamakta ve bu tanımların beyinde irdelenmesi ile bulunduğu çevrenin güvenli, konforlu veya kullanışlı olup olmadığına karar vermektedir. Bu kararların oluşması, gündüz saatlerinde görsel çıkarımlar sağlamaya yarayan malzeme, bitkisel tasarım ve parkta yer alan doğal ve/veya yapay diğer elemanlara bağlı olarak değişebilirken, gece saatlerinde doğrudan aydınlatmaya bağlı olarak değişmektedir. Bir parkta aydınlatma elemanlarının yeterli sayıda ve yeterli aydınlatma düzeyinde olması, kullanıcıların park hakkındaki algılarını değiştirebilmektedir. Bu durum da parkın kullanım yoğunluğunu doğrudan etkilemektedir. Bununla beraber aydınlatma, güvenlikle doğrudan ilişkili bir bileşen konumundadır.

Bu çalışma kapsamında park kullanıcıları ile karşılıklı görüşmeler yapılarak, bir parktaki aydınlatmanın park kullanım tercihlerini nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydınlatma, Park Aydınlatması, Antalya, Peyzaj Tasarımı, Bağımsız Örneklem t-Testi

THE EFFECTS OF LIGHTING ON PARK USE PREFERENCES

Abstract

More than 80% of human sensory input is provided from sight. Therefore, perception of environment is based upon eyesight to a large extent. People defines environment by the way of eyesight and decides safety, comfortable and useful about environment by means of examination of these definitions in mind. While this conditions may change depend on material, planting design and other natural and artificial components which provide visual perceptions in the daytime, it directly changes depend on lighting at nights. Being sufficient number and lighting levels of lighting elements can change users' perceptions about the park. This affect the intensity of park use directly. However, lighting is a component directly related to sense of security.

Keywords: Lighting, Park Lighting, Antalya, Landscape Design, Independent Sample t-Test.

1. Giriş

İnsanlık var olmaya başladığı ilk tarih yıllarından itibaren ihtiyaçları karşılamak için buluşlar yapmıştır. Doğada savunmasız mücadele veren insan, öncelikle barınma ihtiyacını karşılamaya çalışmış ve mağaralara sığınmış, soğuktan ve vahşi hayvanlardan korunma çabasıyla da ateşi keşfetmiştir. Savunma ve ısınma için keşfedilen ateş, aynı zamanda bir aydınlatma aracı olmuştur. Gündüz güneş, gece ay ışığıyla yetinen insan, birçok gereksinimlerini karşılayan ve yüzyıllarca insanların dünyasını aydınlatan çok önemli bir buluş olarak tarihe geçen ateş ile gecelerini daha aydınlık ve güven içinde geçirmeye başlamıştır (Dalkılıç ve Halifeoğlu, 2003). İnsanların temel gereksinimlerinden biri olan güvenli yaşama hakkının, kent planlama disiplini ile sağlanması ve sadece mekânı planlamanın dışında güvenli mekânların da planlanmasının sağlanmasıdır (Ataç, 2008).

* Yazışma yapılacak yazar: tahsin@akdeniz.edu.tr

Makale metni 23.06.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 03.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

Bugün gelişen dünyada insanların %70'i kentlerde yaşamaktadır (Kellert, 2005). Geceleri geç saatlerdeki yetersiz ışıklandırma, sebebiyle kentsel alanlar tamamıyla suç alanına dönüşebilmektedir. Kentsel mekânın fiziksel ve sosyal yapısına bağlı olarak gelişen suç ve kentli üzerinde yarattığı korkunun azaltılmasında güvenli kent mekânları tasarlamak önem taşımaktadır (Ataç, 2008).

Kentsel açık ve yeşil alanlar, kentte yer alan, ulaşım, barınma, çalışma, sağlık, hizmet vb. gibi amaçlar taşıyan zorunlu kullanım alanlarının dışında kalan, kentte yaşayanlara sunduğu imkânlarla sosyal, psikolojik, işlevsel ve rekreasyonel birçok olanaklar sunan, kente estetik anlamda değer kazandıran ve kent ekolojisine katkıda bulunan alanlardır (Giritlioğlu, 1991; Thompson, 2002; Irvine et al., 2010). Bakır vd. (1999), kentsel dış mekânları, piknik yerleri, yeşil bantlar, kent parkları, oyun alanları, ormanlar, hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri gibi yeşil alanlar; avlu, çocuk parkı, ön-yan-arka bahçe gibi kentsel açık alanlar ve meydan, cadde, sokak, bulvar, otopark gibi doluluk ve boşluk ilişkisinin ağırlıklı olduğu kentsel dış mekânlar olarak tanımlamışlardır (Çakır ve Özenç, 2005).

Kentsel park alanları sadece gündüz değil geceleri de kullanılan yaşam alanlarıdır. Gündüz saatlerinde insanların çeşitli gereksinimleri karşılayan parklar, kent yaşantısına katkıda bulunmaları, kent bütünü içinde görüntüyü etkilemeleri ve iyi bir çevresel nitelik kazandırmaları, ayrıca emniyet, güvenlik, kullanılabilirlik gibi değişik amaçlar yönünden gece kullanımı için aydınlatılması gereklidir (Serin, 2010).

Parklar kent insanının her türlü sosyal, fiziksel ve rekreatif gereksinimlerini karşılayan kentsel yeşil alanlardır. Planlı ve dengeli bir aydınlatma sistemi, gündüz saatlerinde yoğun olarak kullanılan bu alanların günün ilerleyen saatlerinde de etkin bir biçimde kullanılabilmesini olanaklı kılar. Park tasarımıyla uyumlu ve dengeli şekilde yapılmış bir aydınlatma tasarımı güvenliği sağlamanın yanı sıra parkın peyzajına gün ışığından farklı bir yorum katar ve çekicilik kazandırır. Parkların kullanımında sürekliliğin sağlanabilmesi ve kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için kullanıcıların istek ve değerlendirmeleri dikkate alınmalıdır (Coşkun, 2005).

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini Antalya kent merkezinde uygulanmış olan anket verileri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma konusu ile ilgili daha önceden yayımlanmış kitap, tez, makale, bildiri gibi yazılı kaynaklar ve internet sitelerinden alınan bilgiler de materyal olarak kullanılmıştır. Çalışma kapsamında uygulanmış olan anket, literatürden elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmış ve ilk olarak bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Uygulanan pilot çalışma sonucunda bazı sorular güncellenmiş bazı sorular ilave edilmiş ve nihai anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formunda 5'li Likert tipi (-2, -1, 0, 1, 2; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) skala kullanılmıştır. Hazırlanan anket formunda yer alan ifadeler tesadüfi olarak sıralanmıştır. Anket formu, anlamlı ve doğru bilgilere ulaşmak için %95 güven aralığı ve %5 hata payına göre 149 gönüllü katılımcıya uygulanmıştır (Miran, 2002).

Anket verilerini değerlendirmek için SPSS programında veri tabanı oluşturulmuş ve veri girişi yapılmıştır. Veri giriş işlemi bittikten sonra veriler kontrol edilmiş ve eksik ve/veya hatalı girişler düzeltilmiştir. Veri kontrolleri gerçekleştirildikten sonra ilk olarak frekans tabloları oluşturulmuş ve sonuçlara ulaşılmıştır. İkincil olarak ise, alınan yanıtların güvenilir olup olmadıklarını incelemek amacıyla yanıtlar Güvenilirlik Analizi ile test edilmiştir. Son olarak da alınan yanıtların katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılıklar gösterip göstermediklerini belirlemek amacıyla, alınan yanıtlar ve katılımcıların cinsiyet değişkeni arasında Bağımsız Örneklem t-Testi yapılmıştır. Bağımsız Örneklem t-Testi iki grubun vermiş oldukları yanıtların ortalamalarının karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Bu nedenle ankette kullanılmış olan 5'li Likert tipi skala (-2, -1, 0, +1, +2), ortalamaların karşılaştırılabilmesi amacıyla 0, 1, 2, 3, 4 olarak yeniden kodlanmış ve test için uygun hale getirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Araştırma bulguları, anket aracılığı ile bireyler üzerinde yapılan sorgulamanın değerlendirilmesi ve sonuçların cinsiyet özelliklerine göre nasıl farklılık gösterdiğinin belirlenmesi ile bireylerin aydınlatma elemanları hakkındaki fikirlerinin saptanması şeklinde ele alınmıştır.

Aydınlatmanın Park Kullanım Tercihlerine Etkileri

Anket çalışmasına katılanların %44.3'ü erkek, %55.7'si kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %75.2'si öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş özellikleri incelendiğinde minimum 18 ve maksimum 48 yaşındaki bireylerden oluştuğu ve yaş ortalamasının 24 olduğu görülmektedir.

Katılımcılardan anket formunda bulunan soruları Likert skalasına göre değerlendirmeleri istenmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Katılımcıların aydınlatma elemanları hakkındaki fikirleri

		Kesinlikle Katılmıyorum -2		Katılmıyorum -1		Kararsızım 0		Katılıyorum +1		Kesinlikle Katılıyorum +2		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Parklarda aydınlatma elemanları yer almalıdır	2	1,34	0	0,00	4	2,68	23	15,44	120	80,54	149	100
2	Aydınlatma elemanları parklara estetik değer katmalıdır	4	2,68	0	0,00	6	4,03	39	26,17	100	67,11	149	100
3	Aydınlatma elemanları parkların akşam saatlerinde kullanımını artıracaktır	0	0,00	0	0,00	3	2,01	26	17,45	120	80,54	149	100
4	Aydınlatması olmayan parklarda aydınlatma yapılırsa akşamları kullanırdım	4	2,68	4	2,68	16	10,74	52	34,90	73	48,99	149	100
5	Akşamları parklara gitmeme nedenlerimden birisi aydınlatmaların yetersiz olmasıdır	4	2,68	13	8,72	22	14,77	66	44,30	44	29,53	149	100
6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor	2	1,34	3	2,01	9	6,04	42	28,19	93	62,42	149	100
7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır	4	2,68	15	10,07	27	18,12	48	32,21	55	36,91	149	100
8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır	4	2,68	4	2,68	20	13,42	49	32,89	72	48,32	149	100
9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır	8	5,37	8	5,37	22	14,77	48	32,21	63	42,28	149	100
10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır	2	1,34	5	3,36	10	6,71	61	40,94	71	47,65	149	100
11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır	2	1,34	1	0,67	3	2,01	43	28,86	100	67,11	149	100
12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır	2	1,34	4	2,68	15	10,07	42	28,19	86	57,72	149	100
13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır	2	1,34	1	0,67	6	4,03	29	19,46	111	74,50	149	100
14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır	2	1,34	2	1,34	13	8,72	42	28,19	90	60,40	149	100
15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır	2	1,34	5	3,36	13	8,72	53	35,57	76	51,01	149	100
16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır	7	4,70	12	8,05	27	18,12	35	23,49	68	45,64	149	100
17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır	8	5,37	13	8,72	34	22,82	33	22,15	61	40,94	149	100
18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır	11	7,38	15	10,07	19	12,75	41	27,52	63	42,28	149	100
19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir	54	36,24	43	28,86	25	16,78	13	8,72	14	9,40	149	100

Sonuçlar incelendiğinde, çizelgede yer alan ifadelerin genel anlamda olumlu yönde değerlendirildikleri, en yüksek oranda olumlu yönde değerlendirilen ilk iki ifadenin sırasıyla 'aydınlatma elemanları parkların akşam saatlerinde kullanımını artıracaktır' ifadesi ve 'parklarda aydınlatma elemanlarına yer verilmelidir' ifadesi olduğu görülmektedir.

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtların cinsiyet özelliklerine göre farklılıklar gösterip göstermediklerini belirlemek amacıyla alınan yanıtlar ve cinsiyet değişkeni arasında Bağımsız Örneklem t-Testi yapılmıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Sonuçlar ve cinsiyet değişkeni arasında yapılan Bağımsız Örneklem t-Testi sonuçları.

		Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	df	P																																																																																																																																																																																																																																					
1	Parklarda aydınlatma elemanları yer almalıdır.	Erkek	66	2,909	0,381	-1,339	81,917	0,184																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,976	0,154				2	Aydınlatma elemanları parklara estetik değer katmalıdır.	Erkek	66	2,833	0,483	-2,001	65,000	0,083	Kadın	83	2,964	0,244	3	Aydınlatma elemanları parkların akşam saatlerinde kullanımını artıracaktır.	Erkek	66	2,955	0,210	-1,759	105,113	0,001	Kadın	83	3,000	0,000	4	Aydınlatması olmayan parklarda aydınlatma yapılsaydı akşamları kullanırdım.	Erkek	66	2,652	0,620	-2,703	147,000	0,855	Kadın	83	2,892	0,414	5	Akşamları parklara gitmeme nedenlerimden birisi aydınlatmaların yetersiz olmasıdır.	Erkek	66	2,409	0,803	-3,394	126,730	0,088	Kadın	83	2,795	0,512	6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor.	Erkek	66	2,742	0,590	-3,131	65,000	0,019	Kadın	83	2,976	0,154	7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039	Kadın	83	2,554	0,703	8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090
2	Aydınlatma elemanları parklara estetik değer katmalıdır.	Erkek	66	2,833	0,483	-2,001	65,000	0,083																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,964	0,244				3	Aydınlatma elemanları parkların akşam saatlerinde kullanımını artıracaktır.	Erkek	66	2,955	0,210	-1,759	105,113	0,001	Kadın	83	3,000	0,000	4	Aydınlatması olmayan parklarda aydınlatma yapılsaydı akşamları kullanırdım.	Erkek	66	2,652	0,620	-2,703	147,000	0,855	Kadın	83	2,892	0,414	5	Akşamları parklara gitmeme nedenlerimden birisi aydınlatmaların yetersiz olmasıdır.	Erkek	66	2,409	0,803	-3,394	126,730	0,088	Kadın	83	2,795	0,512	6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor.	Erkek	66	2,742	0,590	-3,131	65,000	0,019	Kadın	83	2,976	0,154	7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039	Kadın	83	2,554	0,703	8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801								
3	Aydınlatma elemanları parkların akşam saatlerinde kullanımını artıracaktır.	Erkek	66	2,955	0,210	-1,759	105,113	0,001																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	3,000	0,000				4	Aydınlatması olmayan parklarda aydınlatma yapılsaydı akşamları kullanırdım.	Erkek	66	2,652	0,620	-2,703	147,000	0,855	Kadın	83	2,892	0,414	5	Akşamları parklara gitmeme nedenlerimden birisi aydınlatmaların yetersiz olmasıdır.	Erkek	66	2,409	0,803	-3,394	126,730	0,088	Kadın	83	2,795	0,512	6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor.	Erkek	66	2,742	0,590	-3,131	65,000	0,019	Kadın	83	2,976	0,154	7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039	Kadın	83	2,554	0,703	8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																					
4	Aydınlatması olmayan parklarda aydınlatma yapılsaydı akşamları kullanırdım.	Erkek	66	2,652	0,620	-2,703	147,000	0,855																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,892	0,414				5	Akşamları parklara gitmeme nedenlerimden birisi aydınlatmaların yetersiz olmasıdır.	Erkek	66	2,409	0,803	-3,394	126,730	0,088	Kadın	83	2,795	0,512	6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor.	Erkek	66	2,742	0,590	-3,131	65,000	0,019	Kadın	83	2,976	0,154	7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039	Kadın	83	2,554	0,703	8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																		
5	Akşamları parklara gitmeme nedenlerimden birisi aydınlatmaların yetersiz olmasıdır.	Erkek	66	2,409	0,803	-3,394	126,730	0,088																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,795	0,512				6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor.	Erkek	66	2,742	0,590	-3,131	65,000	0,019	Kadın	83	2,976	0,154	7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039	Kadın	83	2,554	0,703	8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																															
6	Aydınlatma olması, parkta kendimi güvende hissettiriyor.	Erkek	66	2,742	0,590	-3,131	65,000	0,019																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,976	0,154				7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039	Kadın	83	2,554	0,703	8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																												
7	Parklarda bitkilere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,576	0,725	0,183	76,075	0,039																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,554	0,703				8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002	Kadın	83	2,771	0,526	9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																									
8	Parklarda su öğelerine özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,742	0,563	-0,320	85,514	0,002																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,771	0,526				9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464	Kadın	83	2,723	0,611	10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																						
9	Parklarda heykellere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,530	0,728	-1,721	125,740	0,464																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,723	0,611				10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835	Kadın	83	2,904	0,370	11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																			
10	Parklarda otoparklara özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,583	-1,770	147,000	0,835																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,904	0,370				11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048	Kadın	83	3,000	0,000	12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																
11	Parklarda yaya yoluna özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,864	0,460	-2,407	91,129	0,048																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	3,000	0,000				12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008	Kadın	83	2,843	0,455	13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																													
12	Parklarda merdivenlere özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,788	0,512	-0,700	108,377	0,008																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,843	0,455				13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003	Kadın	83	2,976	0,154	14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																										
13	Parklarda çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,848	0,472	-2,105	72,093	0,003																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,976	0,154				14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749	Kadın	83	2,940	0,286	15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																							
14	Parklarda işaret ve yön levhalarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,758	0,528	-2,524	147,000	0,749																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,940	0,286				15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080	Kadın	83	2,940	0,286	16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																																				
15	Parklarda oturma alanlarına özel aydınlatma yapılmalıdır.	Erkek	66	2,667	0,641	-3,218	104,749	0,080																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,940	0,286				16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485	Kadın	83	2,627	0,638	17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																																																	
16	Parklarda farklı tipte aydınlatmalar yer almalıdır.	Erkek	66	2,485	0,789	-1,183	147,000	0,485																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,627	0,638				17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013	Kadın	83	2,530	0,669	18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																																																														
17	Parklarda farklı renklerde aydınlatmalar kullanılmalıdır.	Erkek	66	2,439	0,806	-0,735	94,743	0,013																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,530	0,669				18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239	Kadın	83	2,627	0,728	19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																																																																											
18	Parklarda karanlıkta hiç bir yer kalmamalıdır.	Erkek	66	2,394	0,820	-1,806	123,697	0,239																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	2,627	0,728				19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073	Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																																																																																								
19	Parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini artıracığı için gereksizdir.	Erkek	66	1,515	0,769	-0,208	131,090	0,073																																																																																																																																																																																																																																					
		Kadın	83	1,542	0,801																																																																																																																																																																																																																																								

Aydınlatmanın Park Kullanım Tercihlerine Etkileri

Analiz sonuçları incelendiğinde 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13 ve 17. sorulara verilen yanıtlar ile cinsiyet arasında istatistiki olarak anlamlı farklılaşmaların olduğu görülmektedir. 3, 6, 8, 11, 12, 13 ve 17. sorularda kadınların vermiş oldukları yanıtların ortalaması erkeklere göre daha yüksektir. 7. soruda ise erkeklerin vermiş oldukları yanıtların ortalaması kadınlara oranla daha yüksektir. Yani kadınlar erkeklere göre daha yüksek oranda;

- Aydınlatma elemanları ile parkların akşam saatlerinde kullanımının artacağını,
- Parklarda aydınlatma elemanlarının olmasının kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olduğunu,
- Su öğelerine, yaya yollarına, merdivenlere ve çocuk oyun alanlarına özel aydınlatma yapılması gerektiğini,
- Farklı renklerde aydınlatmalara yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Erkekler ise kadınlara göre daha yüksek oranda bitkilere özel aydınlatma yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

4. Tartışma ve Sonuç

Kentsel açık ve yeşil alanların önemli bir parçası olan ve kentleşme sorunlarına bağlı olarak daha fazla önem kazanmaya ve kent yaşamının getirdiği baskılar nedeniyle daha çok ilgi gösterilmeye başlanan parkların, bireylerin ihtiyaçlarına karşılık verebilmesi ve daha etkin kullanılabilmesi önemli bir konudur. Parkların gündüz saatlerinde olduğu kadar, özellikle gün içerisinde çeşitli işler nedeniyle meşgul olan bireylerin akşam saatlerinde parklardan yararlanabilmeleri için gerekli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Parkların akşam saatlerinde kullanılabilirliği güvenle doğru orantılıdır. Güvenliğin sağlanabilmesi, bireylerin kendini güvende hissetmesi ya da dışarıdan parkın güvenli algılanması için ilk olarak parkın yeterli düzeyde aydınlık olması gerekmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde, en yüksek oranda ilk iki sırada parklarda aydınlatma elemanlarının yer almasının akşam saatlerinde kullanımı arttıracığı ve parklarda aydınlatma elemanlarının yer alması gerektiği ortaya çıkmıştır. Parklarda yapılan yeterli aydınlatmanın parkların imajına olumlu yönde bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma sonucunda, özellikle kadınların, parklarda aydınlatma elemanlarının olmasının kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında bir diğer görüş parklarda yer alan diğer öğelerin özel olarak aydınlatılmasıdır. Parklarda yer alan öğelere özel olarak yapılan aydınlatmalarla parkların hem estetik kalitesinin artırılabilmesi hem de güvenlik açısından konforun artırılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ankette yer alan sorular arasında en düşük yüzdeye sahip olan soru 'parklarda aydınlatma yapılması elektrik tüketimini arttıracığı için gereksizdir' ifadesidir. Bu yargının güneş enerjili aydınlatma sistemi kullanımının yaygınlaşmasıyla değişebileceği düşünülmektedir.

Parkların akşam saatlerinde de etkin bir biçimde kullanılabilmesi, kullanıcı taleplerini karşılayabilmesi ve kullanıcı açısından güvenli olarak algılanabilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Akşam saatlerinde, özellikle kadın kullanıcıların parklardan yeterince yararlanabilmesi için parkların aydınlatma olanaklarının iyi tasarlanması, sadece yeterli sayıda aydınlatma elemanı tesis edilmesi değil, aynı zamanda ışık şiddetlerinin de iyi planlanması gerekmektedir. Bu durum parkın kullanım oranını arttıracığı gibi parkın estetik kalitesine de katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

1. Ataç, E. 2008. Kent, Güvenlik ve Güvenli Kent Planlaması; Bursa Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
2. Çakır, H. K., Özenç, A. 2005. Kentsel Dış Mekanlarda Kullanılan Aydınlatma Elemanlarının İrdelenmesi: Edirne Örneği. II. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu ve Sergisi, 23-25 Kasım 2005.
3. Coşkun, M. P. 2005. Aydınlatma Tasarımının Park Kullanımına Etkileri: Ulus Parkı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.

4. Dalkılıç, N., Halifeoğlu, F. M. 2003. Geçmişte Geleneksel Diyarbakır Mimarisinde Kullanılan Aydınlatma Elemanları. II. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu ve Sergisi, 08-10/10/2003.
5. Giritlioğlu, C. 1991. Şehirsel Mekân Ögeleri ve Tasarımı I. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 177 ss.
6. Irvine, K.N., Fuller, R.A., Devine-Wright, P., Tratalos, J., Payne, S.R., Warren, P.H., Lomas, K.J. and Gaston, K.J. 2010. Ecological and Psychological Value of Urban Green Space. In: M. Jenks C. Jones (Editors), Dimensions of the Sustainable City II, Springer, pp. 215-239, New York.
7. Miran B., 2002. Temel İstatistik. Ege Üniversitesi Matbaası, İZMİR.
8. Serin, C. 2010. Kentsel Park Alanlarında Optimum Aydınlatma Tekniği: Taksim Gezi Parkı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
9. Thompson, C.W. 2002. Urban Open Space in the 21st Century. Landscape and Urban Planning, 60(2002):59-72.

KENT HALKININ KENTSEL YAŞAM MEMNUNİYETİ ÜZERİNDE ETKİLİ SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KEMALİYE ÖRNEĞİ

Atilla ATİK^{1*}, Ezgi TAÇORAL², M. Faruk ALTUNKASA³

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 44280, Malatya.

²: Erzincan Üniversitesi Kemaliye Hacı Ali Akın Meslek Yüksekokulu, 24600, Kemaliye/Erzincan.

³: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 01330, Balcalı/Adana.

Özet

Hızlı nüfus artışı, göç ve plansız kentleşme, kentte yaşayan insanların fiziksel çevrelerinin bozulmasına, sosyo-ekonomik ve çevresel sorunların artmasına, kısaca yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Bu araştırma kapsamında Erzincan iline bağlı Kemaliye ilçesi sakinlerinin kentsel yaşam memnuniyeti ve kentsel yaşam memnuniyeti üzerinde etkili sosyo-demografik özellikler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda ilçe merkezinde halkın yaşam memnuniyeti ile sosyo-kültürel özelliklerini belirlemek amacıyla bir kamuoyu araştırması yapılmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilerek, kent halkının sosyo-demografik özellikleri ile kentsel yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkilerin saptanması amaçlanmıştır.

Örneklem genelinde Kemaliye'deki kentsel yaşamdan memnunun fikrine olumlu yönde görüş bildirenlerin oranı %25.6, olumsuz görüş bildirenlerin %30.9 iken, konu hakkındaki fikirlerinin olumlu ve olumsuz yöndeki görüşlere eşit uzaklıkta, yani nötr olduğunu bildirenlerin oranı ise %43.6 olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Yaşam, Kent Halkı, Sosyo-Demografik Özellikler, Ki-Kare Testi, Kemaliye.

A STUDY ON THE DETERMINATION OF SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF THE CITY RESIDENTS EFFECT ON THE URBAN LIFE SATISFACTION IN THE SAMPLE OF KEMALİYE

Abstract

Rapid population growth, migration and unplanned urbanization, deterioration of the physical environment of people living in urban areas, to increase the socio-economic and environmental problems, in short, has led to reduced quality of life. Depending on the scope of this research Kemaliye town of Erzincan urban life satisfaction of residents and to determine the effect on the socio-demographic characteristics were studied.

For this purpose, satisfaction with life of the people in the town centre to determine the socio-cultural characteristics of a public opinion survey was conducted. The obtained data were statistically evaluated by analysis of the city's residents with socio-demographic characteristics of urban life was to determine the relationship between satisfaction.

Through the sampling in Kemaliye urban life I am happy with the idea of a favourable opinion states that the rate of 25.6%, a negative opinion stating of 30.9%, while on the subject of the ideas of positive and negative views on the equal distance, that is neutral states, the rate of 43.6%, respectively.

Keywords: Urban Life, Urban Residents, Socio-Demographic Characteristics, Chi-Square Test, Kemaliye.

* Yazışma yapılacak yazar: atilla.atik@inonu.edu.tr

Makale metni 09.06.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 17.06.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

1. Giriş

Kent ve bölge planlama faaliyetlerinde yeni bir araç olarak kentsel yaşam kalitesi kavramı, planlayıcılar, politikacılar ve halk kitleleri arasında da bütünleştirici etkisi nedeniyle, yaşam kalitesi araştırmalarından elde edilecek sonuçlar bu üç grubu da etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Yaşam kalitesinin yüksek olması kentsel alanda ekonomik canlılığı artırarak bölgenin ekonomik anlamda zenginliğine de katkıda bulunmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu yerlerde ise bireylerde yer değiştirme eğilimi suretiyle dışarı yönlü göçler ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç bölgeler arası dengesizlik ve kırsal alandan kente, küçük kentlerden de metropollere yönelik göç sorununa yol açmaktadır (Türksever, 2001).

Kentsel Yaşam Kalitesi kavramı ilk olarak 1960'lı yıllarda "Sosyal Göstergeler Hareketi" içinde ortaya çıkmıştır. Kentlerdeki ekonomik ve sosyal iyilik ile bireysel ve toplumsal iyilik arasındaki ilişkilere dair varsayımları sorgulamayı hedefleyen bu kavram yaşanılabilirlik kavramı ile bağlantılı olarak son yarım yüzyıl içinde gelişmiş ülkelerde araştırmacıların ve kent yöneticilerinin de gündemine girmiş bulunmaktadır (National Research Council, 2002).

Avrupa Çevre Ajansı yaşam kalitesi kriterlerini tarım, enerji, ulaşım, doğa, turizm, iklim değişikliği, kıyılar ve denizler, hava kalitesi, katı atıklar, toprak, su, eve ait kullanım başlıkları altında toplamıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2004)

Yaşam kalitesi, çevrenin ölçülebilir mekânsal, fiziksel ve toplumsal bileşenleri ve bu bileşenlerin algılanma biçimlerini bir arada ele alan ve buna göre bireylerin algılama biçimlerinin yalnızca nesnel özellikleri ile değil aynı zamanda bireysel etkilerin de değerlendirildiği bir yaklaşımla da ele alınmaktadır (Van Kamp et al., 2003). Hava, su, görsel ve gürültü kirliliği, katı atık, iklim, eğlence yerleri ve etkinlikleri (Liu, 1976), boş zaman, sağlık, aile yaşamı, evlilik, iş (Zenhner, 1977), konut, sağlık ve çevre, suç oranı, ulaşım, eğitim, sanat eğlence, ekonomi (Boyer and Savageau, 1981), hoşnutluk, yetenekler, sosyal çevre, bireyin karakteri ve yetenekleriyle ilgili kişisel faktörlerin etkisi ve biyososyofiziksel çevresel faktörler (Evans, 1994) yaşam kalitesinin kriterleri olarak belirlenmiştir.

Yaşam kalitesi birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Dalkey and Rourke (1973) yaşam kalitesini kişinin kendisini iyi hissetmesi, yaşamdan doyum ya da doyumsuzluğu, mutluluğu ya da mutsuzluğu olarak değerlendirmiştir. Havighurst'a göre (1963)'e göre, kişinin yaşamı hakkındaki öznel düşüncelerini içeren iç faktörler ile sosyal temas ve sosyal aktiviteler gibi ölçülebilir davranışları içeren dışsal faktörler; Shin and Johnson (1978)'a göre, bireyin isteklerini gerçekleştirme, etkinliklere katılması, kişisel gelişim olanaklarından yararlanması, nitelikleri bakımından yeterli kaynaklara sahip olması ve bu kaynakların sosyal karşılaştırmalar yoluyla yeterli bulunması olarak tanımlanmıştır. Andrews and Whitney (1976), yaşam kalitesini bireyin sosyal ilişkilerinden doyumunu olarak görmektedir. Campbell et al., 1976 da, yaşam kalitesi ile ilgili yaptıkları araştırmada, insanların genel mutluluk ve doyum duygularını özetleyen farklı doyum alanlarını kapsayan bir gösterge oluşturmayı amaçlamışlar ve önem sırasına göre 11 farklı doyum alanı tespit etmişlerdir. Bu alanlar, sağlık, evlilik, aile hayatı, ulusal hükümet, dostluk, ev (konut), iş, topluluk, inanç/din, rekreatif ve sportif etkinlikler ile mali durumdur.

Türkiye UNDP (2014) verilerine göre İnsani Gelişmişlik Endeksi sıralamasında 83. sırada olup Yüksek İnsani Gelişmişlik Grubundaki ülkeler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de 2000'li yılların başında %64.9 olan kentsel (il ve ilçe merkezi) nüfus, 2013 yılı verilerine göre %26.4'lük bir değişimle %91.3'e yükselmiştir (TÜİK, 2014). Bu rakamlar Türkiye'de son yıllarda kırsaldan kente yoğun bir göç hareketi olduğunun göstergesidir. Ülkede dinamizmin bu denli kontrolsüz oluşu, mekânların fiziksel kalitesi, temiz çevreler ve gerekli donatılar kentsel yaşamın istenilen düzeyde gelişmesine yetmemiştir. Hızlı nüfus artışı, göç ve plansız kentleşme, kentte yaşayan insanların fiziksel çevrelerinin bozulmasına, sosyo-ekonomik ve çevresel sorunların artmasına, kısaca yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Dünyadaki hızlı teknolojik ilerlemeler insanların yaşam şekil ve alışkanlıklarını da değiştirmektedir. Yaşam alışkanlıkları değişen insanın kendisine sunulan çeşitli tipteki hizmet ve tesislerden beklenti ve yararlanma tercihleri de dönüşüme uğramaktadır. Böylece farklı alanlardaki kullanıcı tercihi tespitleri, salt bir kerelik bir iş olmaktan öte, farklı zaman aralıkları ile tekrarlanması zorunluluk arz eder bir konuma gelmiş durumdadır.

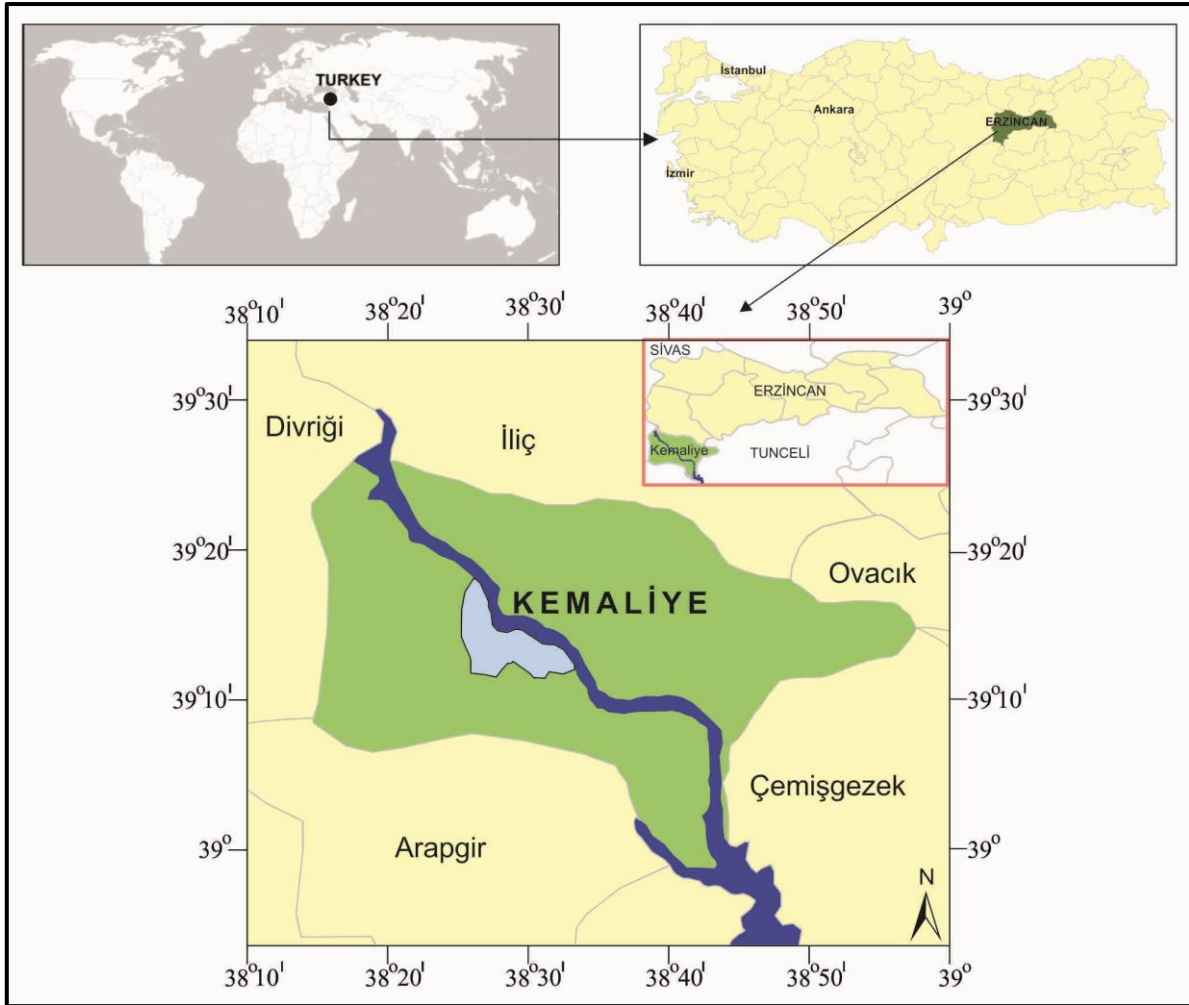
Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemalîye Örneği

Bu bağlamda nispeten korunmuş geleneksel dokusu ve yaklaşık bin yıllık tarihi geçmişi süresince farklı dil, din ve ırktan birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve halen de gerek kent dokusunda, gerekse kültür yapısında, geçmişteki medeniyetlerin güçlü izlerini taşıyan Kemalîye ilçesinde, kent halkının kentsel yaşam memnuniyeti belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda halkın yaşam memnuniyeti ile sosyo-kültürel özelliklerini belirlemek amacıyla bir kamuoyu araştırması uygulanmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilerek, kent halkının sosyo-demografik özellikleri ile kentsel yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkilerin saptanması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Kemalîye kent merkezinde gerçekleştirilen araştırmanın ana materyalini Kemalîye kent halkı oluşturmaktadır. Araştırmada Kemalîye ilçesine ait yıllık rapor, istatistik ve envanter bilgileri ile daha önceden konuyla ilgili olarak yapılmış araştırmalar yardımcı materyal olarak kullanılmıştır.

Türkiye’de Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat (Karasu) bölümünde yer alan Kemalîye, Erzincaan iline bağlı bir ilçedir. Yerleşim, doğuda Munzur Dağları ve Fırat Nehri, batıda Hoşar Dağı ile sınırlanmıştır. Deniz seviyesinden ortalama 945 m rakımda kurulu ilçenin yüzölçümü 1168 km² olup, ilçe sınırları 35° 16' - 39° 14' kuzey enlemleri ile 38° 29' - 38° 30' doğu boylamları arasında yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma alanını gösteren harita.

Kemaliye'nin güneyinde Ağın, Keban (Elazığ), güneybatısında Arapgir (Malatya), batısında Divriği (Sivas), kuzeyinde İliç (Erzincan), doğusunda Çemişgezek ve Ovacık (Tunceli) konumlanmıştır. Ortaçağ'da İpek yolu üzerinde bulunan yerleşim, Osmanlı padişahlarından IV. Murat'ın Bağdat seferi sırasında yapılan yolla ana merkezlere bağlanmıştır (Torbaloğlu, 2010).

Çalışma kapsamında kent halkının kentsel yaşam memnuniyeti ile sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla, Kemaliye kent merkezinde bir kamuoyu araştırması yapılmıştır. Kamuoyu araştırması, çalışmanın tüm kent halkının görüşünü yansıtabilmesi amacıyla kent merkezindeki tüm mahalleri kapsayacak şekilde yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada örneklem hacminin belirlenmesinde Formül 1 yardımıyla belirlenen oransal yaklaşımdan yararlanılmıştır (Newbold, 1995).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{px}^2 + p(1-p)} \quad \text{Formül 1}$$

Formülde; n , örneklem büyüklüğü, N , evren büyüklüğü; σ_{px}^2 , varyans; p , ana kütle oranıdır.

Literatürde, konuyla ilgili Kemaliye'de daha önce yapılmış herhangi bir çalışma mevcut değildir. Araştırma kapsamında p değerinin belirlenmesinde örnek büyüklüğünün mümkün olduğu kadar büyük olmasını sağlamak amacıyla $p(1-p)$ çarpımından en büyük değeri verecek olan $p=0.5$ değerinin alınması uygun görülmüştür (Miran, 2003, Atik et al., 2013).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı 2013 yılı verilerine göre Kemaliye ilçesi kent merkezi nüfusu 2127 kişi olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2013). Buna göre örneklem hacmi, %10 hata ve %95 güven aralığına göre minimum 94 kişi olarak hesaplanmıştır.

Çalışmada, kamuoyu araştırmasına katılan 94 katılımcıya ait sosyo-demografik veriler, veri setindeki bağımsız değişkenleri, katılımcıların kentsel yaşam memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilen "Kemaliye'deki yaşam koşullarından genel olarak memnunum" değişkeni ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır.

Kamuoyu araştırmasında katılımcıların kentsel yaşam memnuniyeti ile ilgili görüşlerinin belirlenmesinde 5'li Likert tipi ölçeklendirme kullanılmıştır (Likert, 1967). Ancak bu ölçeklendirmede ortada yer alan ve ölçeklendirme niteliği taşımayan "kararsızım" yerine, yansız anlamına gelen "nötr" ölçeği kullanılmıştır. Böylece anketlerde, katılımcı görüşlerinin belirlenmesinde, bir eğilim gösterme özelliğinden uzak "kararsızlık"tan meydana gelen ölçeklendirme hatasının giderilebilmesi amacıyla "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, nötr, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum" şeklinde geliştirilen bir ölçeklendirme kullanılmıştır (Tezbaşaran, 1997).

Değişkenler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin istatistiksel açıdan önemi, aşağıda ayrıntılı bir şekilde sunulan, veri seti nitelik yapısına uygun test yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir.

Anket çalışması ile elde edilen verilerin tümü nominal ve ordinal karakterli nonparametrik verilerden oluşmaktadır. Bu nedenle de ilişki kurulan değişkenlerin istatistiksel değerlendirmelerinde, ölçek tipleri de dikkate alınarak, nonparametrik istatistiksel değerlendirme yöntemlerinden "ki-kare (χ^2) uygunluk", "ki-kare (χ^2) bağımsızlık" ve "ki-kare (χ^2) trend testi" kullanılmıştır. Ki-kare (χ^2) varsayımı karşılanmadığında ise öncelikle kategoriler 3'e indirgenmiş, varsayımın yine de karşılanmadığı düzenlerde ise "Fisher's exact (χ^2) testi" kullanılmıştır (Yılmaz et al., 2013; Atik vd., 2013).

Verilerin elde edilmesi, bilgisayar ortamına aktarılması ve istatistiksel analizlerde ArcMap 10, MS Office ve StatPlus 2009 Professional paket programları kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Kemaliye ilçe merkezinde kent halkının yaşam memnuniyetinin belirlenebilmesi amacıyla oluşturulan örneklemde, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 1 ve Şekil 2-13'de verilmiştir.

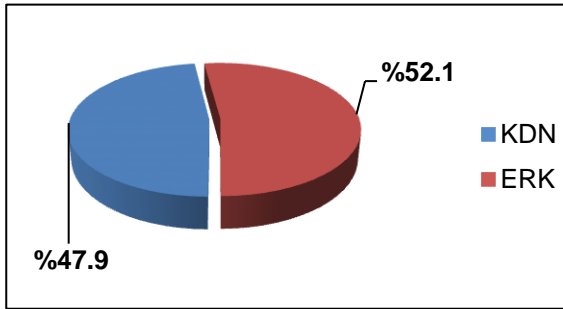
Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma:
Kemaliye Örneği

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile ilgili karakteristikler ve bazı istatistiksel değerler.

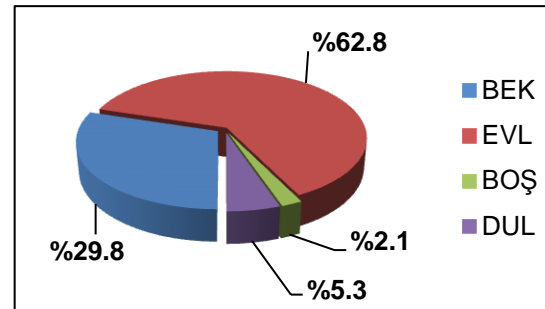
Sosyo-demografik Karakteristikler	Karakteristik İsimleri	Etiket	Katılımcı Sayısı	%	Std. Sap.	Ölçek
Cinsiyet	Kadın (1)	KDN	45	47.9		
	Erkek (2)	ERK	49	52.1		
	TOPLAM		94	100	0.502	1-2
Medeni Durum	Bekar (1)	BEK	28	29.8		
	Evli (2)	EVL	59	62.8		
	Boşanmış (3)	BOŞ	2	2.1		
	Dul (4)	DUL	5	5.3		
	TOPLAM		94	100	0.786	1-4
Yaş	≤40 (1)	GNÇ	64	68.1		
	41-60 (2)	ORT	29	30.8		
	≥61 (3)	YŞL	1	1.1		
	TOPLAM		94	100	0.495	1-3
Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil (1)	CHL	2	2.1		
	Okur-yazar (2)	OKY	1	1.1		
	İlkokul (3)	İLK	12	12.8		
	Ortaokul (4)	OOK	3	3.2		
	Lise (5)	LİS	6	6.4		
	Önlisans (6)	ÖNL	27	28.7		
	Lisans (7)	LSN	18	19.1		
	Lisansüstü (8)	LÜS	25	26.6		
	TOPLAM		94	100	1.825	1-8
İş Statüsü	Kamu kurumu (1)	KAM	41	43.6		
	Özel sektör (2)	ÖZL	10	10.6		
	Serbest meslek(3)	SER	18	19.1		
	Ev hanımı (4)	EVH	18	19.1		
	Çalışmıyor (5)	ÇLM	7	7.4		
	TOPLAM		94	100	1.398	1-5
Gelir Durumu	Sabit geliri yok (0)	GL0	36	38.3		
	Sabit geliri var (1)	GL1	58	61.7		
	TOPLAM		94	100	0.499	0-1
Doğum Yeri	Kemaliye (1)	KML	56	59.6		
	Diğer (2)	DĞR	38	40.4		
	TOPLAM		94	100	0.493	1-2
Hanehalkı Sayısı	Bir (1)	HN1	13	13.8		
	İki (2)	HN2	17	18.1		
	Üç (3)	HN3	13	13.8		
	Dört (4)	HN4	28	29.8		
	Beş (5)	HN5	14	14.9		
	Altı (6)	HN6	5	5.3		
	Yedi (7)	HN7	2	2.1		
	Sekiz (8)	HN8	1	1.1		
	Dokuz (9)	HN9	1	1.1		
	TOPLAM		94	100	1.696	1-9
Ev Mülkiyet Durumu	Kendime ait (1)	MÜL1	24	25.5		
	Ebeveynlerime ait (2)	MÜL2	18	19.1		
	Diğer (3)	MÜL3	52	55.3		

Tablo 1 devam ediyor

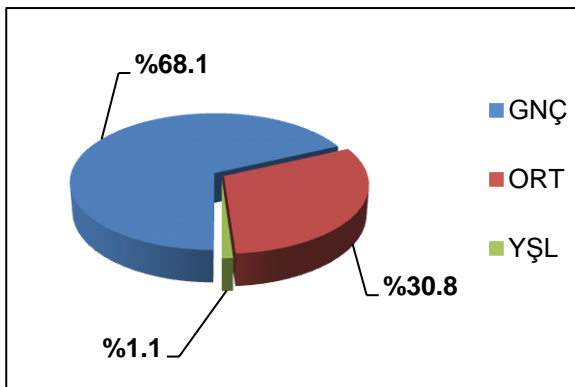
	TOPLAM		94	100	0.852	1-3
Hanede Çalışan Kişi Sayısı	Bir (1)	ÇLŞ1	60	63.8		
	İki (2)	ÇLŞ2	22	23.4		
	Üç (3)	ÇLŞ3	10	10.6		
	Dört (4)	ÇLŞ4	2	2.1		
	TOPLAM		94	100	0.772	1-4
Kemaliye'deki İkamet Süresi	≤1 (1)	İKS1	7	7.4		
	2-5 (2)	İKS2	18	19.1		
	6-10 (3)	İKS3	7	7.4		
	≥10 (4)	İKS4	62	66.0		
	TOPLAM		94	100	1.029	1-4
Son Oturduğunuz Evdeki İkamet Süresi	≤1 (1)	EVS1	10	10.6		
	2-5 (2)	EVS2	31	33.0		
	6-10 (3)	EVS3	11	11.7		
	≥10 (4)	EVS4	42	44.7		
	TOPLAM		94	100	1.098	1-4

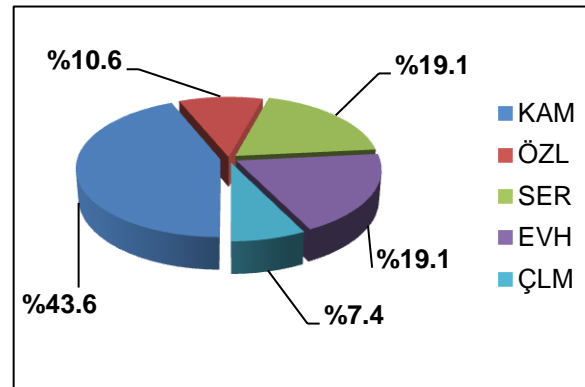
Şekil 2. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımları.

Şekil 3. Katılımcıların medeni durumuna göre dağılımları.

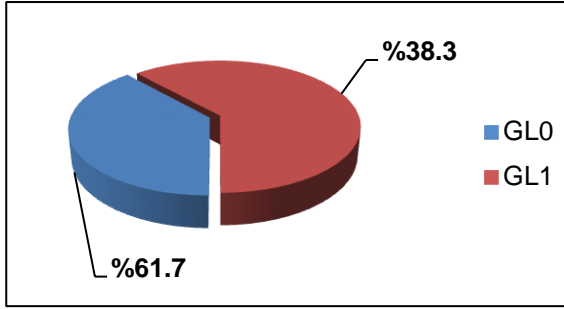

Şekil 4. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları.

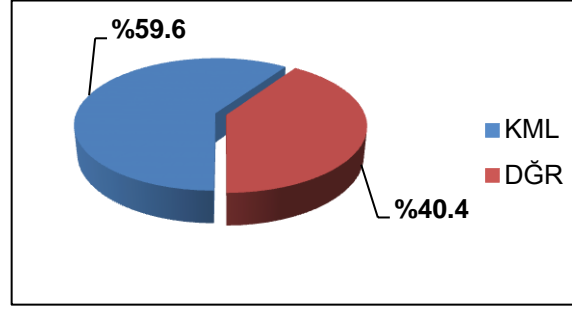

Şekil 5. Katılımcıların iş statüsüne göre dağılımları

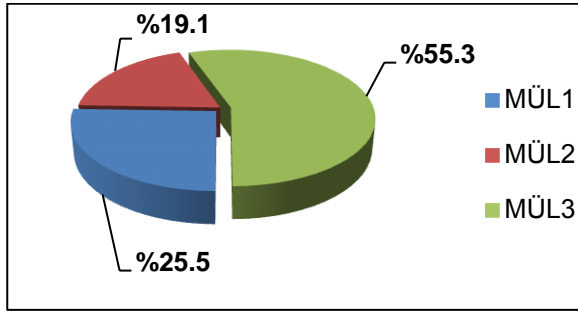
Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği

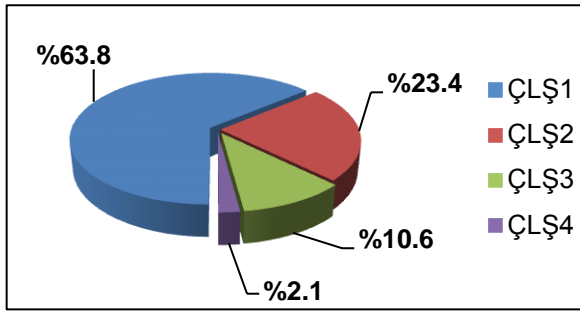
Şekil 6. Katılımcıların gelir durumuna göre dağılımları.

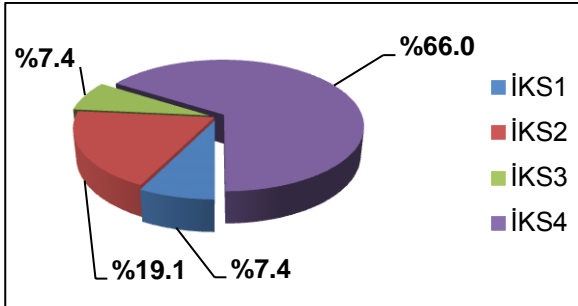
Şekil 7. Katılımcıların doğum yerine göre dağılımları.

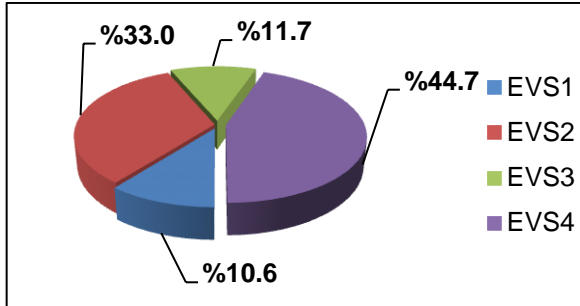
Şekil 8. Katılımcıların ev mülkiyet durumuna göre dağılımları.

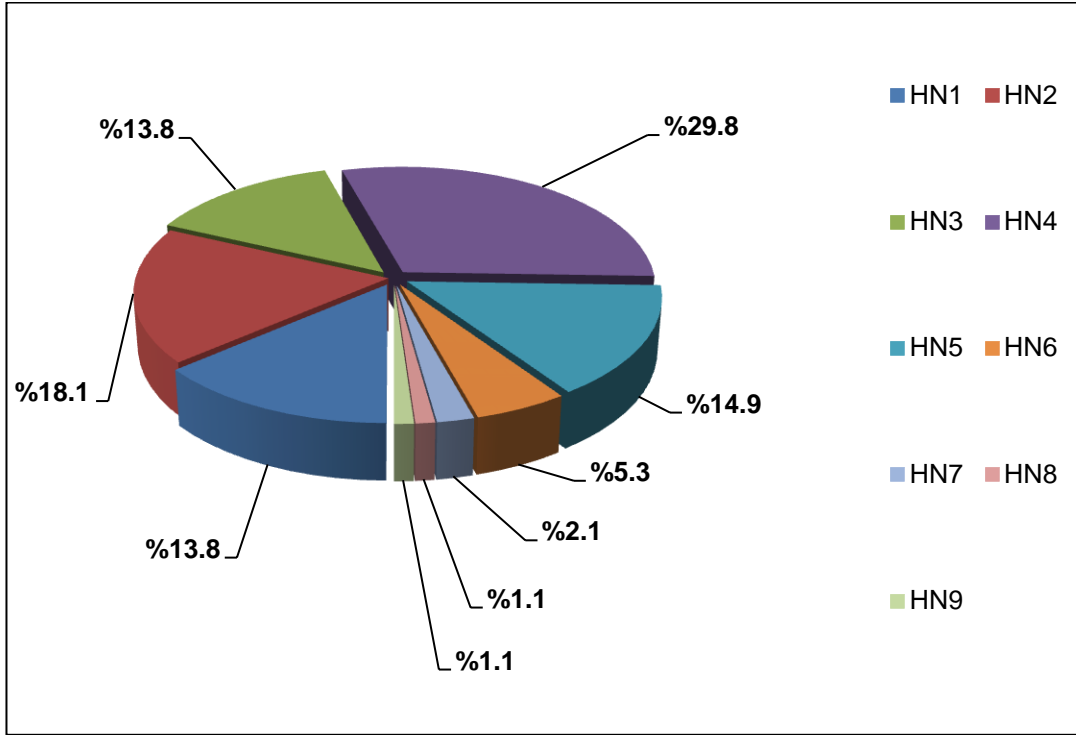
Şekil 9. Katılımcıların hanede çalışan kişi sayısına göre dağılımları.

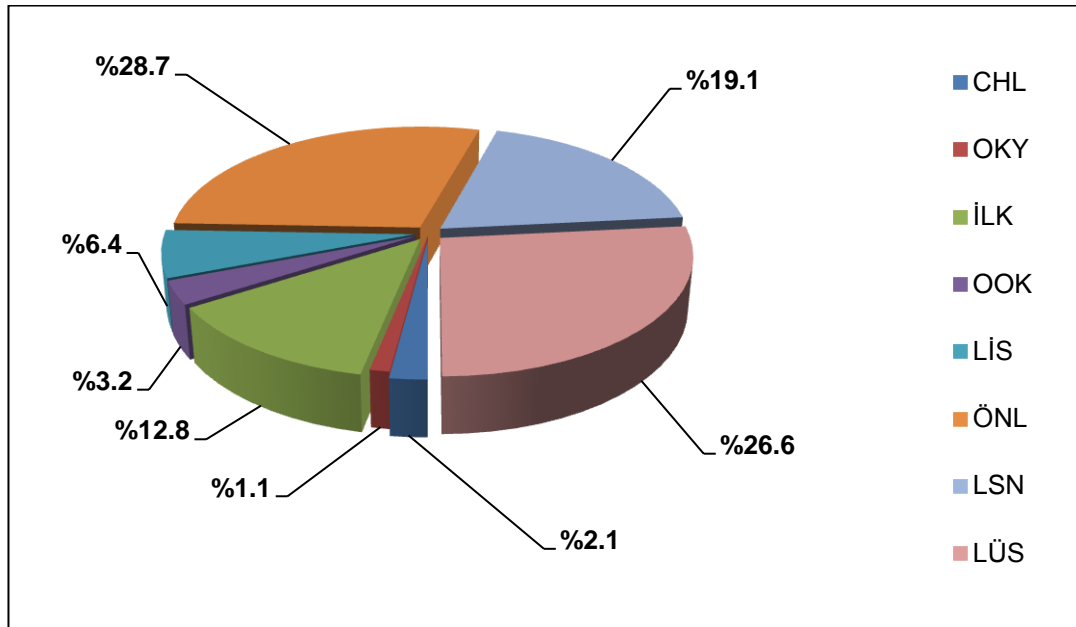
Şekil 10. Katılımcıların Kemaliye'deki ikamet süresine göre dağılımları.

Şekil 11. Katılımcıların şu an oturmakta olduğu evdeki ikamet süresine göre dağılımları.

Şekil 12. Katılımcıların hanehalkı sayısına göre dağılımları.

Şekil 13. Katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımları.

Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen kamuoyu araştırmasına katılan 94 kişinin “Kemaliye’deki yaşam koşullarından genel olarak memnunum” bağımlı değişkeni hakkında, 5’li Likert ölçeğine göre yaptıkları değerlendirmeler Tablo 2’de verilmiştir. Buna ek olarak veri setindeki bağımsız değişken grubunu oluşturan katılımcı cinsiyet, medeni durum, yaş grubu, eğitim düzeyi, iş statüsü, hanehalkı sayısı, ev mülkiyet durumu, hanede çalışan kişi sayısı, Kemaliye’deki ve şu an yaşamakta oldukları evdeki ikamet süreleri ile ilgili bilgiler ve istatistiksel değerlendirme sonuçları da yine aynı tabloda verilmiştir.

Tablo 2’ye göre kamuoyu araştırmasına katılan kent halkının “Kemaliye’deki yaşam koşullarından genel olarak memnunum” olgusuna, %25.6’sı kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum şeklinde olumlu yönde görüş belirtirken, %30.9’u kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum şeklinde olumsuz görüş belirtmiştir. Geriye kalan %43.6’lık bölümünün ise, Kemaliye’deki yaşam koşullarından genel olarak memnunum olgusuna katılıp katılmama yönündeki düşüncelerinin nötr olduğu, konu hakkındaki fikirlerinin artı ve eksi yöndeki görüşlere eşit uzaklıkta olduğu belirlenmiştir.

Örneklem bütününe kentsel yaşam memnuniyeti hakkındaki görüş dağılımının istatistiksel açıdan önemini ortaya koymak için ilgili veriler kullanılarak ki-kare uygunluk testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre de, kent halkının kent hakkındaki genel yaşam memnuniyetleri arasındaki farklılık istatistiksel açıdan da anlamlıdır ($\chi^2=33.766$; $p<0.05$). Bu sonuca göre konu hakkındaki genel katılımcı görüşü dağılımının eşit olmadığı belirtilebilir. Genel olarak skalada -2 ve -1 değerli cevap oranının +1 ve +1’ye göre daha yüksek olduğu gözlenmiş olsa da, asıl yoğunluk 0 (Nötr) seçeneğindedir. Örneklemde göre Kemaliye’deki genel yaşam koşulları memnuniyet düzeyi orta seviyededir.

Konu, katılımcıların cinsiyet durumuna göre değerlendirildiğinde, örneklemdeki kadın katılımcıların %53.3’ü konu hakkındaki görüşlerinin nötr, %17.8’inin olumlu (kesinlikle katılıyorum+katılıyorum), %29.0’unun ise olumsuz yönde (kesinlikle katılmıyorum+katılmıyorum) olduğu belirlenmiştir. Kadın katılımcıların yarısından fazlası Kemaliye’deki yaşam koşullarından orta derecede memnun iken, bu konuda olumsuz düşünenlerin oranının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Erkek katılımcıları görüşleri ise %32.6’sı olumlu, %32.7’si olumsuz, %34.7’si nötr yöndedir. Genel olarak örneklemdeki erkeklerin konu hakkındaki pozitif, negatif ve nötr yöndeki görüş dağılımları birbirine oldukça yakındır.

Kemaliye’deki genel yaşam koşullarından memnuniyet üzerine örneklemdeki kadın ve erkek katılımcılar arasındaki farklılığın istatistiksel açıdan önemini belirlemek amacıyla uygulanan ki-kare bağımsızlık testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir. Test sonuçları incelendiğinde, konu hakkında cinsiyet durumuna göre katılımcı görüşü dağılım farklılığının istatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir (*Pearson* $\chi^2=4.091$; $p>0.05$).

Örneklemi oluşturan katılımcıların medeni durumlarına göre katılımcı görüşü incelendiğinde, 4 kategoride toplanan katılımcı medeni durum değişkeninde kategorilerin tamamında nötr cevabı en fazla işaretlenen seçenek durumundadır.

Medeni durumun katılımcının Kemaliye’deki yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin istatistiksel açıdan önemini belirlemek amacıyla yapılan ki-kare bağımsızlık testinde, “tablodaki gözlerden %20’den fazlasında beklenen frekansın 5’ten küçük olmaması” varsayımı karşılanamadığından, medeni durumu boşanmış ve dul olanlar bekar grubuna eklenerek söz konusu değişken 2 kategoriye indirgenmiştir. Test sonucuna göre katılımcıların Kemaliye’deki genel yaşam memnuniyeti hakkındaki düşünceleri arasındaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir (*Pearson* $\chi^2=4.091$; $p>0.05$). Buna göre Kemaliye’de yaşayan insanların medeni durumunun kentsel yaşam memnuniyeti algısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirtilebilir.

Örneklemdeki en genç birey 21, en yaşlı birey 67 yaşında ve örneklem yaş ortalaması 37’dir. Kemaliye’deki yaşam koşullarından memnunum olgusuna en yüksek katılım YŞL grubunda, daha sonra sırasıyla GNÇ ve ORT yaş grubundadır. Ancak hem GNÇ hem de ORT grubunda konuyla ilgili en fazla bildirilen görüş sırasıyla %42.2 ve %48.3 oranları ile nötr seçeneğidir.

Katılımcı yaşı ile yaşam memnuniyeti arasında istatistiksel manada bir ilişki olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla ilgili değişkenler kullanılarak ki-kare bağımsızlık ve ki-kare trend testleri uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre bağımlı değişken üzerinde katılımcı yaş grubunun anlamlı bir etkisi olmadığı gibi (*Pearson*

$\chi^2=7.957$; $p>0.05$), katılımcı yaşının artış ya da azalışına bağlı anlamlı bir trend etkisi de olmadığı tespit edilmiştir (*Linear by linear Association*=0.050; $p>0.05$).

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan öneminin saptanabilmesi amacıyla ilgili değişkenlerle ki-kare bağımsızlık ve ki-kare trend testleri gerçekleştirilmiştir. Ki-kare bağımsızlık testi sonucuna göre katılımcılar eğitim düzeylerine göre gruplandırıldıklarında, kentsel yaşam memnuniyeti hakkındaki görüş farklılıkları istatistiksel olarak da anlamlıdır (*Pearson $\chi^2=44.123$* ; $p<0.05$). Ancak ki-kare trend testi sonucuna göre bu farklılığın, katılımcının eğitim düzeyinin artış ya da azalışına bağlı olarak anlamlı bir trend etkisinin olmadığı belirlenmiştir (*Linear by linear Association*=0.000; $p>0.05$).

Örneklemdaki katılımcıların büyük kısmı (%43.6) kamu kurumunda çalıştığını belirtmiştir. Bunun yanında özel sektörde çalışanların oranı %10.6, serbest meslek ve ev hanımı gruplarında olanların oranları her iki grup için de %19.1, herhangi bir işte çalışmayanların oranı ise %7.4 olarak tespit edilmiştir.

Bağımlı değişken üzerinde olumlu yönde görüş bildirenlerin oranının en yüksek olduğu grup ÇLM olup, bunu sırasıyla ÖZL, KAM ve SER izlerken, %5.6'lık olumlu görüş ile en düşük grup EVH grubunda yer alan katılımcılardır. Ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarına göre çalışma grupları arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak da %95 güven düzeyinde anlamlıdır (*Pearson $\chi^2=36.427$* ; $p<0.05$).

Kamuoyu araştırmasına katılanların %61.7'si aylık sabit bir gelire sahip iken, %38.3'ü ise sabit bir aylık gelire sahip olmadığını bildirmiştir. Bağımlı değişken hakkında GL0 grubunda yer alan katılımcıların %27.6'sı olumlu yönde görüş bildirirken, GL1 grubundakilerde bu oranın %22.2 olduğu belirlenmiştir. İlgili değişkenlerle gerçekleştirilen ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarına göre ise aylık sabit bir gelire sahip olmanın kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı değildir (*Pearson $\chi^2=3.571$* ; $p>0.05$).

Katılımcıların %59.6'sının doğum yeri Kemaliye'dir. Ancak doğum yeri Kemaliye olan KML grubu ile olmayan DĞR grubundaki katılımcıların Kemaliye'deki genel yaşam koşullarından memnuniyet üzerine olumlu yönde görüş bildirenlerin oranı birbirine oldukça yakın (sırasıyla %25.0 ve %26.3) olup, istatistiksel analiz sonuçlarına göre de bu fark anlamlı değildir (*Pearson $\chi^2=0.919$* ; $p>0.05$).

Hanede yaşayan kişi sayısı ile çalışan sayısı bağımsız değişkenler olarak kabul edildiğinde her iki değişken ile de bağımlı değişken arasındaki ilişki istatistiksel manada anlamlı değildir (*Pearson χ^2* sırasıyla 44.063 ve 13.643; $p>0.05$).

Yine her iki değişken için uygulanan ki-kare trend testi sonuçlarına göre de bağımsız değişken gruplarındaki kişi sayısının artış ya da azalışının, bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir trend etkisinin olmadığı tespit edilmiştir (*Linear by linear Association* sırasıyla 0.090 ve 0.315; $p>0.05$).

Örneklemin %25.5'i şu an ikamet etmekte oldukları evin mülkiyetinin kendilerine, %19.1'i ebeveynlerine ait olduğunu belirtirken, geriye kalan %55.3'ü ise diğer seçeneği altında kira, lojman vb. gibi konutlarda ikamet ettiklerini belirtmiştir.

Bağımlı değişken hakkında olumlu görüş bildiren katılımcı oranı %33.3 ile MÜL1 grubu olup bunu sırasıyla %27.8 ile MÜL2 ve %21.1 ile MÜL3 izlemektedir. Ancak ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarına göre, ikamet edilen konut mülkiyetinin kentsel yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir (*Pearson $\chi^2=6.514$* ; $p>0.05$).

Katılımcıların Kemaliye'deki toplam ikamet süresi ile halihazırda ikamet edilen konuttaki süreye göre gruplandırıldığında her iki değişken ile de bağımlı değişken arasındaki ilişki istatistiksel manada anlamlı değildir (*Pearson χ^2* sırasıyla 15.220 ve 8.776; $p>0.05$).

Yine her iki değişken için uygulanan ki-kare trend testi sonuçlarına göre de, bağımsız değişken gruplarındaki ikamet süresinin artış ya da azalışının bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir trend etkisinin olmadığı tespit edilmiştir (*Linear by linear Association* sırasıyla 0.183 ve 0.147; $p>0.05$).

Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma:
Kemaliye Örneği

Tablo 2. Bağımlı değişkene ait anket ve istatistiksel değerlendirme sonuçları.

Etiket	Anket Sonuçları (%)				İstatistiksel Analiz Sonuçları			
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Nötr	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	χ^2	Pearson χ^2	Linear by linear Association
KDN	17.9	11.1	53.3	8.9	8.9			
ERK	18.4	14.3	34.7	16.3	16.3		4.091**	
BEK	17.9	10.7	39.3	17.9	14.3			
EVL	16.9	15.3	42.4	11.9	13.6			
BOŞ	0.0	0.0	100	0.0	0.0			
DUL	40.0	0.0	60.0	0.0	0.0		1.117**	
GNÇ	18.8	12.5	42.2	12.5	14.1			
ORT	17.2	13.8	48.3	13.8	6.9			
YŞL	0.0	0.0	0.0	0.0	100		7.957**	0.050**
CHL	0.0	0.0	100	0.0	0.0			
OKY	0.0	0.0	0.0	0.0	100			
İLK	41.7	16.7	33.3	0.0	8.3			
OOK	0.0	33.3	0.0	0.0	66.7			
LİS	16.7	33.3	0.0	16.7	33.3			
ÖNL	14.8	3.7	48.1	14.8	18.5			
LSN	27.8	5.6	44.4	16.7	5.6			
LÜS	8.0	20.0	56.0	16.0	0.0		44.123*	0.987**
KAM	14.6	17.1	41.5	24.4	2.4			
ÖZL	10.0	0.0	40.0	0.0	50.0			
SER	22.2	16.7	44.4	0.0	16.7			
EVH	33.3	5.6	55.6	0.0	5.6			
ÇLM	0.0	14.3	28.9	28.6	28.6		36.427*	
GL0	20.7	8.6	43.1	15.5	12.1			
GL1	13.9	19.4	44.4	8.3	13.9		3.571**	
KML	19.6	12.5	42.9	10.7	14.3			
DĞR	15.8	13.2	44.7	15.8	10.5		0.919**	
HN1	15.4	7.7	38.5	15.4	23.1			
HN2	17.6	17.6	23.5	29.4	11.8			
HN3	15.4	7.7	69.2	7.7	0.0			
HN4	32.1	17.9	39.3	3.6	7.1			
HN5	7.1	0.0	42.9	21.4	28.6			
HN6	0.0	0.0	80.0	0.0	20.0			
HN7	0.0	0.0	100	0.0	0.0			
HN8	0.0	100	0.0	0.0	0.0			
HN9	0.0	100	0.0	0.0	0.0		44.063**	0.090**
MÜL1	12.5	12.5	41.7	8.3	25.0			
MÜL2	22.2	11.1	38.9	22.2	5.6			
MÜL3	19.2	13.5	46.2	11.5	9.6		6.514**	
ÇLŞ1	21.7	8.3	43.3	13.3	13.3			
ÇLŞ2	13.6	27.3	40.9	13.6	4.5			
ÇLŞ3	10.0	0.0	50.0	10.0	30.0			
ÇLŞ4	0.0	50.0	50.0	0.0	0.0		13.643**	0.315**
İKS1	0.0	42.9	14.3	28.6	14.3			
İKS2	22.2	11.1	55.6	5.6	5.6			
İKS3	14.3	0.0	71.4	14.3	0.0			
İKS4	19.4	11.3	40.3	12.9	16.1		15.220**	0.183**
EVS1	10.0	30.0	30.0	20.0	10.0			
EVS2	16.1	9.7	45.2	12.9	16.1			
EVS3	27.3	9.1	54.5	0.0	9.1			
EVS4	19.0	11.9	42.9	14.3	11.9		8.776**	0.147**
Örneklem Geneli	18.1	12.8	43.6	12.8	12.8	33.766*		

*: $p < 0.05$; Significant at the 0.05 level.

**: $p > 0.05$; Not significant.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma kapsamında Kemaliye ilçesi örneğinde, kent sakinlerinin kentsel yaşam koşullarından genel memnuniyet düzeyleri ile kentsel yaşam memnuniyeti üzerinde etkisi olabileceği düşünülen bazı sosyo-demografik özellikler incelenmiştir. Bu amaçla bir bağımlı değişken ve 12 adet bağımsız değişken geliştirilmiştir. Bağımlı değişken olarak kabul edilen “Kemaliye’deki yaşam koşullarından genel olarak memnunum” olgusu, hem örneklem genelinde hem de 12 bağımsız değişken teker teker ele alınarak incelenmiştir.

Örneklem genelinde Kemaliye’deki kentsel yaşamdan memnunum fikrine olumlu yönde görüş bildirenlerin oranı %25.6, olumsuz görüş bildirenlerin %30.9 iken, konu hakkındaki fikirlerinin olumlu ve olumsuz yöndeki görüşlere eşit uzaklıkta, yani nötr olduğunu bildirenlerin oranı ise %43.6 olarak belirlenmiştir. Buna göre genel bir değerlendirmeye Kemaliye’deki kentsel yaşam koşullarından memnun olmayanların oranı daha fazladır. Kent halkının kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik görüş ve beklentilerinin tespiti amacıyla yapılacak çalışmaların, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde temel değere sahip olduğu düşünülmektedir. Konuyla ilgili gerçekleştirilecek bilimsel temele dayalı kamuoyu araştırmaları kent yönetiminden sorumlu yerel ve genel yönetimlere önemli veriler sağlayabilir.

Çalışma ile elde edilen sonuçlar kentsel yaşam memnuniyeti hakkında genel bir değerlendirme özelliği taşımamaktadır. Kentlerin ve kent sakinlerinin sahip olduğu farklı coğrafi, altyapısal, kültürel ve sosyal özellikler, kent sakinlerinin memnuniyet düzeyleri üzerinde de değişen oranlarda farklılıklar oluşmasına sebep olabilecektir. Bu nedenle benzer çalışmaların her bir kent için ayrı ayrı planlanmasının daha doğru sonuçlar yaratacağı ortadadır. Buna ek olarak, kent ve kent halkı üzerinde zamana bağlı değişimlerin etkisiyle, beklenti ve görüşlerin değişeceği de göz ardı edilmemeli ve benzer çalışmaların belirli zaman aralıklarıyla tekrarının en doğru, verimli ve etkin sonuçlara ulaşmada önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Andrews, F. and Whitney, S. 1976. Social Indicators of Well-being: Americans' Perception of Life Quality, Plenum, New York, USA.
2. Atik, A., Aslan, F., Yılmaz, B. and Ateş, O. 2013. Modelling purchasing demand of urban people for ornamental plants using logistic regression analysis: Sample of Malatya City. *Journal of Animal and Veterinary Advances*.12(16):1317-24.
3. Atik, A., Yılmaz, B., Aslan, F., Ateş, O., Taçoral, E. 2013. Peyzaj mimarlığı öğrencilerinin eğitim ve meslektan beklentilerinin İnönü Üniversitesi örneğinde incelenmesi üzerine bir araştırma. *İNÖNÜ Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(8):105-122.
4. Boyer, R. and David S. 1981. *Places Rated Almanac*, Rand Me Nelly, Chicago, USA.
5. Campbell, A., Converse, P. and Rogers, W. 1976. *The Quality of American Life*, Russell Sage Foundation, New York, USA.
6. Dalkey, N. and Rourke, D. 1973. The Delphi Procedure and Rating Quality of Life Factors, in *The Quality of Life Concept*, Environmental Protection Agency, Washington, DC, USA.
7. Evans, D.R. 1994. Enhancing quality of life in population at large. *Social Indicators Research*, 33:5-22.
8. Havighurst, R.J. 1963. Successful aging, in: Williams R.H., Tibbitts C., Donohue W.: *Process of Aging: Social and Psychological Perspectives*, New York, Atherton, 1:419-425.
9. Likert, R. 1967. The Method of Constructing an Attitude Scale. *Readings in Attitude Theory and Measurements*. Ed. Martin Fishbein. John Wiley and Sons Inc., New York, USA. pp. 90-95.
10. Liu, B.C. 1976. *Quality of Life Indicators in US Metropolitan Areas: A Statistical Analysis*. Praeger Publishers, New York, USA.
11. Miran, B. 2003. *Basic Statistics*. Aegean University Printing Office, İzmir, pp. 24-50.
12. National Research Council 2002. *Community and Quality of Life: Data Needs for Informed Decision Making*, National Academy Press, Washington DC, 2002.
13. Newbold, P. 1995. *Statistics for Business and Economics*. Prentice-Hall, New Jersey, USA. 867 p.

Kent Halkının Kentsel Yaşam Memnuniyeti Üzerinde Etkili Sosyo-Demografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği

14. Shin, D.C. and Johnson, D.M. 1978. Avowed flappiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5:475-492.
15. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2004. Avrupa Çevre Ajansı Çalışmaları Raporu, Ankara.
16. Tezbaşaran, A. 1997. Likert Type Scale Development Guide. Turkish Psychological Association Publications, Ankara, TR. 65 p.
17. Torbaloğlu, E. 2010. Özgün Yerleşimlerin Sürekliliği Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
18. TÜİK 2013. <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>. (Erişim tarihi: 06.05.2014).
19. TÜİK 2014. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. (Erişim tarihi: 06.05.2014).
20. Türksever, E.N. 2001. Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
21. UNDP 2014. <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/human-development-report>. (Erişim tarihi: 06.05.2014).
22. Van Kamp, L., Leidelmeijer, K., Marsman, A., Hollander, A. 2003. Urban environmental quality and human well-being, towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65:5-18.
23. Yılmaz, T., Gökçe, D., Atik, A., Yılmaz B. 2013. Determination of handicapped people's preference for the use of urban parks in Antalya. *Journal of Food, Agriculture & Environment (JFAE)* 11(3&4):2295-2301.
24. Zenhner, R. 1977. *Indicators of the Quality of Life in New Communities*, M.A. Ballinger Publishing Co.. Cambridge, UK..

GÜRÜLTÜ KİRLİLİĞİNİN KENT PARKLARINA ETKİSİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: TRABZON KENTİ ÖRNEĞİ

Elif BAYRAMOĞLU^{1*}, Buket ÖZDEMİR IŞIK¹, Öner DEMİREL¹

¹: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ÖZET

Artan nüfus yoğunluğu ve hızlı kentleşme sonucunda gerçekleşen kirlilik beraberinde pek çok sorun gündeme getirmiştir. Özellikle son yıllarda kirlilik bir çevre sorunu haline dönüşerek insanların yaşamını fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Kirlilik sorunları içerisinde gürültü kirliliği ise insan sağlığı açısından en başta gelmektedir. Çalışmada Trabzon kent merkezinde bulunan ve yoğun olarak kullanılan kent parklarında (Meydan Park ve Fatih Park) gürültü ölçümleri yapılmıştır. Bu kapsamda Trabzon kent meydanında kentsel dönüşüme dayalı olarak değişen otoyol güzergâhı ve bazı araç yollarının trafiğe kapanması sonucu gürültü seviyesinde de değişimler olacağı düşünülerek 2007 ve 2014 yıllarında yapılan ölçümler karşılaştırılmıştır. Meydan Parkı çevresinin araç trafiğine kapatılması sonucunda 2007 yılındaki gürültü seviyesi ortalama 14.25 dBA azalmıştır. Fatih Parkı çevresinde ise araç yollarının trafiğe açılmasından dolayı gürültünün eskiye oranla 6.16 dBA azaldığı görülmüştür. Tüm ölçüm sonuçları Trabzon kent parklarındaki gürültü yoğunluğunun araç trafiğine bağlı olarak değiştiği sonucunu ortaya koymuştur. Her iki park alanında da gürültü seviyesinin Gürültü Kontrol Yönetmeliği'ne göre arzu edilen seviyeye indirilebilmesi ve akustik açıdan konforun sağlanabilmesi amacıyla doğal-yapay elemanları kullanarak engeller düzenlenmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gürültü, Gürültü kirliliği, Kent Parkları, Meydan Parkı, Fatih Parkı, Trabzon.

THE EFFECT OF NOISE POLLUTION ON CITY PARKS AND PROPOSED SOLUTIONS: CASE OF URBAN TRABZON

ABSTRACT

The pollution, which is a result of increasing population density and rapid urban development, brings a number of problems into play. Pollution has turned into an environmental problem in the last few years and affects people's lives negatively from physical and psychological aspects. Among the pollution problems, noise pollution is in the lead from the aspect of human health. In this study, noise measurements have been conducted in densely used urban parks (Meydan and Fatih Parks) that are in the city center of Trabzon. Within this scope, considering the anticipated changes in noise levels in the city center of Trabzon as a result of highway alterations due to urban renewal and pedestrianization of some roads, measurements from 2007 and 2014 have been compared. Pedestrianization of the surrounding area of Meydan Park in 2007 resulted in reduction of noise levels by 14.25 dBA in average. Due to roads being opened to traffic around Fatih Park, noise was noted to decrease by 6.16 dBA compared to the past. All of the measurement results show that noise levels in Trabzon's urban parks have changed according to the vehicle traffic. For both of the parks, it has been concluded that in order to lower noise levels to desirable levels in line with the Noise Control Regulation and provide acoustic comfort, barriers should be employed using natural-artificial elements.

Keywords: Noise, Noise Pollution, Urban Parks, Meydan Park, Fatih Park, Trabzon.

* Yazışma yapılacak yazar: elifsol_@hotmail.com

Makale metni 07.06.2014 tarihinde dergiye ulaşılmış, 27.06.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

1. Giriş

Son yıllarda teknolojik gelişmelerin getirdiği olumlu etkilerin yanı sıra olumsuz yansımalar da olmuştur. Bu durum kentsel alanları kullanan halkı negatif yönde etkilemiştir (Raimbault and Dubois, 2005; Szeremeta and Zannin, 2009). Günümüzde kent merkezlerindeki gürültü kirliliğinin insan konforunu olumsuz yönde etkileyen en önemli sorunlardan birisi olduğu bilinmektedir (Zannin et al., 2002; Hunashal and Patil, 2012). Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün açıklamasına göre; insan sağlığını etkileyen gürültünün en etkin kaynağı trafik kaynaklı olanıdır (World Health Organization, 2000; Salomons and Pont, 2012). Özellikle dünyada ve Türkiye'deki metropol kentlerde motorlu taşıtların artması ile birlikte gürültünün de arttığına dair çalışmalar bulunmakta olup, şehir yoğunluğu ile gürültü kirliliği arasında doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tang and Wang, 2007; Wang and Kang, 2011).

Gürültü kirliliği; insanların yaşamında çeşitli fiziksel ve psikolojik sorunların ortaya çıkışında etkisi bulunan bir çevre ve sağlık sorunu olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacılar bir çok ülkede gürültü kirliliği sorunlarının insanların yaşamlarında yol açtığı olumsuz etkileri araştırmışlardır (Vidyasagar and Rao, 2006; Georgiadou et al., 2004). Gürültünün insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri 4 ana başlık altında toplanmaktadır; (I): işitme kaybı gibi fiziksel etkiler, (II): yüksek kan basıncı, hızlı kalp atışı gibi fizyolojik etkileri (Franssen et al., 2002), (III): uykusuzluk, geç uyuma, sinirlilik gibi fizyolojik etkileri (Morrell et al., 1997), (IV): iş gücü verimliliğinin azalması ve duyma bozukluğu gibi iş performansını etkileri (Evans and Hygge, 2000; Burns, 1979). Yapılan çalışmalara göre gürültünün psikolojik etkilerinin de yaygın olduğu görülmüştür (Özyonar ve Peker, 2008; Liu and Tan, 2000).

1971 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından "gürültünün, insan sağlığına karşı ana tehdit olarak görülmesi gerektiği" ortaya konulmuştur. Bu araştırmaya göre Avrupa nüfusunun %25'i, 65 dB ($L_{eq} 24$)'den fazla şiddette olan, insan sağlığını olumsuz etkileyecek derecedeki gürültüye maruz kalmaktadır. Fransa, Almanya, İngiltere ve Hollanda' da ise otoyol gürültüsünün toplumun %20-25'ini olumsuz yönde etkilediği ortaya konulmuştur (Demirkale ve Aşçıgil, 2007).

Araştırmacılar ve toplumun geneli gürültü kirliliği hakkında endişelenmekte ve gürültünün yarattığı rahatsız edici sesleri azaltmak için yasalar ve düzenlemeler oluşturmaktadırlar (Brown, 1994; Zannin et al., 2001; Zannin et al., 2006). ABD'de 1972 yılında yürürlüğe giren gürültü kontrolü yasasına göre; EPA (Çevre Koruma Kurumu)'nın 1974'de yayınladığı bildiriye göre dış mekanlarda gürültü seviyesi $L_{dn}<55$ dBA, ABD'de HUD (Konut ve Şehir Gelişme Bölümü)'un yayınladığı kanuna göre dış mekanda $L_{dn}<65$ dBA gürültü düzeyini kabul edilebilir sayılmıştır. Türkiye'de ise "Çevresel Gürültünün Değerlendirmesi ve Yönetmeliği" (2002/49/EC)'ye göre karayollarının gürültü düzeyinin $L_{gündüz}=60$ dBA olması gerektiğini belirtilmiştir (Demirkale ve Aşçıgil, 2007). Bu bağlamda çevresel gürültü esas ve ilkeleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Karayolu Çevresi Gürültü esas ve ilkeleri (Anonim, 2005).

Alanlar	Yenilenmiş yollar/Onarılmış yollar		Mevcut yollar	
	$L_{gündüz}$ (dBA)	L_{gece} (dBA)	$L_{gündüz}$ (dBA)	L_{gece} (dBA)
Kırsal Alanlar	55	45	60	50
Gürültüye duyarlı alanlar (eğitim, kültür ve sağlık alanları), yazlık yerleşim alanları ve kamp yerleri	60	50	65	55
Yerleşim alanları	63	53	68	58
İş alanları ve yerleşim alanları	65	55	70	60
Endüstriyel alanlar	67	57	72	62

Gürültü Kirliliğinin Kent Parklarına Etkisi ve Çözüm Önerileri: Trabzon Kenti Örneği

Bu çalışma, Trabzon kent merkezinde bulunan kent parklarında yıllara bağlı olarak otoyol güzergâhı değişmesi gibi etmenler sonucunda gürültü seviyesindeki değişiminin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla 2007 ve 2014 yıllarında Meydan ve Fatih parklarında aynı noktalardan gürültü ölçümleri yapılarak gürültü seviyeleri karşılaştırılmıştır. Ölçümler Gürültü Kontrol Yönetmeliği'ne uygunluğuna göre tartışılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre gürültü seviyesini azaltmak amacıyla öneriler sunulmuştur.

2. Materyal ve Metod

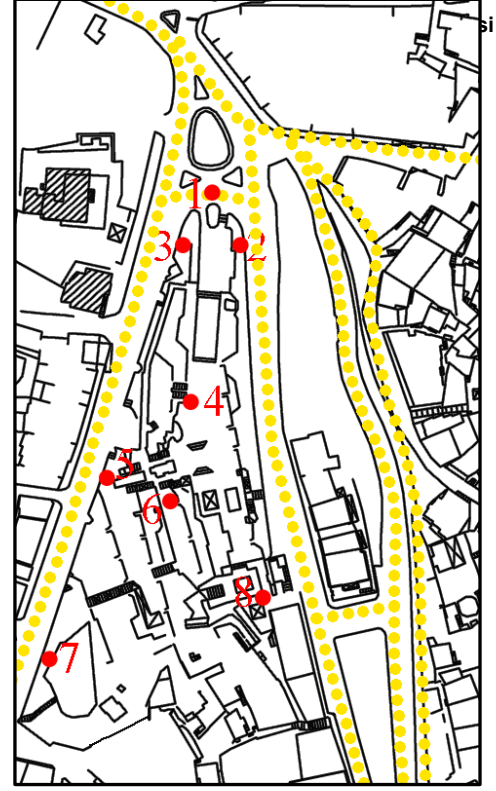
Bu çalışma Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Trabzon iline ait kent parklarından Meydan ve Fatih Parklarında 2007 ve 2014 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Trabzon kentinin nüfusa bağlı trafik yoğunluğu da artmış, buna bağlı olarak da 2011 yılında kentsel dönüşüm kapsamında Trabzon Belediyesi tarafından kent içi trafik yönlendirme projesi ile Meydan Parkı'nın önemli bir bölümü trafiğe kapatılmıştır. Ayrıca Fatih Parkı'nın çevre yolu değiştirilerek Tanjant Yolu bağlantısı sağlanmıştır. Bu nedenle araştırma Trabzon kent merkezinde bulunan ve konum olarak birbirine yakın olan Meydan ve Fatih Parklarında yapılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Meydan ve Fatih Parklarının konumları.

Gürültü ölçümleri trafik yolu değişiminden önce 2007 yılında ve değişimden sonra olmak üzere 2014 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Ölçümler her iki yılda da aynı noktalardan alınmıştır (Meydan Parkında 10 nokta, Fatih Parkında ise 8 nokta). Her iki çalışma alanı için ölçüm noktalarının mekânsal dağılımları Şekil 2'de verilmiştir.

Bayramoğlu vd.

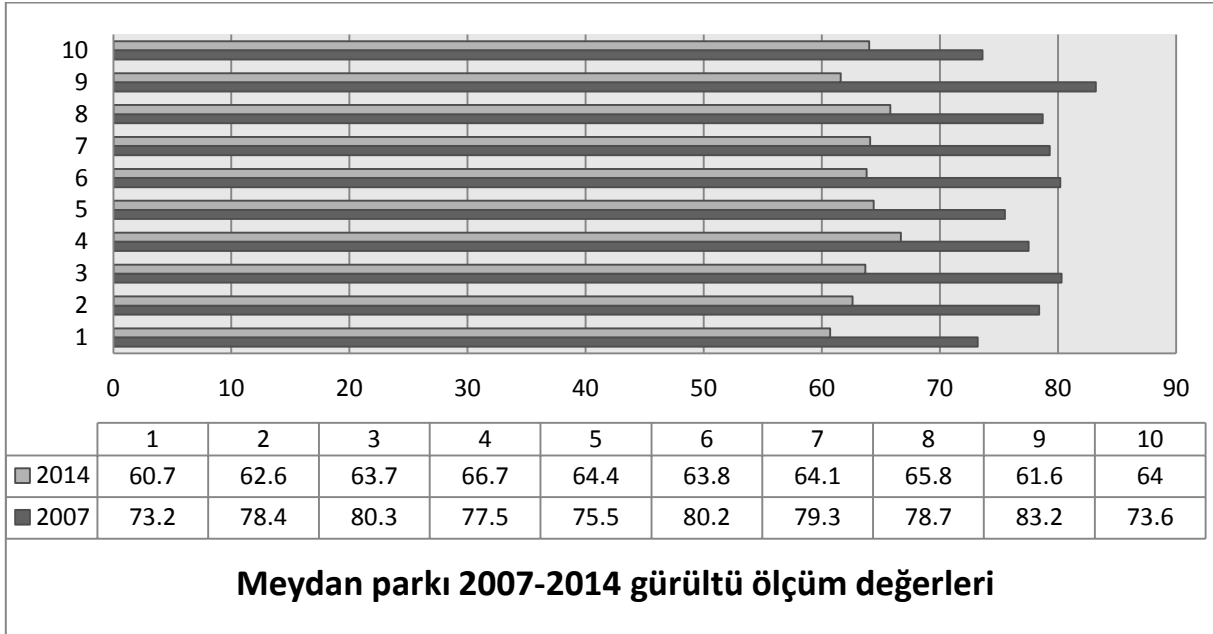
Şekil 2. Meydan ve Fatih Parkının ölçüm noktalarına atı mekânsal dağılımları (2014).

Gürültü ölçümleri rüzgarın sakin ve hafif olduğu günlerde (Özdeniz, 1992), insanların ortalama oturma seviyeleri olan ve bir çok araştırmacı (TS 9798, 1992; Özbilen ve ark. 1996; Onuu, 2000) tarafından da kabul gören 1.2 m yükseklikten park alanlarını sınırlayan trafik yollarına yakın noktalardan ve park alanlarını ortalarından alınarak gerçekleştirilmiştir. Ölçümler, SVAN957 (Sound Level Meter) gürültü seviyesi ölçüm cihazı ile gerçekleştirilmiştir. Özdeniz (1992), Trabzon kent içi parklarında gürültü ölçümlerini belirlediği çalışmasında, gürültünün en fazla sabah 7.00-9.00 saatleri ile akşam 16.30-18.30 saatleri arasında olduğu sonucuna varmıştır. Bu çalışmada da ölçümler benzer şekilde, trafiğin yoğun olduğu Pazartesi günü, sabah 8.30-10.00 saatleri arasında, 3'er dakikalık periyotlar şeklinde yapılmıştır.

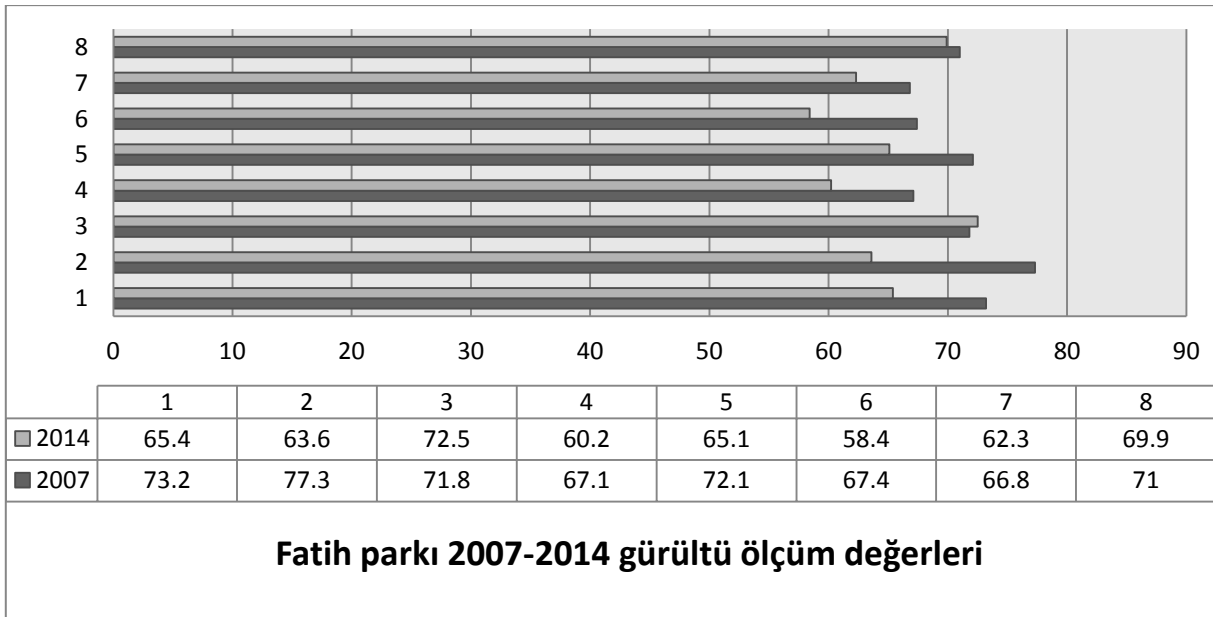
3. Bulgular ve Tartışma

Trabzon ilinde bulunan Meydan ve Fatih Parklarında kent içi trafik yönlendirmesinin ve çevre yollarının değişmesi sebebiyle 2007 ve 2014 yıllarında gürültü ölçümleri yapılmıştır. Ölçümler trafik yoğunluğunun daha fazla olduğu cadde kenarlarından ve parkların orta noktalarından Meydan Parkında 10, Fatih Parkında ise 8 noktadan gerçekleştirilmiştir. Her iki park alanında farklı yıllarda aynı noktalardan alınarak yapılan gürültü ölçümleri sonuçlarına ait grafikler Şekil 3 ve Şekil 4'de verilmiştir.

Gürültü Kirliliğinin Kent Parklarına Etkisi ve Çözüm Önerileri: Trabzon Kenti Örneği

Şekil 3. Meydan Parkı 2007 ve 2014 yıllarına ait gürültü ölçümleri.

Şekil 4. Meydan Parkı 2007 ve 2014 yıllarına ait gürültü ölçümleri.

Şekil 3 ve 4'te verilen ölçüm sonuçlarına göre, parklardaki gürültü şiddeti 2007 yılında 67-80 dBA, 2014 yılında ise 60-72 dBA aralığında değişiklik göstermiştir. Özbilen ve Var (1992), Trabzon kent içi Tanjant yolu üstü ve Moloz mevkiinde yaptıkları çalışmada gürültü düzeyini 73 dBA olarak belirlemiştir. Benzer şekilde Özbilen (1992), Trabzon kent içi tüneli ile sahil yolunu kent merkezine bağlayan üst geçide kadar uzanan yolda yaptığı ölçümler sonucu gürültü düzeyini 76 dBA olarak tespit etmiştir. Özdeniz (1992) ise, Trabzon parklarında yaptığı gürültü ölçümlerinde, Meydan Parkı için gürültü düzeyini 30 m'den 85.10 dBA, Fatih

Parkı'nda 78.75 dBA olarak ölçülmüştür. Benzer şekilde Özbilen vd. (1995) tarafından yapılan, Trabzon kent içi parklarında (Atapark, Meydan Park, Dalyan Çay Bahçesi, Fatih Park) gürültü seviyelerini belirlemeye yönelik çalışmada, Meydan Parkında 83 dBA, Fatih Parkında ise 75 dBA değerleri tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise 2007 yılında Meydan Parkında 10 noktadaki gürültü ölçümleri ortalaması $L_{eqA}=77.99$ dBA, 2014 yılında ise $L_{eqA}=63.74$ dBA; Fatih Parkında 8 noktadaki gürültü ölçümleri ortalaması $L_{eqA}=70.83$ dBA, 2014 yılında ise $L_{eqA}=64.67$ dBA'dır. Yıllar içerisinde aynı park alanlarındaki gürültü değerlerinde trafik yollarının değişmesine dayalı olarak gürültünün azaldığı görülmüştür. Trabzon kentindeki geçmiş yıllardaki çalışmalara bakıldığında, kent içi araç gürültüsünde azalma olduğu belirlenmiştir. Ancak 2007 yılında ölçüm noktalarında ölçülen gürültü düzeyleri (2002/49/EC)'ye göre belirlenen 60 dBA'yı aşmaktadır. 2014 yılında ise trafik yollarının değişmesi sonucu gürültü seviyesinde belirgin bir azalması olmasına karşın arzu edilen seviyeye ulaşamadığı görülmüştür.

Sonuçlara bakıldığında 1992, 1994 ve 2007 yıllarında gürültü ölçüm değerlerinin 'black acoustics zone' (65 dBA'dan yuksekteki gürültü seviyesinin maruz kaldığı alanlar) seviyesinde kaldığı görülmüştür. Bu gürültü seviyesinde yaşayan insanlarda fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıktığı bilinmektedir (Özyonar ve Peker, 2008; Zannin et al., 2002). HUD'a göre açık alanlardaki gürültü seviyeleri; $L_{eqA} \leq 49$ - kesinlikle kabul edilir, $49 < L_{eqA} \leq 62$ - normal kabul edilir, $62 < L_{eqA} \leq 76$ dBA- normal kabul edilemez, $L_{eqA} > 76$ dBA-kesin kabul edilmez (Zannin et al., 2002). Bu değerler göz önüne alındığında 2007 ve 2014 yıllarında gürültü ölçüm düzeylerinin aralıkları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2007-2014 yıllarında Meydan ve Parklarında gürültü ölçüm düzeyleri ve aralıkları.

	2007	L_{eqA} (dBA)	2014	L_{eqA} (dBA)		2007	L_{eqA} (dBA)	2014	L_{eqA} (dBA)
MEYDAN PARK	1	73.2	$62 < L_{eqA} \leq 76$	60.7	$49 < L_{eqA} \leq 62$	73.2	$62 < L_{eqA} \leq 76$	65.4	$62 < L_{eqA} \leq 76$
	2	78.4	$L_{eqA} > 76$	62.6	$62 < L_{eqA} \leq 76$	77.3	$62 < L_{eqA} \leq 76$	63.6	$62 < L_{eqA} \leq 76$
	3	80.3	$L_{eqA} > 76$	63.7	$62 < L_{eqA} \leq 76$	71.8	$62 < L_{eqA} \leq 76$	72.5	$62 < L_{eqA} \leq 76$
	4	77.5	$62 < L_{eqA} \leq 76$	66.7	$62 < L_{eqA} \leq 76$	67.1	$62 < L_{eqA} \leq 76$	60.2	$49 < L_{eqA} \leq 62$
	5	75.5	$62 < L_{eqA} \leq 76$	64.4	$62 < L_{eqA} \leq 76$	72.1	$62 < L_{eqA} \leq 76$	65.1	$62 < L_{eqA} \leq 76$
	6	80.2	$L_{eqA} > 76$	63.8	$62 < L_{eqA} \leq 76$	67.4	$62 < L_{eqA} \leq 76$	58.4	$49 < L_{eqA} \leq 62$
	7	79.3	$L_{eqA} > 76$	64.1	$62 < L_{eqA} \leq 76$	66.8	$62 < L_{eqA} \leq 76$	62.3	$62 < L_{eqA} \leq 76$
	8	78.7	$L_{eqA} > 76$	65.8	$62 < L_{eqA} \leq 76$	71	$62 < L_{eqA} \leq 76$	69.9	$62 < L_{eqA} \leq 76$
	9	83.2	$L_{eqA} > 76$	61,6	$49 < L_{eqA} \leq 62$				
0	73.6	$62 < L_{eqA} \leq 76$	64	$62 < L_{eqA} \leq 76$					
					FATİH PARK				

Tablo 2'deki ölçüm sonuçlarına göre; Meydan Park'ında 2007 yılında 6 ölçüm noktası kesin kabul edilmez aralıkta iken, 2014 yılında normal kabul edilmez seviyesine; 2 ölçüm noktasındaki gürültü düzeyi ise normal kabul edilir düzeye inmiştir. Fatih Parkı'nda ise; 2007 yılında bütün ölçüm noktaları normal kabul edilmez seviyede iken, 2014 yılında, 2 ölçüm noktası normal kabul edilir seviyeye inmiştir.

Trabzon kent içi gürültüsünün en önemli sebebi ulaşım kaynaklı trafik gürültüsüdür. Trafik gürültüsünün en önemli nedenlerinden birisi yoldan geçen motorlu taşıt sayısının fazla oluşu ve trafik yollarının asfalt olmayışıdır. Taşıtların cinsi, yolun eğimi ve yolun yapısı da gürültü şiddetini etkilemektedir (Karpuzcu, 1988). Özellikle Trabzon kent içi trafiğini oluşturan ve Meydan Parkı çevresi yollarının Arnavut kaldırım taşları ile döşenmesi de ayrıca gürültü kirliliğine sebep olmaktadır. Fatih Parkı'nda eğim olması ve yolda kavşak olması da gürültüyü arttırmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışma kapsamında Trabzon kent parklarında (Meydan Park ve Fatih Park) trafik yönlendirme projesi öncesi ve sonrası olmak üzere 2007 ve 2014 yıllarında aynı noktalardan gürültü ölçümleri yapılarak yıllar arasındaki değişim karşılaştırılmıştır. Ölçümler sonucunda Meydan Parkında 2007 ve 2014 yılları arasındaki gürültü değerinde 14.25 dBA, Fatih Parkında ise 6.16 dBA azalma olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak Trabzon kent merkezinde trafik güzergâhının değişmesi ile gürültü seviyesinde azalma olmuştur. Ayrıca her iki park alanını rekreasyonel kullanımlarından dolayı da gürültü seviyelerinde farklılıklar oluşmuştur. Fatih Parkında çocuk oyun alanının ve çay bahçelerinin mevcut olması sebebiyle gürültünün yoğunluğu bölgeye göre değişmiştir.

Kent merkezlerinde özellikle de kent içi park alanlarındaki gürültü kirliliği, bu alanları kullanan halkın yaşamını ve sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Her iki park alanında da 2014 yılı gürültü ölçümlerinin Gürültü Kontrol Yönetmeliği'nin belirlediği 60 dBA değerinin üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple Trabzon kent parklarında insan sağlığı açısından gürültünün azaltılması amacıyla bazı önlemler alınması gerekmektedir. Özellikle de araç sayısının artması ile dar caddeler ve sokaklardan kaçınmak ve gürültüye sebep olan trafik yolları ile park alanları arasına gürültü engelleyici elemanlar yerleştirmek gereklidir. Bu elemanlar yapay ve doğal peyzaj elemanları olan, gürültüyü kıran ve absorbe eden bitkiler ya da yüksek duvarlar olabilir. Özellikle yoğun olarak trafik gürültüsüne maruz kalan Fatih parkında gürültünün şiddetine göre dıştan başlayarak içe doğru sık bir şekilde ağaççık ve boylu ağaç türlerinin kullanıldığı bitkilendirme çalışmaları ile gürültü önlenir. Bitkilendirme çalışmalarında seçilecek bitki türlerinin büyük, sert ve yapraklı türler olması önerilmektedir. Uygulamaların daha etkin olması açısından 3 sıralı bitki grupları kullanılabilir. Bunun yanı sıra, Meydan Parkı'nın konumu itibarı ile gürültüyü engellemek amaçlı bitkilerle desteklenen doğal tepelikler düzenlenebilir. Bu şekilde düzenlenen gürültü perdeleri hem estetik hem de ekonomik açıdan daha olumlu olabilir.

Ayrıca yeni trafik oluşumları ile güncel olarak Trabzon kent içi alanlarının gürültü haritaları oluşturularak, gürültünün yoğun olduğu bölgeler tespit edilmeli ve bu alanlarda gürültüyü azaltıcı önlemler alınmalıdır. Oluşturulacak gürültü haritaları ile uzun vadede planlama ve eğitim çalışmaları yapılarak yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde gürültü problemlerini tanımlamak, bu konu hakkında kamuyu bilinçlendirmek amacıyla eylem planları oluşturulmalıdır. Bu şekilde alınacak önlemler ile gürültü kirliliğinin azalması sağlanacaktır.

Teşekkür

Çalışma kapsamında kent içi park alanlarında gürültü ölçümlerinin yapılmasındaki yardımlarından dolayı Trabzon Belediyesi Müdürlüğü personeline teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Anonim (2005). Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, 01.07.2005 Tarih ve 25862 Sayılı Resmi Gazete, Ankara.
2. Brown, A.L. 1994. Exposure of the Australian population to road traffic noise, Appl Acoust, 43:169-176
3. Burns, W. 1979. Physiological Effects of Noise. In: Haris CM (eds), Handbook of Noise Control, McGraw Hill., Newyork, pp 10-17.
4. Demirkale, S.Y. ve Aşçıgil, M. 2007. Sağlıklı kentlerle ve yapılarla ilgili Türkiye'nin gürültü politikası. VIII. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, İzmir, 267-285s.
5. Evans, G.W. ve Hygge, S. 2000. Noise and performance in children and adults. In: Luxon & D. Prasher (Eds). Noise and its effects. Wiley, London, pp 549-566.
6. Franssen, E.A., Staatsen, B.A. and Lebrecht, E. 2002. Assessing health consequences in an environmental impact assessment: the case of Amsterdam Airport Schiphol Environmental Impact Assessment, Review, 22:633-653.
7. Georgiadou, E., Kourtidis, K. and Ziomas, I. 2004. Exploratory traffic noise measurements at five main streets of Thessaloniki, Greece, Global Nest International Journal, 6:53-61.

8. Hunashal, R.B. and Patil, Y.G. 2012. Assessment of noise pollution indices in the city of Kolhapur, India. *Procedia-Social and Behavioural Sciences*, 37:448-457.
9. Karpuzcu, M. 1988. Çevre Mühendisliğine giriş. İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 242 s.
10. Liu, E.H.C. and Tan, S.M. 2000. Patients Perception of Sound Levels in the Surgical Suite. *Journal of Clinical Anesthesia* 12:298-302.
11. Morrell, S., Taylor, R. and Lyle, D. 1997. A review of health effects of aircraft noise. *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 21:221-236
12. Onuu, M.U. 2000. Road traffic noise in Nigeria: Measurements, analysis and evaluation of nuisance, *Journal of Sound and Vibration* 233:391-405.
13. Özbilen, A. 1992. Gürültü problemine doğal elemanlarla çözüm arama. *Doğa Dergisi, Engineering and Environmental Sciences*, 16:357-368.
14. Özbilen, A., Demirel, Ö., Kalın, A. ve Ustasüleyman, T. 1996. Trabzon için Etkili Olan Gürültü Kirliliği Üzerine Bir Araştırma. 2. Ulusal Akustik ve Gürültü Kongresi, Antalya.
15. Özbilen, A. ve Var, M. Gürültü Kirliliğinin Doğal Elemanlarla Çözümlemesi için Doğu Karadeniz Bölgesinde Gürültü Kirliliğine Karşı Etkin Olan Doğal Eleman Türleriyle Trabzon'da Bir Örnek Çözüm. *Ekoloji Çevre Dergisi* 1:17-22.
16. Özdeniz, M.B. 1992. Mimarlıkta ışık ve ses denetimi. Erhan Ofset Matbaacılık, Trabzon.
17. Özyonar, F. ve Peker, İ. 2008. Sivas kent merkezindeki çevresel gürültü kirliliğinin araştırılması. *Ekoloji* 18:75-80.
18. Raimbault, M. ve Dubois, D. 2005. Urban soundscapes: experiences and knowledge. *Cities* 22:339-50.
19. Salomons EM, Pont MB, Urban traffic noise and the relation to urban density, form, and traffic elasticity, *Landsc. Urban Plan.*, 108:2-16.
20. Szermeta, B. and Zannin, P.H.T. 2009. Analysis and evaluation of soundscapes in public parks through interviews and measurement of noise. *Science of the Environment* 407:6143-6149.
21. Tang, U.W. and Wang, Z.S. 2007. Influences of urban form on traffic-induced noise and air pollution: results from a modelling system. *Environment Model Software* 22:1750-1764.
22. TS 9798. 1992. Akustik-Çevre Gürültüsünün Tanımlanması ve Ölçülmesi I. Baskı ICS 13.140, Ocak-1992. TSE. Ankara.
23. Vidya Sagar, T. and Nageshwara Rao, G. 2006. Noise pollution levels in Visakhapatnam city (India). *Journal of Environmental Science & Engineering* 48:139-142.
24. Wang, B. and Kang, J. 2011. Effects of urban morphology on the traffic noise distribution through noise mapping: a comparative study between UK and China, *Appl. Acoust.*, 72:556-568.
25. WHO, 2000. Guidelines for Community Noise. Geneva: World Health Organization. <http://www.who.int/docstore/peh/noise/guidelines2.html> Accessed 18 October 2004.
26. Zannin, P.H.T., Diniz, F.B., Calixto, A. and Barbosa, W. 2001. Environmental noise pollution in residential areas of the city of Curitiba. *Acustica* 87:625-628.
27. Zannin, P.H.T., Diniz, F.B. and Barbosa, W.A. 2002. Environmental Noise Pollution in the City of Curitiba (Brazil). *Applied Acoustics* 63:351-358.
28. Zannin, P.H.T., Ferreira, A.M.C. and Szeremeta, B. 2006. Evaluation of noise pollution in urban parks, *Environ. Monit. Assess.*,118:423-433.

EĞİTİM MÜZİĞİ ÇOK SESLENDİRME YAKLAŞIMLARI VE YAKLAŞIMLARIN İLKÖĞRETİM MÜZİK DERSİ KAPSAMINDA KULLANIMI İLE İLGİLİ ÖRNEK UYGULAMALAR

Cem Süleyman ŞAKTANLI^{1*}, Yaşar ÖZELMA²

¹: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Van.

²: Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Erzincan.

Özet

Araştırma; eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarını tespit etmek, yaklaşımların ilköğretim öğrencisine uygunluğu bağlamında müzik öğretmeni görüşlerini belirlemek ve görüşler doğrultusunda örnek uygulamalar oluşturarak çok sesli müzik eğitimine hizmet etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, tez kaynaklı derlenen verilere yeni eklemeler yapılarak odak konu incelenmiştir. Araştırmada; eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımları tespit edilmiş, hangi çok seslendirme yaklaşımının ilköğretim müzik dersi kapsamında kullanılması gerektiği hakkında müzik öğretmeni görüşlerini belirlemek amacıyla Ankara ili Keçiören ve Yenimahalle ilçelerinde görev yapmakta olup çalışma grubunu oluşturan 100 müzik öğretmenin görüşlerine başvurulmuş ve veriler analiz edilerek frekans, yüzde dağılımları tablolar halinde gösterilmiştir. Müzik öğretmeni görüşleri doğrultusunda belirlenen “çalgı eşliği ile çok seslendirme” yaklaşımının örnek uygulamaları olarak; “Giydiğim Aldır” makamsal eğitim müziği Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi ile eşiklendirilmiş, “Vatan” ve “Clementine” tonal eğitim müzikleri ise “Sibelius 4” ve “Tonica Fugata 9.5” paket programları tarafından teknolojik çok seslendirme ile eşiklendirilmiştir. Araştırmada problem ve alt problemlere ilişkin elde edilen sonuçlar ve konuyla ilgili öneriler araştırmanın sonunda sunulmuştur. Buna göre “çalgı eşliği ile çok seslendirme” yaklaşımının ilköğretim öğrencisine uygun olduğu, şarkı öğretiminin müzik öğretmeni tarafından çalgı eşliği ile desteklenmesi gerektiği ve tonal eğitim müziklerinde çalgı eşliğinin yazılım tarafından da kolayca oluşturulabildiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Müzik, Çok Seslendirme, Armoni, Eğitim Müziği, İlköğretim Müzik Dersi.

MULTI-VOCALIZATION APPROACHES IN EDUCATIONAL MUSIC AND THE MODEL REGARDING THE APPLICATION OF THE APPROACHES WITHIN THE SCOPE OF PRIMARY SCHOOL MUSIC LESSONS

Abstract

This research was carried out for the purpose of determining the multi-vocalization approaches in educational music and the views of the music teachers about them within the context of the compatibility of these approaches with the primary school students, and thus, serving the polyphonic music education by creating model applications or practices in line with these views. To that end, the focus topic was analysed by making new additions to the compiled data based on the thesis. Within the research; the multi-vocalization approaches in educational music were determined and in order to identify the views of music teachers as to what multi-vocalization approach should be used within the scope of the primary school music lessons, the opinions of 100 music teachers in the study group who had been working in the counties, Keçiören and Yenimahalle, Ankara, were asked, and through analysing the data, the frequency and percentage distributions were demonstrated in tables. As the model applications of the approach referred to as “multi-vocalization accompanied with musical instruments”, which was determined in line with the views of music teachers; the intonated educational music called “Giydiğim Aldır” was made accompaniment with quadruple harmony multi-vocalization in Turkish music, while the tonal educational music pieces like “Vatan”

* Yazışma yapılacak yazar: saktanli@yyu.edu.tr

Makale metni 23.12.2013 tarihinde dergiye ulaşılmış, 18.03.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

and “Clementine”, on the other hand, were made accompaniment with technological multi-vocalization by “Sibelius 4” and “Tonica Fugata 9.5” package programs. The obtained results related with the problems and sub-problems in the research and the suggestions with regard to the subject were presented at the end of the research. Accordingly, it was concluded that the approach referred to as “multi-vocalization accompanied with musical instruments” was compatible with the primary school students, that it was necessary for the music teacher to support the songs taught by the accompaniment of musical instruments and that the instrumental accompaniment could also be easily formed by a software in tonal educational types of music.

Keywords: Music, Multi-Vocalization, Harmony, Educational Music, Primary School Music Lessons.

1. Giriş

Çok seslilik; “aynı anda tınlayan seslerin, belli bir amaca yönelik olarak ve zamanla değişen görüşlere göre, bir düzen içinde kaynaşması” şeklinde tanımlanmıştır (Uslu içinde Cangal, 2006). Çok seslilik, özellikle ilköğretim öğrencisi üzerinde ise kelimenin kendi anlamından da öte bir değer ifade etmektedir. Müzik eğitiminin rolünü ve işlevini tam olarak yerine getirebilmesi için eğitim müziğinde çok sesliliğin yeri ve önemi büyüktür.

“Müzik eğitiminin amaçlarından biri de ulusal müzik kültürümüzün yanında evrensel müzik kültürlerinin tanıtılması, öğretilmesidir. Evrensel müzik kültürünün bir boyutu olan çok seslilik ise çağdaş Türk müziğinin göstergelerinden olması nedeniyle önemlidir” (Türkmen, 2007).

Çok sesli müziğin öneminden ve müzik eğitimindeki üstlendiği önemli rolden bahseden bir çalışma da yine benzer tespitlerde bulunmaktadır: “Ulus olarak çok sesli müzikte geri olmak, dünyanın ortak müziğinde geri olmak, bu yönde gelişmiş diğer ulusların gerisinde bulunmak demektir. Geri kalmışlıkta, özellikle eğitimdeki eksikliklerin ve yetersizliklerin belirleyici rol üstlendiği düşünülebilir. Bu yönüyle, insanların ortak dili sayılan çok sesli müziğin ülkemizde yeterince benimsenmesi, bulunduğu durumdan daha iyi duruma getirilmesi, gelişmişlikte belirleyici konumda bulunan eğitim alanındaki yerini bulması ve eğitimde müzik eğitimine, müzik eğitiminde de çok sesliliğe gereken önemin verilmesiyle bağlantılıdır” (Uslu, 2006).

Pek çok açıdan bakıldığında, çok sesli müziğin ülkemizde yeterince benimsenmesinin, öncelikle eğitim müziği dağarında ve dolayısıyla müzik eğitiminde gereken yeri bulması ile sağlanabileceği açıktır. Bununla birlikte eğitim müziği dağarını, okul şarkısı kaynağı bakımından dört gruba ayırmak mümkündür:

- “Aktarma Şarkılar
- Öykünme Şarkılar
- Halk Türküleri
- Türk Okul Şarkıları” (Sun, 2006).

Ezgisi yabancı, sözleri Türkçe olan şarkılara “Aktarma Şarkılar” denilmektedir. Türk okul müziği bestecilerinin yarattığı, temelini batı müziğinden alan okul şarkıları ise “Öykünme Şarkılar” olarak adlandırılır. Bunun yanında “Türk Okul Şarkıları” da Türk okul müziği bestecileri tarafından yaratılmaktadır; fakat “Halk Türküleri” kaynaklıdır. Kaynağı ne olursa olsun okul müziği bestecileri tarafından oluşturulan çok sesli eğitim müzikleri, ulusal çok sesli eğitim müziği dağarımıza ve dolayısıyla “genel müzik eğitimi” içerisinde ilköğretim öğrencisine katkı ve fayda sağlamaktadır. Ayrıca bilindiği üzere, müziksel açıdan çok seslilik sadece birden fazla ses için yazılmış şarkıyı ifade etmemektedir. İlköğretim müzik derslerinde; şarkı öğretimine destek olarak müzik öğretmenin piyanoda yaptığı çalgı eşliği dahil olmak üzere öğrencinin fikir, duygu ve hayal dünyasını renklendirerek çok seslilik bağlamında ona pek çok değer katacaktır.

Bu çalışmada; ulusal çok sesli eğitim müziği dağarına ve çok sesli müzik eğitimine hizmet etmesi bakımından, eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımları literatür tarama ile tespit edilmiştir. Eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarının ilköğretim müzik dersi öğrencisine uygunluğu bağlamında müzik öğretmeni görüşleri alınmış ve var olan duruma olumlu katkıda bulunmak için alınan görüşler doğrultusunda tercih edilen çok seslendirme yaklaşımı ile ilgili (bir kısmı bilgisayar programları tarafından teknoloji desteğiyle çok seslendirilen) örnek uygulamalar oluşturulmuştur.

2. Problem Durumu

Ezgiyi, değişik anlayış ve bakış açılarıyla değerlendiren; fakat temelde dikey ya da yatay olarak çok seslendiren yaklaşımlar bulunmaktadır. Odak konu bağlamında önemli olan, bu çok seslendirme yaklaşımlarından hangisinin kullanılmasının ilköğretim öğrencisi üzerinde uygun bir etkinliğe imkan verdiğidir. Bu açıdan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan müzik öğretmenlerinin görüşleri anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Ayrıca tercih edilen çok seslendirme yaklaşımının pratikte nasıl kullanılması gerektiği önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu yüzden araştırmada, "Eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımları nelerdir ve ilköğretim öğrencisine uygunluğu bakımından var olan çok seslendirme yaklaşımlarından yoğunlukla hangisi, nasıl bir uygulamayla kullanılmalıdır?" sorusu problem olarak belirlenmiştir. Durumu çok seslendirme yaklaşımları açısından da bütünüyle ele alan araştırma eksikliği bu araştırmayı gerekli ve zorunlu kılmıştır.

2.1 Problem Cümlesi

Eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımları nelerdir ve ilköğretim öğrencisine uygunluğu bakımından var olan çok seslendirme yaklaşımlarından yoğunlukla hangisi, nasıl bir uygulamayla kullanılmalıdır?

2.2 Alt Problemler

1. Eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımları nelerdir?
2. İlköğretim müzik dersinde öğretilen okul şarkılarında, bilinen eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarından hangileri kullanılmalıdır?
3. Tercih edilen eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımı nasıl uygulanabilir?

2.3 Araştırmanın Amacı

Araştırma; eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarını ele alarak belirlemek, ilköğretim müzik dersinde uygun etkinliklere imkan vermesi bakımından hangi çok seslendirme yaklaşımlarının kullanılması gerektiğini tespit etmek ve belirlenen çok seslendirme yaklaşımını teknolojik çok seslendirme yazılımlarının olanaklarını da kullanarak örneklendirmek ve dolayısıyla çok sesli müzik eğitimine hizmet etmek amacıyla yapılmıştır.

2.4 Araştırmanın Önemi

Araştırma; eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarının tespit edilerek incelenmesi, yaklaşımların ilköğretim öğrencisine uygunluğu bağlamında müzik öğretmeni görüşlerinin belirlenmesi, görüşler doğrultusunda güncel teknolojik çok seslendirme yazılımı imkanlarının da araştırılarak örnek uygulamaların oluşturulması, çok sesli eğitim müziği dağarı oluşturulmasında ve müzik ders içi etkinliklerde yol gösterici olabilmesi, dolayısıyla müzik eğitiminde çok sesliliğin gereğini vurgulayarak odak konu kapsamındaki araştırma eksikliğini kısmen de olsa doldurması bakımından önemlidir.

2.5 Sayıltılar

Müzik öğretmeni görüşlerinin, eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarının ders içi etkinlikler bağlamında ilköğretim müzik dersi öğrencisine uygunluğunu yansıttığı sayıltısından hareket edilmiştir.

2.6 Sınırlılıklar

Araştırma, Ankara ili Keçiören ve Yenimahalle ilçelerindeki müzik öğretmenleri ile sınırlıdır.

3.Yöntem

3.1 Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Nitel araştırma özelliklerini taşıyan araştırmada; literatür tarama yöntemi ve görüşme tekniğine bağlı içerik analizi kullanılmıştır, bu yönüyle araştırma betimsel niteliktedir. Sayıların incelenmesinde frekans ve yüzde dağılımlarına bakılmıştır. Araştırmada ilgili okul şarkıları çalgı eşliği ile çok seslendirilmiş ve armoni analizleri eklenmiştir.

3.2 Çalışma Grubu

Bu araştırmada, Ankara ili Keçiören ve Yenimahalle ilçelerindeki 100 müzik öğretmeni ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışma grubunu oluşturmak üzere ilgili ilçelerin seçiminin, Ankara'nın ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan tipik bir ortalamasını oluşturduğu göz önünde bulundurulmuştur.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak literatür tarama ve araştırmacı tarafından hazırlanan "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Yüksek lisans tezinden oluşturulan bu çalışmada, ilk olarak literatür tarama ile var olan eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımları araştırılarak incelenmiştir. Bizzat araştırmacı tarafından ilgili ilköğretim okullarında 100 müzik öğretmenine uygulanan görüşme formu ile öğretmen görüşleri alınmıştır. Görüşme formundaki 28 kapalı uçlu ve 2 yarı kapalı uçlu sorudan; ilköğretim müzik dersinde öğretilen okul şarkılarında, ilköğretim öğrencisine uygunluğu bakımından var olan eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarından hangilerinin kullanılması gerektiği hakkında müzik öğretmeni görüşlerini yansıtan, 2 kapalı uçlu soruya verilen yanıtlar bu çalışmada derlenerek kullanılmıştır. Görüşme formunda yer alan ifadeler araştırmacı tarafından ilgili literatür ve uzman görüşleri esas alınarak oluşturulmuştur. Görüşme formu ile elde edilen nitel verileri çözümlmek için içerik analizi yapılmış ve bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Müzik öğretmeni görüşleri doğrultusunda belirlenen "çalgı eşliği ile çok seslendirme" yaklaşımını örneklendirmek için; "Giydiğim Aldır" makamsal eğitim müziği araştırmacı tarafından Türk müziğinde dörtlü armonik çok seslendirme ile eşliklendirilmiş, "Vatan" ve "Clementine" tonal eğitim müzikleri ise "Sibelius 4" yazılımı tarafından teknolojik çok seslendirme ile eşliklendirilmiştir. Buna ek olarak "Clementine" tonal eğitim müziği "Tonica Fugata 9.5" yazılımı tarafından diğer yazılımdan bağımsız olarak teknoloji desteği ile çok seslendirilmiştir. "Vatan" ve "Clementine" tonal eğitim müziklerinin eşliklendirme ve çok seslendirme armonik analizleri yine bu bilgisayar yazılımları tarafından yapılmış ve araştırmacı tarafından örnekler halinde sunulup, açıklanarak yorumlanmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Görüşme formundan elde edilen nitel verilerin içerik analizi yapılmış, "frekans" (f) ve "yüzde" (%) dağılımları elde edilmiştir. Tablolarda frekans ve yüzdeler, görüşme formunun 100 müzik öğretmenine uygulanmış olması bakımından eşit sayı değeri göstermektedir. Nitel bulgular, önce tablo halinde sergilenmiş sonra da sözel olarak ifade edilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca "Giydiğim Aldır" türküsü piyano eşliğinin dörtlü armonik analizi araştırmacı tarafından yapılmış, diğer eşliklendirme ve çok seslendirme armonik analizleri ise daha önce belirtildiği gibi "Sibelius 4" ve "Tonica Fugata 9.5" bilgisayar programı sürümleri tarafından yapılmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

4.1 Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları Nelerdir?

Bu başlık altında sırası ile; armonik çok seslendirme yaklaşımı, kanon yöntemi ile çok seslendirme yaklaşımı, kontrpuantal çok seslendirme yaklaşımı, çalgı eşliği ile çok seslendirme yaklaşımı, Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi yaklaşımı ve teknolojik çok seslendirme yaklaşımı olmak üzere eğitim müziğinde çok sesliliği sağlayan altı tür yöntemin temel prensipleri tespit edilmiştir; çünkü ilköğretim müzik dersi kapsamında kullanılan eğitim müzikleri kanonlar hariç olmak üzere en fazla iki sesli yapıdadır ve bunların basit ama güçlü niteliğe sahip olması gerektiği düşünülmektedir.

4.2 Armonik Çok Seslendirme Yaklaşımı

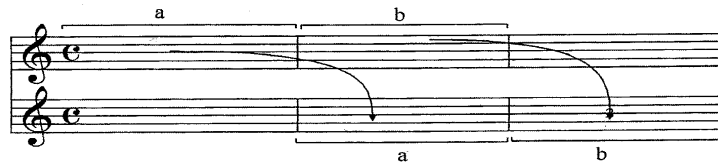
Dikey düşünülürse okul şarkılarında iki seslilik, tek ses gibi tınlamayan ve dolgun tınlayan 3'lü ve 6'lı aralıklar kullanarak oluşturulur. 3'lü ve 6'lı aralıklar doğası gereği yarı uyumlu aralıklardır. Böylece iki parti birbiriyle ne 1'li, 4'lü, 5'li ve 8'li tam uyumlu aralıklar gibi kaynaşır ve çok sesliliği zayıflatır; ne de 2'li ve 7'li uyumsuz aralıklar gibi gerginlik yaratır. Partileri dikey olarak ele alan armonik yaklaşımda uyumsuz aralıklar da kullanılmalıdır; fakat uyumsuz aralıklar art arda değil gerektiği yerde ve çözüme ulaştırılarak kullanılmalıdır (Sağır ve Albuz, 2008).

Armonik yaklaşımla iki seslendirme çalışmalarında genel prensip şöyle ifade edilebilir: "Bir ezgiyi iki seslilik anlayışıyla çok seslendirirken, temel sesin ve diğer seslerin tizlerde dolaştığı konumlarda koşut 6'lıları kullanmak iyi etki yaratır. Temel sesin kalın seslerde dolaştığı yerlerde ise 3'lüleri tercih etmek daha uygun olacaktır" (Sağır ve Albuz, 2008).

Armonik çok seslendirme yaklaşımında; cümle sonlarındaki kalıplara, çözümlerde sudominant-dominant-eksen ilişkilerine ve seslerin durucu/yürüyücü özelliklerine dikkat edilmelidir.

4.3 Kanon Yöntemi ile Çok Seslendirme Yaklaşımı

İki sesli kanon yazım tekniğinde önce bir "a" motifi oluşturulur, sonra bu motif istenilen aralıkta (1'li, 8'li, 5'li, 4'lü) istenilen yere (alt ya da üste) aynen geçirilir. Ardından ikinci partideki "a motifi" karşı ezgi (discantus) ile iki sesli hale getirilerek "b motifi" oluşturulur. Oluşan "b motifi" ise yeni bir motif olan "c motifi" ile iki seslendirilir. İşleme bu biçimde devam edilip yapılan çalışma form içerisinde istenilen yerde bitirilir (Sağır ve Albuz, 2008). Şekil 1'de a ve b motifinin oluşumu görülmektedir:

Şekil 1. Kanonda Motiflerin Oluşumu (Sağır ve Albuz 2008).

4.4 Kontrpuantal Çok Seslendirme Yaklaşımı

İki ya da daha çok melodi çizgisinin belli teknik ve estetik ölçütlere uygun olarak birleştirilme sanatına kontrpuan denir. Tümüyle batı müziğine ait bir olgu olan kontrpuan "yatay çok seslendirme tekniği" olarak da adlandırılır. İlk kez 14. Yüzyılda ismi verilen teknik "noktaya karşı nokta" anlamına gelmektedir. Başlangıçta iki ezginin paralel uyumlu aralıkta ilerlediği çok seslendirme anlayışını belirtmekteydi; fakat yüzyıllar içerisinde daha ayrıntılı ve süslü bir biçime dönüşmüştür. Kontrpuanda kendisine sonradan diğer ezgilerin eklendiği güçlü (ana) ezgiye "cantus firmus" denmektedir. Karşı ezgi olan "discantus" ana ezgiye mümkün olduğunca zıt yönde hareket etmelidir. İki sesli kontrpuan; notaya karşı nota (bire karşı bir), bir notaya karşı

iki nota (bire karşı iki), senkop (bağlamalar), bir notaya karşı dört nota (bire karşı dört) ve karışık (süslü/nakışlı) tür başlıkları altında incelenmektedir (Özçelik, 2005).

4.5 Çalgı Eşliği ile Çok Seslendirme Yaklaşımı

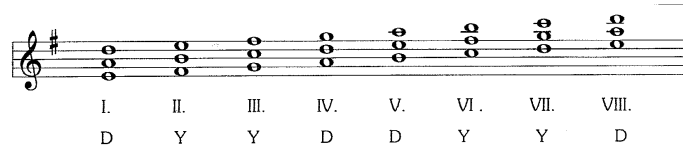
İlköğretim müzik dersi öğrencisine, çok sesli duyusu ve bu duyusun oluşturduğu uyumu ve zevki aşılabilir için ezginin eşlikle desteklenmesi yöntemi kullanılabilir. Nitekim; “Şarkı öğretiminin öğretim boyutlarından bir tanesi de eşlikle desteklenmesidir. Şarkıların bir çalgı ile eşlikli öğretilmesi/söylenmesi hem öğrencinin şarkıyı doğru ezgiden söylemesini kolaylaştırır, hem de işitme yeteneğinin gelişmesine yardımcı olur. Özellikle çok sesli eşlikler öğrencilerde çok seslilik kavramının gelişmesine yardımcı olur ve çok sesli duymaya alıştıırır” (Bilgin ve Şaktanlı, 2007).

Çeşitli çok sesli çalgılar eşlik yapmak için kullanılabilir fakat; “Sabit perdeli olması, ses sınırlarının genişliği, armonik-polifonik karaktere sahip ve armonik eşlik çalgısı olması, her çeşit çok sesli eserin indirgemesinin icra edilebilirliği, koral ve orkestral eserlerin çalınabilirliği, eser analizine elverişli olması bakımından piyano, müzik eğitiminde, müzik öğretmenin kullanacağı temel çalgıların başında gelmektedir” (Bilgin ve Şaktanlı içinde Yönetken, 2007).

Bir okul şarkısına piyano ile eşlik yapabilmek için yeterli derecede piyano becerisi ve armoni-kontrpuan bilgisine ihtiyaç olunmasıyla birlikte çoğu kez tonik, subdominant ve dominant gibi tonun ana fonksiyonlarını kullanarak bir şarkıya kolayca eşlik etmek mümkün görülmektedir (Sağır ve Albuz, 2008). Bunun yanında; “Klasik dönem ve kısmen de romantik dönem bestecilerinin piyano eserlerinde kullandıkları sol el figürleri, okul şarkılarını piyano ile eşliklemeye önemli ölçüde yol gösterici olabilir” (Sağır ve Albuz, 2008).

4.6 Türk Müziğinde Dörtlü Armoni Çok Seslendirmesi Yaklaşımı

Türk müziğinde dörtlü armoni sistemi Kemal İlerici tarafından ortaya koyulmuş; fakat kaynağını Türk müziği makamlarımızın dokusundan almaktadır. Dörtlü armonik yaklaşım Türk müziği için üçlüsel armonik sistem yerine bir alternatif ve geliştirilmeye uygun bir temel oluşturmaktadır. Batı müziğinde üçlü aralıklarla kurulan üç sesli akorlar, dörtlü armonik sistemde dörtlü aralıklarla kurulmaktadır. “Dörtlü armoni” adı buradan gelmektedir (Tuğcular, 2006).

Durucu Uygular: I., IV., V. ve VIII.

Yürütücü Uygular: II., VI., III. ve VII.

Şekil 2. La Hüseyini Dizisinde Üç Sesli Akorlar ve Fonksiyonları (Levent, 1995)

Üçlü armonik sisteme dayalı iki sesli eğitim müziklerinde dikey olarak çoğunlukla 3'lü ve 6'lı aralıklar kullanılmakta; yarı uyumlu ilgili aralıklar ne tam olarak bir gerginlik, ne de uyumlu bir çözülüş duygusu yaratmaktadır.

“Türk müziğine dayalı dörtlü çok seslilik yaklaşımında sistem gereği 3'lü ve 6'lı aralıklar yerine 2'li, 4'lü, 5'li ve 7'li aralıkları kullanmak yerinde olur. Bu sistemde de 3'lü ve 6'lı aralıklar zayıf zamanlarda ve farklı işlevlerde değerlendirilmelidir” (Sağır ve Albuz, 2008).

4.7 Teknolojik Çok Seslendirme Yaklaşımı

“Teknoloji destekli çağdaş eğitim öğrenciyi, görsel ve işitsel araçlarla donatılmış eğitim ortamında yetiştirip, yaparak-yaşayarak öğrenen, düşünen, araştıran ve araştırmalarının sonucunu toplum yararına sunan bireyler haline getirirken öğretmenin de pozisyonunu değiştirmeye başlamıştır” (Levendoğlu, 2004). Eğitim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler çağdaş müzik eğitimine de yansımaktadır. Özellikle bilgisayar destekli müzik yazılımlarında gerçekleştirilen ilerlemeler, ilköğretim müzik derslerinde kullanılan eğitim müziklerinin bizzat yazılım tarafından çok seslendirilebilmesini ve oluşturulan çok seslendirmenin MIDI (Musical Instrument Digital Interface/Müzikal Çalgı Sayısal Arayüzü) dosyası formatına dönüştürülerek bilgisayar tarafından çalınabilmesini mümkün kılmaktadır.

Şarkı öğretiminin; notasyon ve seslendirme programının oluşturduğu çok seslendirme eşliğinde gerçekleştirilmesinin, müzik eğitimine yeni bir bakış açısı getireceği, kolay uygulamalara katkıda bulunduğu ve daha yüksek başarı oranı sağladığı savunulabilir (Şaktanlı ve Özdemir, 2011). Nitekim; “Teknoloji desteği ile çok seslendirilen okul şarkılarının çocukların ilgi ve beğenisini daha fazla çektiği, defalarca bu şarkıları tekrar etmekten zevk aldıkları tespit edilmiştir” (Sevinç, 2003).

“Bilgisayar destekli müzik yazılımlarının genel özelliklerine bakıldığında; programları çeşitli gruplara ayırmak mümkündür. Müzik eğitim programları (Instructional Software), pratiğe ve uygulamalara dayalı yazılımlar (Practice/Accompaniment Software), nota yazım programları (Notation/Scoring Software) ve bir çeşit devinim oluşturarak müzik yapmaya yarayan masaüstü ‘Sequencer’ sistemleri (Sequencing Software), önemli alan başlıklarıdır” (Koç, 2004). “Tonica Fugata” ya da “Sibelius” programlarının, nota yazım işlevi ve müzik eğitiminde kullanılabilir özellikleri yanında çok seslendirme işlevi de bulunmaktadır. Örnek olarak “Tonica Fugata 9.5” programının sürümü herhangi bir ezgiyi; soprano-alto, tenor-bas partileri şeklinde tercihe göre dar ya da geniş serimde çok seslendirebilmektedir. Aynı program; melodi sesini tercihe göre istenilen partiye verebilmekle birlikte, armonizasyon ritmini (ikilik nota, dörtlük nota gibi) tercih edebilme özelliğinin yanında, çok seslendirmeyi bazı besteci yazı stillerinde (Bach, Reger, Scheidt gibi) tekrar edebilme niteliğine sahiptir. “Tonica Fugata 9.5” programının sürümü herhangi bir ezgiyi; kanon, füg formunda kompozisyona dönüştürebilmekte, bunların biçimsel ve armonik analizlerini verebilmektedir. “Sibelius 4” programının sürümü ise herhangi bir ezgiye; tercihe göre dörtlük ya da onaltılık nota süreleriyle arpej ya da Alberti bas eşlik stillerinde, piyano ve gitar için çok sesli çalgı eşliği oluşturabilmektedir. Program eşliklemeyi önce blok akor tarzında dar serim armonisiyle yapmakla birlikte istendiğinde armonik analizini verebilmektedir. “Tonica Fugata 9.5” ve “Sibelius 4” programlarıyla ilköğretim müzik dersi kapsamındaki eğitim müzikleri kısa süre içerisinde yazılım tarafından çok seslendirilebilmekte ve oluşturulan çok seslendirme dinlenebilmektedir; fakat her teknoloji gibi ilgili yazılımların da henüz bazı eksikleri olduğunu ve çok seslendirmede hata yapabildiğini göz ardı etmemek gerekmektedir. Bununla birlikte türlü müzik yazılımları ve yeni sürümlerinin gelişerek müzik sanatında “güzel” olanı sayısal olarak ifade etme yolunda ilerlemesi ümit vericidir.

4.8 İlköğretim Müzik Dersinde Öğretilen Okul Şarkılarında, Bilinen Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımlarından Hangileri Kullanılmalıdır?

Bu başlık altında, eğitim müziği çok seslendirme yaklaşımlarının ilköğretim müzik dersi kapsamında kullanımı hakkındaki müzik öğretmeni görüşleri yorumlanmıştır; fakat bazı çok seslendirme yaklaşımları ya müzik öğretmenleri tarafından yeterince bilinmediği için ya da ilgili eğitim müziği türünde (makamsal/tonal) yeterince kullanılmadığı için seçeneklere koyulmamıştır.

Tablo 1. İlköğretim Müzik Dersinde Makamsal Tek Sesli Eğitim Müziklerinde Kullanılan Çok Seslendirme Yaklaşımlarının Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşleri.

Çok Seslendirme Yaklaşımları	f	%
Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi	21	21
Tonal armonik çok seslendirme	7	7
İki seslendirme	30	30
Çalgı eşliği ile çok seslendirme	42	42
Toplam	100	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi; “İlköğretim müzik dersinde kullanılan makamsal tek sesli eğitim müziklerinde, hangi çok seslendirme yaklaşımının kullanılması uygun olur?” sorusuna ilişkin olarak müzik öğretmenlerinin %42’si ‘çalgı eşliği ile çok seslendirme’, %30’u ‘iki seslendirme’, %21’i ‘Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi’ ve %7’si ise ‘tonal armonik çok seslendirme’ yaklaşımının uygun olduğu görüşünü belirtmiştir. Bu veriler ışığında görüşleri alınan müzik öğretmenlerinin çoğunluğunun, ilköğretim müzik dersinde kullanılan makamsal tek sesli eğitim müziklerinde, çalgı eşliği ile çok seslendirme yaklaşımının kullanılmasını uygun bulduğu; fakat iki seslendirme yaklaşımının kullanılmasını uygun bulanların da azımsanamayacak ölçüde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İlköğretim Müzik Dersinde Tonal Tek Sesli Eğitim Müziklerinde Kullanılan Çok Seslendirme Yaklaşımlarının Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşleri.

Çok Seslendirme Yaklaşımları	f	%
Kanon yöntemi ile çok seslendirme	31	31
Kontrpuantal çok seslendirme	2	2
Tonal armonik çok seslendirme	12	12
İki seslendirme	21	21
Çalgı eşliği ile çok seslendirme	34	34
Toplam	100	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi; “İlköğretim müzik dersinde kullanılan tonal tek sesli eğitim müziklerinde, hangi çok seslendirme yaklaşımının kullanılması uygun olur?” sorusuna ilişkin olarak müzik öğretmenlerinin %34’ü ‘çalgı eşliği ile çok seslendirme’, %31’i ‘kanon yöntemi ile çok seslendirme’, %21’i ‘iki seslendirme’, %12’si ‘tonal armonik çok seslendirme’ ve %2’si ise ‘kontrpuantal çok seslendirme’ yaklaşımının uygun olduğu görüşünü belirtmiştir. Bu veriler ışığında görüşleri alınan müzik öğretmenlerinin çoğunluğunun, ilköğretim müzik dersinde kullanılan tonal tek sesli eğitim müziklerinde, çalgı eşliği ile çok seslendirme yaklaşımının kullanılmasını uygun bulduğu; fakat kanon yöntemi ile çok seslendirme yaklaşımının kullanılmasını uygun bulanların da azımsanamayacak ölçüde olduğu görülmektedir.

4.9 Tercih Edilen Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımını Nasıl Uygulanabilir?

Bu başlık altında, tercih edilen “çalgı eşliği ile çok seslendirme” yaklaşımının uygulanması bağlamında; “Giydiğim Aldır” makamsal eğitim müziği araştırmacılar tarafından Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi ile piyano için eşliklendirilmiş, “Vatan” ve “Clementine” tonal eğitim müzikleri ise “Sibelius 4” programı tarafından teknolojik çok seslendirme ile piyano için eşliklendirilmiştir. Bunlara ek olarak

Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları Ve Yaklaşımların İlköğretim Müzik Dersi Kapsamında Kullanımı İle İlgili Örnek Uygulamalar

“Clementine” tonal eğitim müziği “Tonica Fugata 9.5” programı tarafından diğer programdan bağımsız olarak teknoloji desteği ile çok seslendirilmiştir.

4.9.1 “Giydiğim Aldır” Makamsal Eğitim Müziği Çalgı Eşliğinin Oluşturulması ve Çok Seslendirme Analizi

Giydiğim Aldır (Mi Hüseyni)

(2+3)

I-----V(n)-----III-----I-----IV-----VII-----

7

I-----III-----I-----IV-----VII-----I-----III-----I-----

Şekil 3. “Giydiğim Aldır” Türküsü Armoni Analizi.

Şekil 3’te görüldüğü gibi ezginin mi hüseyni makamında olduğu incelenmektedir. 3. ölçüde dizinin VI. derece sesinin pesleştirilip değişime uğratıldığı gözlenmektedir. İlk önce dörtlü armoni açısından, seslerin ezgi içindeki fonksiyonları da düşünülerek ölçü ölçü armonik dereceler belirlenmiştir. Buna göre V. armonik derecede (3. ölçü) do naturel kullanılabileceği düşünülmektedir.

Giydiğim Aldır (Mi Hüseyni)

(2+3)

Koro

Piyano

I I V₄ III I IV IV VII

7

Koro

Pno.

I III I IV IV VII I III I

Şekil 4. “Giydiğim Aldır” Türküsünün Armonilenmesi.

Belirlenen armonik derecelere göre, cümle sonlarına ve kalıplara da dikkat edilerek ezginin hangi akorlarla armonilenebileceği belirlenip, belirlenen akorlarla ezgi, Şekil 4’te görüldüğü gibi dar serimde armonilenmiştir.

1. ölçüde piyano eşliğin ezginin başında bitiş etkisi yaratmaması için mi karar sesi eşlikte bas ve tenor partisine alınmış, si sesi en tize yani soprano partisine çekilmiştir. Armonileme çalışmasında dar serim tercih edilmiş ve üç sesli akorların temel konumu kullanılmıştır. Bu durumda temel ses katlanmıştır. Armonileme çalışmasının sağ el bağlantılarında, ortak ses tutmuş, diğer sesler en yakın yere gitmiştir. Akorların arasında ortak sesin olmadığı durumlarda sesler yine en yakın yere gitmiş, en az bir parti, basa göre ters hareket etmiştir. Örnekte ayrıca armonik derecelerdeki ses değişimi belirtilmiştir.

Giydiğim Aldır (Mi Hüseyini)

Piyano Eşlik: Y. Özelma

(2+3)

Koro

(2+3)

Piyano

p

f

I III I III I I V₄ III I

7

Koro

Piyano

IV IV VII I III I IV

12

Koro

Piyano

IV VII I III I

Giydiğim mordur	Giydiğim sarı
Kolları dardır	Sen kimin yarı
Keyfimiz vardır	Ağlatma bari
Akşam olanda	Akşam olanda
Akşam olanda	Akşam olanda
Bade dolanda	Bade dolanda

Şekil 5. "Giydiğim Aldır" Türküsüne Piyano Eşliği Oluşturma.

Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları Ve Yaklaşımların İlköğretim Müzik Dersi Kapsamında Kullanımı İle İlgili Örnek Uygulamalar

Dar serimde armonileme çalışmasından yararlanılarak örnek 5'teki piyano eşliği oluşturulmuştur. Armonileme çalışmasında belirlenen sağ el bir oktav tizde düşünülüp, arpej şekline dönüştürülmüştür. Böylece ezgi çizgisi, arpejler ile bas oktavlar arasına alınıp renklendirilmiştir. Eşlik sağ elin "piano" olarak yorumlanması ve eşlikle ezgi çizgisinin kesişmemesi gözetilerek, ezginin eşlik tarafından bastırılması önlenmiştir. Ayrıca eşliğin ezgi ile kaynaşabilecek bir konumda olmasına özen gösterilmiştir. Bununla birlikte piyano eşliğinin bas partisindeki oktavlarda; akora yabancı, geçit (2., 6. ve 10. ölçü) ve işleyici sesler (8. ölçü) kullanılarak eşlik renklendirilmiştir. Sonuçta örnek 5'te görüldüğü gibi, "Giydiğim Aldır" türküsüne kısa bir giriş (intro) eklenip, şimdiye kadarki tüm aşamalar birleştirilmiştir. Giriş kısmı iki ölçü olarak belirlenip, içinde eksen (I.) ve çeken (III.) derecelerin akorları ile mi hüseyini makamına ve bas eşlik ritimine hazırlık yapılmıştır. Bitişte ise tize doğru ilerleyen üç ölçümlük bir final ile eksen (durak) sese ulaşılmıştır. Bu şekilde, bir türkünün piyano eşlikle çok seslendirilmesiyle ilköğretim eğitim müziği dağarına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

4.9.2 "Vatan" Tonal Eğitim Müziğinin Teknolojik Çok Seslendirme Olanakları ile Çalgı Eşliğinin Oluşturulması ve Çok Seslendirme Analizi

Vatan

Piano

Pno.

Şekil 6. "Vatan" Marşının "Sibelius 4" Programı Tarafından Armonilenmesi.

Şekil 6'da görüldüğü gibi "Vatan" marşı ezgisi "Sibelius 4" programı tarafından dar serim blok akor şeklinde armonilenmiştir. Ezginin her ölçüsünün kuvvetli zamandaki ilk notasının armonileme uygulamasında soprano partisine konulduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında ezginin re minör tonunda olduğu ve abab' cümlelerinden oluştuğu görülmektedir. Programın "a" cümlesinin ikinci gelişinde aynı armonik yapıyı değiştirmeyip tekrar kullandığı ve ezgiyi her ölçüye aynı derece gelecek şekilde ikilik notalarla armonilediği incelenmektedir. Ayrıca programın oluşturduğu armonilemede sadece üç sesli akorların kullanıldığı, derecelerin temel pozisyonlarında bas sesin katlandığı ve genelde temel derecelerin tercih edilip yalnızca 3. derecenin yan derece olarak kullanıldığı söylenebilir, dereceler arasında ortak seslerin tutuşu ise bağ ile gösterilmiştir.

Vatan

Marş Saip Egüz

Piano

Pno.

Şekil 7. "Vatan" Marşına "Sibelius 4" Programı Tarafından Piyano Eşliğı Oluşturulması

Şekil 7'de görüldüğü gibi "Vatan" marşına "Sibelius 4" programı tarafından piyano eşliğı oluşturulmuştur. Piyano eşliğinde örnek 6'daki dar serim armonisinin soprano, alto ve tenor partilerinin, 8'lik nota arpejine dönüştürüldüğü görülmektedir yani bir önceki örnekte piyano sağ ele yazılan blok akor, 8'lik notalar şeklinde parçalanmıştır; bas sesi ise önceki örnekteki ile aynıdır. Aynı programda; 16'lık nota "arpej" eşlik modeli ve 8'lik ya da 16'lık nota "Alberti bas" eşlik modeli seçenekleri de bulunmaktadır. Ayrıca kullanılan eşlik akorunu "her vuruşta", "her vuruş grubunda" ve "her ölçüde" değıştirme seçeneğı olanaklarının da bulunduğı görülmüştür.

4.9.3 "Clementine" Tonal Eğitim Müziğinin Teknolojik Çok Seslendirme Olanakları ile Çalgı Eşliğinin Oluşturulması ve Çok Seslendirilmesi

Clementine

Percy Montrose

Piano

Pno.

Şekil 8. "Clementine" Okul Şarkısının "Sibelius 4" Programı Tarafından Armonilenmesi

Şekil 8'de görüldüğü gibi, Percy Montrose'un "Clementine" okul şarkısı ezgisi "Sibelius 4" programı tarafından dar serim blok akor şeklinde armonilenmiştir. Ezginin sol majör tonunda ve 3/4'lük tartım kalıbında olduğı ve eksik ölçüyle başladığı görülmektedir. Dikey çok seslilik oluşturulurken kullanılan eşlik akorunu "her ölçüde" değıştirme seçeneğı işaretlenmiştir. Ezginin her ölçüsünün kuvvetli zamandaki ilk notasının armonileme uygulamasında soprano partisine konulduğı dikkat çekmektedir ve program VI-III, III-V ve V-II

Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları Ve Yaklaşımların İlköğretim Müzik Dersi Kapsamında Kullanımı İle İlgili Örnek Uygulamalar

bağlantılarında temel armoni prensiplerinden farklı olarak partileri aynı yönde hareket ettirmiştir. Ayrıca program tarafından oluşturulan armonilemede sadece üç sesli akorların kullanıldığı, derecelerin temel pozisyonlarında bas sesin katlandığı ve yan derecelerin de sıklıkla kullanıldığı söylenebilir, dereceler arasında ortak seslerin tutuşu ise bağ ile gösterilmektedir.

Clementine

In a cav - ern by a can - yon ex - ca - wat - ing for a
Oh my dar - ling oh my dar - ling oh my dar - ling Cle - men -

mine. Dwelt a mine - er fört - y nin - er and his daugh - ter, Clem - en - tine,
tine. Thou art lost and gone for ev - er dread ful sor - ry, Clem - en - tine.

I VI iii

5

V ii VI V⁶ I

Şekil 9. "Clementine" Okul Şarkısına "Sibelius 4" Programı Tarafından Piyano Eşliği Oluşturulması

Şekil 9'da görüldüğü gibi, "Clementine" okul şarkısına "Sibelius 4" programı tarafından piyano eşliği oluşturulmuştur. Piyano eşliğinde örnek 8'deki dar serim armonisinin soprano, alto ve tenor partilerinin, 16'lık nota arpej motifine dönüştürüldüğü görülmektedir yani bir önceki örnekte piyano sağ ele yazılan blok akor, 16'lık notalar şeklinde parçalanmıştır; bas sesi ise önceki örnekteki ile aynı olmakla birlikte bu sefer iki vuruş tutmaktadır. Aynı programda piyano eşliğinin yanında gitarla eşikleme seçeneğinin de bulunduğu görülmüştür.

Clementine

G: I I I⁶ I I I I I⁶ I IV V V IV⁶ IV⁶ I I I I II⁶ II[#] V I

Şekil 10. "Clementine" Okul Şarkısının "Tonica Fugata 9.5" Programı Tarafından Çok Seslendirilmesi

Yazılan ezgileri "SATB" biçiminde geniş ya da dar serim olarak çok seslendiren programların da bulunduğu incelenmiştir. Şekil 10'da "Clementine" okul şarkısı ezgisi önceki örneklerden bağımsız olarak "Tonica Fugata 9.5" programı tarafından geniş serim armonilenecek çok seslendirilmiştir. İlgili programda ezgi istenilen partide çok seslendirilebilmektedir. Şekil 10'da "Clementine" okul şarkısı ezgisi soprano partisinde görülmektedir. Ezgi dörtlük nota armonizasyon ritminde ve besteci "Samuel Scheidt" armonizasyon stilinde çok seslendirilmiştir. Aynı programın "Jazzstil" ve besteci "Johann Sebastian Bach" ya da besteci "Max Reger" yazı stillerinde de armonizasyon yapabildiği görülmüştür. Ezgi çok seslendirilirken; "ikilik nota",

“noktalı ikilik nota”, “sekizlik nota” vb. armonizasyon ritimlerinden “dörtlük nota” armonizasyon ritmi seçildiği için, ezginin zayıf zamandaki bazı seslerinin geçici konumda kullanıldığı (soprano partisindeki 4. ve 5. ölçü bağlantısı gibi) görülmektedir. Çözümde ortak seslerin tutuşu bağ işaretiyle gösterilmektedir ve ortak sesin bulunmadığı durumlarda (3. ve 4. ölçü arasındaki IV-V. derece bağlantısı gibi) en az bir partinin bas tersi hareket ettiği görülmektedir. Hareketlerde paralel 5’li ve 8’li hatasının bulunmadığı incelenmektedir. Ayrıca “Tonica Fugata 9.5” yazılımının, yaptığı çok seslendirme analizini dörtlük nota biriminde sunduğu görülmektedir. Program yaptığı çok seslendirme analizini başka formatlarda da (kullanılan derecenin fonksiyonu gibi) verebilmektedir; ayrıca çok seslendirmenin program tarafından oluşturulmadan önce “en iyi çözümü kullanma” ya da “alternatif çözümü kullanma” seçeneklerinin de kullanıcı tarafından seçilebildiği görülmüştür.

Clementine

G: I I I⁶ I I I I I⁶ I IV V V IV⁶IV⁶ I I I I II[#] II[#] V I

Şekil 11. “Clementine” Okul Şarkısı Çok Seslendirmesine “Tonica Fugata 9.5” Programı Tarafından Geçici Seslerin Eklenmesi.

Şekil 11’de görüldüğü gibi, önceki örnekteki geniş serim armonisine “Tonica Fugata 9.5” programı tarafından geçici sesler (passing notes) eklenmiştir. Geçici sesler bas, tenor ya da alto partilerine eklenmiştir. Geçici sesler eklenirken soprano partisindeki “Clementi” okul şarkısı ezgisinin korunduğu incelenmektedir. Geçici ses ekleme tercihleri yapılırken başlangıçta “Johann Sebastian Bach” stili seçeneği seçilmiştir. Ayrıca program tarafından yapılan çok seslendirmede; sondan bir önceki ölçüde sol majör dizisinin 4. derecesinin tizleştirilerek dominant akorunun aradominantının (ikili dominant-double dominant) kullanıldığı ve bu akorun dominanta bağlanıp son ölçüde toniğe ulaştığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte “double dominant” yani majör II. derece akorunda tenor partisine geçit notası eklenmesinin hoş bir etki yarattığı görülmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

5.1 “Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları Nelerdir?” Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

Eğitim müziği besteleme teknikleri açısından var olan çok seslendirme yaklaşımlarının temel olarak; armonik çok seslendirme yaklaşımı, kanon yöntemi ile çok seslendirme yaklaşımı, kontrpuantal çok seslendirme yaklaşımı, çalgı eşliği ile çok seslendirme yaklaşımı, Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi yaklaşımı ve teknolojik çok seslendirme yaklaşımı olduğu incelenip görülmüştür. Teknolojik çok seslendirme ile ilgili olarak “Sibelius 4” ve “Tonica Fugata 9.5” yazılım sürümlerinin özellikleri incelenip örneklendirilmiştir.

5.2 “İlköğretim Müzik Dersinde Öğretilen Okul Şarkılarında, Bilinen Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımlarından Hangileri Kullanılmalıdır?” Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

Müzik öğretmenlerinin, ilköğretim öğrencisinin gelişmişlik düzeyine uygun etkinliklere imkan verebilmesi bakımından, ilköğretim müzik dersi kapsamında kullanılan makamsal ve tonal tek sesli eğitim müziklerinde ilk seçenek olarak “çalgi eşliği ile çok seslendirme” yaklaşımının müzik öğretmeni tarafından kullanılmasını uygun bulduğu görülmüştür.

5.3 “Tercih Edilen Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımı Nasıl Uygulanabilir?” Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

Müzik öğretmeni görüşleri doğrultusunda belirlenen “çalgı eşliği ile çok seslendirme” yaklaşımının nasıl uygulanabileceğine örnek olarak; “Giydiğim Aldır” makamsal eğitim müziği araştırmacı tarafından Türk müziğinde dörtlü armoni çok seslendirmesi ile piyano için eşliklendirilmiş, “Vatan” ve “Clementine” tonal eğitim müzikleri ise “Sibelius 4” yazılımı tarafından teknolojik çok seslendirme ile piyano için eşliklendirilmiştir. Buna ek olarak “Clementine” tonal eğitim müziği “Tonica Fugata 9.5” yazılımı tarafından diğer yazılımdan bağımsız olarak teknoloji desteği ile çok seslendirilmiştir.

- Makamsal tek sesli eğitim müziklerinin çok seslendirilmesinde, ilköğretim öğrencisinin gelişmişlik düzeyine uygun etkinliklere imkan verebilmesi açısından müzik öğretmeni görüşlerine göre çalgı eşliği ile çok seslendirme ve iki seslendirme yaklaşımlarının öncelikli tercih edilmesi önerilmektedir.
- Tonal tek sesli eğitim müziklerinin çok seslendirilmesinde, ilköğretim öğrencisinin gelişmişlik düzeyine uygun etkinliklere imkan verebilmesi açısından müzik öğretmeni görüşlerine göre çalgı eşliği ile çok seslendirme ve kanon yöntemi ile çok seslendirme yaklaşımlarının öncelikli tercih edilmesi önerilmektedir.
- Şarkı öğretimi müzik öğretmeni tarafından yapılan çalgı eşliği ile desteklenmelidir. Bunun yanında; ilköğretim müzik dersi kapsamındaki tonal tek sesli okul şarkısı öğretiminde, gerekli yazılımlarla bilgisayar tarafından teknolojik çok seslendirme ile kısa bir sürede oluşturulan çok sesli çalgı eşlikleri, gerek bilgisayar tarafından sese dönüştürülerek, gerekse müzik öğretmeni tarafından çalınarak ders-içi etkinliklerde kullanılabilir.
- Teknolojik çok seslendirme olanaklarının da diğer çok seslendirme yaklaşımları gibi müzik öğretmeni tarafından bilinmesi ve kullanılması için gerekli hizmet-içi eğitimin verilmesi önerilmektedir.
- Çok sesli müzik eğitiminin desteklenmesi açısından; her okulda müzik odasının oluşturulup düzenlenmesi, müzik odasında bilgisayar ve gerekli yazılım olanaklarına ek olarak çok sesli eşlik çalgısı olarak piyanonun bulunması gerektiği önerilmektedir.

Kaynaklar

1. Bilgin, S. ve Şaktanlı, S. C. (2007). Okul Şarkılarının Müzik Öğretmeni Tarafından Piyano ile Eşliklenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), 130-133, s.131.
2. Koç, A. (2004). *Günümüzde Bilgisayar Destekli Müzik Yazılımlarının Müzik Eğitimine Katkıları*. 1924-2004 Musiki Muallim Mektebinden Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu'nda sunuldu, Isparta, 1-6, s. 2.
3. Levendoğlu, N. O. (2004). *Teknoloji Destekli Çağdaş Müzik Eğitimi*. 1924-2004 Musiki Muallim Mektebinden Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu'nda sunuldu, Isparta.
4. Levent, N. (1995). *Çağdaş Türk Müziğinde Dörtlü Armoni*. İzmir: Levent Müzikevi, s. 13.
5. Özçelik, S. (2005). *Eşlikleme*. (Yayımlanmamış ders notları).
6. Özelma, Y. (2010). *İlköğretim Müzik Derslerinde Çok Sesli Şarkıların Yeri, Önemi ve Eğitim Müziği Çok Seslendirme Yaklaşımları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
7. Sağer, T. ve Albuz, A. (2008). *Eğitim Müziği Besteleme Teknikleri*. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım, s. 31-76.
8. Sevinç, S. (2003). *Teknoloji Desteği ile Çok Seslendirilen Okul Şarkılarının İlköğretim İkinci Devre Öğrencilerinin Öğrenme Düzeyine Etkileri*. Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu'nda sunuldu, Malatya, 240-242, s.240-242.
9. Sun, M. (2006). *Çocuklar ve Gençler için Şarkı Demeti*. Ankara: Sun Yayınevi, s. 110.
10. Şaktanlı, S. C. ve Özdemir G. (2011). The Comparison of the Effect of Block Flute Accompanied Song Teaching with Multi-sound Notation and Vocalization Program Accompanied Song Teaching on the Success of Students' Song Learning Behavior. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10(1), 162-166, s. 162.
11. Tuğcular, E. (2006). *Eğitim Müziği Besteleme*. (Yayımlanmamış ders notları).

12. Türkmen, U. (2007). Türk Müziğinde Çok Seslilik Tartışmaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 177-194, s. 177-178.
13. Uslu, M. (2006). Türkiye’de Çalgı Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında ve Geliştirilmesinde Çok Sesli Müzik Eğitimi Görüşü. *Müzik ve Bilim Dergisi*, 5, 1-10, s. 3-5.

ÇALGI KALİTESİNİN PERFORMANS VE BAŞARIYA ETKİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER “BAĞLAMA ÖRNEĞİ”

Ünal İMİK^{1*}, Sinan HAŞHAŞ¹

¹: İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü, Malatya.

ÖZET

Bir müzik aleti çalabilme becerisi, bireyin toplum içerisinde daha sosyal olmasına ve iletişim kurabilen bir birey haline gelmesine büyük katkı sağlayabilmektedir. Bir müzik aletini profesyonel seviyede çalabilmek ise konunun bir hobi ya da kişisel zevk olmaktan öte bir meslek haline dönüşebilmesine imkân tanımaktadır. Bu sebeple, ileri seviyede icra performansı sergileyebilmek üst seviyede bilgi ve beceri gerektiren bir hal almaktadır. Böyle durumlarda, müziksel performans sergileyen birey tarafından kullanılan çalgının özellikleri ve nitelikleri de oldukça etkili ve önemli olabilmektedir. Bir müzik aletini çalmaya yeni başlamış ya da düşük seviyede olan bireylerde bu etkenler belirgin biçimde hissedilmemekle birlikte, profesyonel anlamda müzik performansı sergileyen bireylerde kullanılan çalgının nitelikleri ve kalitesi büyük önem taşıyabilmektedir. Bu araştırmada; çalgı kalitesinin müziksel performans ve başarıya etkileri, bağlama enstrümanı (çalgısı) örneği üzerinde durularak incelenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular dikkate alınarak, konu ile ilgili çeşitli tespitler yapılmış ve bu tespitlere dayalı olarak çeşitli görüş ve öneriler ileri sürülmüştür. Araştırma betimsel bir nitelikte olup, veriler örneklemelere uygulanan anketler yolu ile elde edilmiştir. Araştırma verileri veri analiz programları yardımı ile çeşitli frekans ve yüzdelerle değerlendirilmiştir ve uzman görüşleri doğrultusunda yorumlanmıştır. Yapılan araştırma doğrultusunda; kaliteli bir bağlama ile parmak baskılarının daha rahat uygulanabileceği, elde edilecek tınılardaki netlik ve gürülüğün icra performansını olumlu yönde etkileyebileceği, mızrap (tezene) vuruşlarında kolaylık ve rahatlık sağlanabileceği, sol el tekniklerinin (süsleme, tel çekme vb.) daha net duyurulabileceği ve sağ el tekniklerinin (tril, tavır vb.) daha rahat uygulanabileceği ulaşılan sonuçlardan bazılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Çalgı Kalitesi, Müzik Aleti, Müziksel Performans, Bağlama, Müziksel Başarı.

INSTRUMENT QUALITY AND PERFORMANCE OF THE VIEWS TOWARDS SUCCESS IMPACT "BAĞLAMA" EXAMPLE

ABSTRACT

The ability to play a musical instrument, the individual in society to be more sociable and capable of communicating can make a major contribution to become an individual. To play a musical instrument at a professional level of the subject is beyond being a hobby or personal pleasure gives the opportunity to be transformed into a profession. For this reason, advanced to exhibit execution performance requires a high level of knowledge and skills are becoming. In such cases, musical instrument used by the individual performing the characteristics and qualities can be quite effective and important. Have begun to play a musical instrument or in individuals with low levels Although these factors clearly felt, in a professional sense of musical instruments used in individuals exhibiting performance and quality attributes can be of great importance. In this study; musical instruments, performance or achievements of the quality of effects, bağlama instrument (instrument) samples were examined with an emphasis on. The findings obtained in the research process, taking into account the various determinations made on the subject and identified on the basis of these various opinions and suggestions have been proposed. Research is descriptive in nature, applied to the sample data were obtained through questionnaires. Research data, data analysis programs with the help of expert opinions and converted to various frequencies and percentages were interpreted in accordance with. In line with the research; a quality binding with the finger prints more comfortable can be

* Yazışma yapılacak yazar: unal.imik@inonu.edu.tr

Makale metni 04.07.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 09.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

applied, to be obtained timbre in the clarity and loudness of the execution performance in a positive direction may affect, plectrum (plectrum) beats the convenience and comfort can be achieved, the left hand techniques (decorations, wire drawing, etc.). clearer announced can and right hand techniques (quaver, attitudes, etc.). could be applied more comfortable are some of the results achieved.

Keywords: Instrument Quality, Musical Instrument, Musical Performance, Bağlama, Musical Success

1. Giriş

Toplumsal yapıyı oluşturan değerlerin başında gelen sanat, bir anlamda toplumun aynası ve yansımasıdır. Toplum, içerisinde var olan bireylerin nitelik ve özelliklerine göre değerlendirilmektedir. Toplum içerisindeki bireyler, eğitim yolu ile kişisel gelişimlerini tamamlamakta ve yine bu yolla toplumsal gelişime de katkı sağlamaktadırlar. Bu anlamda, müzik eğitimi de toplumun gelişiminde ve ilerlemesinde büyük öneme sahip olan sanat dallarının başında gelmektedir. Selanik bu konuda "İnsanlığın öyküsü bir ölçüde müzik sanatının da ölçüsüdür" diyerek müziğin insanlık için ne büyük ve önemli bir anlam taşıdığını çok güzel ifade etmiştir (Selanik1996; 1).Toplum içerisindeki bireyler, müzik sanatı yolu ile özgüven sahibi, birlikte hareket etme becerisine sahip ve hızlı düşünebilen bireyler haline gelebilmektedirler. Uçan'a göre "sanat eğitimi, bireyin bilişsel ve devinışsel yönlerinin yanında, özellikle duyuşsal yönünün gelişmesinde çok önemli rol oynamaktadır (Uçan, 1997, s.40). Sanat eğitiminin bireyin kendini ifade etme özgürlüğünü kazanmasında son derece önemli olduğu bilinmelidir. Yağışan ve diğerlerine göre, Sanat eğitimi sürecinde engellemelerden kurtulan birey, baskı altında tuttuğu duygularını açığa vurarak kendini ifade etme fırsatı bulur. Böylece çok yönlü düşünebilen, düşündüklerini rahatça aktarabilen, başkalarının düşüncelerini olduğu gibi benimsemeyen bir kişilik geliştirir (Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007, s.246). Bu anlamda bir müzik aleti çalabilme yeteneği, bireyin toplum içerisinde daha sosyal olmasına ve iletişim kurabilen bir birey haline gelmesine de büyük katkı sağlayabilmektedir. Bir müzik aletini profesyonel seviyede çalabilmek ise konunun bir hobi ya da kişisel zevk olmaktan öte bir meslek haline dönüşebilmesine imkân tanımaktadır. Bu bağlamda ileri seviye icra performansını üst seviyede beceri ve bilgi gerektiren bir hal almakta ve kullanılan çalgının nitelikleri de önemli olabilmektedir. Bu durum bir müzik aleti çalmaya yeni başlamış ya da düşük seviyede olan bireylerde belirgin biçimde hissedilmemekle birlikte, profesyonel anlamda müzik performansı sergileyen bireylerde büyük önem taşımaktadır.

Profesyonel anlamda ya da mesleki olarak bir müzik aleti (çalgı) çalan bireylerin büyük bölümü, kullandığı çalgının yapımında kullanılan malzeme ve işçilik kalitesine dikkat etmekte ve hatta kendi istekleri doğrultusundaki özel yapım çalgılara yönelebilmektedirler. Bu sebeple; profesyonel ya da mesleki anlamda bir müzik aleti çalan bireylerin birçoğunun, kullandıkları çalgıları tercih ederken bireysel isteklere göre seçim yaptıklarını söylemek mümkündür. Tam anlamıyla bir standarda ulaşmamış ya da ulaşma aşamasında olan yöresel çalgılarda bu durum daha da önemli bir hal almaktadır. Anadolu müzik kültürünün önemli yapı taşlarından biri olan ve Ataman tarafından Türk Çalgı kültürünü Asya'dan Anadolu ve Balkanlara getirdiği söylenen bağlama enstrümanının da bu duruma önemli bir örnek teşkil ettiğini söylemek mümkündür (Ataman 1992: 416). Ülkemizin hemen her bölgesinde yaygın olarak kullanılan bağlama enstrümanı da birçok müzik aletinde olduğu gibi kendine özgü icra teknikleri geliştirmiş olması sebebiyle, özellikle ileri seviye icra aşamasında üst düzey becerilerin icracıda kanıksanmasını elzem kılmaktadır. Bu anlamda, bağlama enstrümanının icrasında kullanılan teknik ve pratiklerin dinleyiciye en iyi biçimde duyurulabilmesinde kullanılan enstrüman kalitesinin ne ölçüde önemli olduğu bir soru işaretidir. Bu sebeple çalgı yapımında kullanılan malzeme ve üretim aşamasındaki işçiliğin büyük önem taşıdığı düşünülebilir. Böyle bir durumda; kaliteli bir bağlamanın fiziki açılarından ne gibi özelliklere sahip olması gerektiği ve kaliteli bir bağlamanın performans ve başarıyı ne oranda etkileyebileceği, yanıtlanması gereken en önemli sorular olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Bağlama Enstrümanında Kalite Belirleyici Faktörler

Bağlama enstrümanında kaliteyi belirleyen en önemli faktörleri, bağlamanın yapımında kullanılan ağaç kalitesi ve işçilikteki hassas ayarlar şeklinde iki ana başlık altında değerlendirmek mümkündür. Kaliteli bir bağlama elde etmek için bu iki faktörün uygun bir şekilde bir araya gelmesi gerekmektedir. Daha açık bir

Çalgı Kalitesinin Performans ve Başarıya Etkilerine Yönelik Görüşler “Bağlama Örneği”

ifadeyle yalnızca işçilik veya yalnızca kaliteli ağaç seçimi tek başına yeterli olmamakta ve çıkan ürünün kalitesini düşürebilmektedir. Örneğin, bağlamanın yapımında seçilen ağacın nitelik açısından uygun olmaması durumunda, işçilik kalitesi yüksek olsa dahi ortaya çıkan üründe tam anlamıyla bir kaliteden söz edebilmek mümkün değildir.

Bağlama enstrümanı fiziksel yapı olarak, tekne (ses haznesi, gövde), göğüs (kapak), tuşe (klavye, sap), perdeler (ses ayraçları), burgular, burguluk, köprüler (eşikler) ve tel yuvası olmak üzere toplam sekiz parçanın birleşiminden oluşmaktadır. Bağlama enstrümanında kullanılan ağaçlar her parça için ayrı bir özelliğe göre seçilmekte, kullanılan ağaçların ve işçiliğin niteliğine göre kalite oranı artmakta veya azalmaktadır. Bağlama enstrümanının bazı bölümlerinde sert ağaçlar kullanılırken, tam aksine bazı bölümlerinde ise yumuşak ağaçlar tercih edilmektedir. Dolayısıyla bağlama enstrümanının yapımında kullanılan ağaç ve işçilik niteliğinin büyük önem taşıdığı ve kaliteyi olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bağlama enstrümanını oluşturan ana parçaları, bu parçaların fiziksel özelliklerini ve yapım aşamalarındaki önemli kıstaslarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

Tekne (Gövde, Ses Haznesi)

Tekne; bağlamadaki ses haznesi olarak da tanımlanmakta ve bu özelliği ile ses kalitesi açısından hayati önem taşımaktadır. Tekne yapımında genel olarak sert ve özgül ağırlığı yüksek olan ağaç (dut, maun, ardıç vb.) kullanımı ses kalitesini önemli bir oranda etkilemekte, iyi bir tını elde edilmesini sağlamaktadır.

Tekne yapımında kullanılan ağacın niteliğinin yanında işçiliğin kalitesi de büyük önem taşımaktadır. Uygun derinlik ve kalınlıkta şekillendirilmiş bir teknenin hem bacakta rahat konumlandırılması, hem de ses kalitesi açısından olumlu sonuçlar doğuracağı, dolayısıyla bağlama enstrümanındaki kaliteyi önemli bir ölçüde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Oyma ve yaprak tekne olmak üzere iki farklı şekli bulunmaktadır.

Oyma Tekne

Bütün bir ağacın içinin oyulması sonucu oluşturulan tekne çeşididir. Yekpare oluşundan dolayı diğer tekne türlerine nazaran daha uzun ömürlü olmakla birlikte, işçiliği açısından ayrı bir dikkat ve çaba gerektirmektedir. “Oyma tekne yapımının zorluğu, ağaç israfına neden oluşu ile 1970’li yılların sonuna doğru halk arasında “çember saz”, ya da “yaprak saz” denilen dilimli teknikle yapılan sazlara ağırlık verilmiştir. Zamanla bu sazlardan, oyma saz kalitesinde ses alınmaya başlanmasıyla da uyma saz kaybolma sürecine girmiştir (Parlak 2000: 93).

Yaprak Tekne

Aynı veya farklı cinsteki ağaç parçalarının, şeritler halinde kesilerek kalıp haline getirilerek oluşturulan tekne çeşididir. Yaprak teknenin yekpare bir ağaçtan oluşmamış olması oyma tekneyle arasındaki en belirgin farktır.

Göğüs (kapak)

“Teknenin üzerini kapatan ve alt köprünün (alt eşik) üzerinde bulunduğu kısımdır. Önceleri balık sırtı şeklinde kavisli yapılan göğüsler (kapak) günümüzde daha düz bir şekilde yapılmaktadır” (Haşhaş, 2013:15). Göğüs (kapak) bağlamadaki ses kalitesini etkileyen en önemli bölümlerden biridir. Teknede depolanan sesi dışarıya net bir şekilde aktarma görevini üstlenmesi sebebiyle daha geçirgen özellik gösteren ağaçların kullanılmasının ses kalitesini arttırdığı bilinmektedir. “Sık elyafli ağaçlardan (kızılçam, ladin, köknar) yapılarak, tek parça olabileceği gibi, kenarlara başka renkli ağaçlar da konulabilir. Teknenin üstüne yapıştırılır” (Asiltürk, 2009:11)Göğüs (kapak) bağlama enstrümanında problemlili olan bölümlerden biridir.

Çünkü alt köprü (eşik) vasıtasıyla bütün teller bu bölüme baskı yapmakta ve zaman içerisinde çökmeye neden olabilmektedir. Bu problemin çözümü için kalın ve hacimli ağaç kullanılması çökmeyi engellemekte ise de ses kalitesini düşürmektedir. Dolayısıyla hem ses kalitesi, hem de zaman içerisindeki çökme problemi açısından uygun göğüs (kapak) kullanımı kaliteli bir bağlamada aranan en önemli özelliklerin başında gelmektedir.

Tuşe (Klavye, Sap, Kol)

Parmak baskılarının gerçekleştirildiği ve perdelerin (ses ayraçları) üzerinde konumlandığı bölümdür. Tekneye bir takoz yardımıyla tutturulan tuşenin yapımında genellikle sert ağaçlar (kelebek, istiriç vb.) kullanılmaktadır.

Tuşe ince ve uzun yapısı ile bağlama enstrümanındaki en hassas ve deformasyona açık olan bölümlerinden birisidir. Bağlama enstrümanında genel olarak kullanılan yedi adet telin çekim kuvvetiyle zaman içerisinde tuşe eğilebilmekte ve bu durum da hem icra rahatlığı, hem de net ses elde edebilmek açısından kaliteyi büyük oranda düşürmektedir. Tuşedeki bu eğilme hem yapımcılar, hem de icracılar açısından en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Tuşede zaman içerisinde oluşan deformasyonu engellemek için uygun nitelikteki ağaç kullanımının yanında, yapım aşamasındaki işçilik de büyük önem taşımaktadır. Konuya yönelik olarak GÜLDAĞ, şu tespitlerde bulunmuştur; “Ağacın kesilmesinde dikkat edilmesi gereken nokta yıl halkaları ağacın yüzeyine dik gelecek şekilde ayarlanmış olmasıdır. Eşikler arasında geliştirilen tellerde çekme yönünde oluşan gerilime karşı sapta bir direnç ve mukavemet oluşturulur.” (GÜLDAĞ, 2005:32) Dolayısıyla ilk yapım aşamasındaki hassas tesviye ayarını koruyabilen mukavemetli tuşe, kaliteli bir bağlamada aranan en önemli niteliklerden biridir.

Perde (Ses Ayraçları)

“Bağlamanın tuşesi üzerine genellikle dörtlü sarmal bir halde bağlanan perdeler, tuşe üzerinde seslerin yerinin belirlenme görevini üstlenirler” (Haşhaş, 2013:15).

Perdeler genellikle siyah renge boyanmış misinalarla yapılmaktadır ve tuşe üzerinde sabit değildir. Dolayısıyla gerektiği zaman perde ayarı yapılabilecek kadar esnek, icra esnasında ise sabitliğini koruyabilecek sıklıkta sarılmış perdelerin, kaliteli bir bağlama açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Burgu (Kulak)

Bağlama enstrümanında tellerin akortlanabilmesini sağlayan hareketli parçalardır. Bağlama enstrümanında özellikle uzun süreli icralarda akort bozulmaları en sık yaşanan problemlerden biridir. Dolayısıyla uzun ömürlü bir akort açısından uygun burgu kullanımının önemli olduğu ve mukavemetli burguların (dayanıklı bir akort açısından) kaliteli bir bağlamada aranan önemli özelliklerden biri olduğu düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Metodu

3.1 Amaç ve Önem

Bu araştırma; Bağlama enstrümanı örneğinden yola çıkarak çalgı (müzik enstrümanı) kalitesinin performans ve başarıya etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma ayrıca; çalgı (müzik enstrümanı) kalitesinin performans ve başarıya etkilerini ortaya koymayı amaçlaması ve bu yolla çalgı eğitimine ve çalgı performans uygulamalarına yönelik bakış açısına olumlu yönde katkı sağlamayı hedeflemesi bakımından önem taşımaktadır.

3.2 Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Survey modeli uygulanmış ve bu doğrultuda anket tekniğine başvurulmuştur. 12 sorudan meydana gelen anket, 2013–2014 Öğretim yılında Malatya ilinde bulunan İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı ve Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi bağlama öğrencilerine uygulanmıştır. Elde edilen veriler veri analiz programları yardımı ile değerlendirilerek basit frekans ve yüzdelik oran dağılımı yapılmıştır.

3.3 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden gelmeleri ve biri birlerinden farklı sosyo-kültürel özellikleri temsil etmeleri bakımından Malatya ilinde faaliyet gösteren İnönü Üniversitesi Devlet konservatuvarı ve GSTF öğrencileri, örneklemini ise, bu öğrencilerin 1.2.3 ve 4.'inci sınıflarda “bağlama” eğitimi alan 50 öğrencisi oluşturmaktadır.

3.4 Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi “Çalgı (müzik enstrümanı) kalitesinin performans ve başarıya olumlu ve olumsuz etkilerini nelerdir?” biçiminde belirlenmiştir.

3.5 Sayıtlar

Çalgı (müzik enstrümanı) kalitesinin bireyin müziksel performans ve başarısına olumlu yönde katkı sağlayabileceği varsayımından yola çıkılarak hazırlanan bu araştırmada:

- Kullanılan yöntemlerin araştırma için uygun olduğu,
- Ulaşılan yazılı ve sözlü kaynakların güvenilir olduğu ve gerçeği yansıttığı,
- “Kaliteli çalgı” ifadesinin büyük oranda araştırmanın giriş bölümünde belirtilen teknik ve estetik özelliklere sahip olan çalgılar olarak isimlendirilebileceği sayıtlarından hareket edilmiştir.

4. Bulgular ve Yorum

Araştırma verilerinin elde edilmesinde kullanılan anket soruları, öncelikle küçük örneklem gruplarına deneme amacıyla uygulanmış ve gerekli eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Anket, daha sonra araştırmada belirlenen örneklem grubuna uygulanmaya başlanmıştır. Araştırma anketinin uygulandığı örneklem grubunu cinsiyetlerine göre dağılımına yönelik veriler Şekil 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklem grubunun cinsiyetlerine göre dağılımı.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Erkek	28	56
Kadın	22	44

Araştırma anketini % 56 oranında erkek ve % 44 oranında bayan katılımcı yanıtlamıştır. Tablo incelendiğinde erkek örneklemilerin bayan örneklemelere göre %12 oranında daha fazla oldukları gözlemlenmektedir.

Tablo 2. Örneklem grubunun yaş gruplarına göre dağılımı.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
17 yaş altı -18 yaş	11	22
19 yaş ile 20 yaş arası	13	28
21 yaş ile 22 yaş arası	12	24
22 yaş ve üzeri	14	26

Araştırmaya katılan örneklemelerin yaşlarına yönelik verilerinin bulunduğu tablo 2 incelendiğinde 17 ve 22 yaş grubu arasında dengeli bir oranın ortaya çıktığı görülmektedir. En düşük yaş grubu % 22 ile 18 yaş ve altı ile karşımıza çıkarken, en yüksek oran ise % 26 ile 22 yaş ve üzeri olarak görülmektedir.

Tablo 3. Kaliteli bir bağlamanın parmak baskılarında ne derece önemli olduğu sorusuna verilen yanıtlar.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	36	72
Katılıyorum	8	16
Emin Değilim	5	10
Katılmıyorum	1	2
Hiç Katılmıyorum	0	0

Kaliteli bir bağlamanın parmak baskılarında ne derece önemli olduğu sorusuna yanıt aranan tablo 3 incelendiğinde, bireylerin % 88 oranında kaliteli bir bağlamada parmak baskılarının daha rahat olduğu görüşünde birleştikleri görülmektedir. Bu durumu açıklayacak olursak: Bağlama enstrümanının yapım aşamasında tellerin tuşeye olan açıklığı büyük önem taşımakta ve bu açıklık parmak baskılarının rahatça gerçekleştirilebilmesi için minimum seviyede tutulmaya çalışılmaktadır. Çünkü teller tuşeye ne kadar yakın olursa parmak baskıları da o oranda rahatça uygulanabilmekte, ayrıca tellerin parmak uçlarından istemsiz bir şekilde kayması engellenerek rahat bir icra gerçekleştirilebilmektedir. Bu durumdan dolayı da kaliteli bir bağlamada mukavemetli bir tuşe kullanımı tercih edilmekte ve zamanla tuşenin eğilmesinin önüne geçilerek parmak baskıları için en rahat olan tel yükseklik seviyesi kalıcı hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 4. Kaliteli bir bağlamanın tınılarındaki netlik ve gürülüğünün icra performansını olumlu yönde etkilemesine verilen cevaplar.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	26	52
Katılıyorum	14	28
Emin Değilim	6	12

Çalgı Kalitesinin Performans ve Başarıya Etkilerine Yönelik Görüşler “Bağlama Örneği”

Katılmıyorum	3	6
Hiç Katılmıyorum	1	2

Net ve gür ses elde etmek bütün enstrümanlarda olduğu gibi bağlama enstrümanında da kaliteyi belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Kaliteli bir bağlama ile elde edilecek tınılardaki netlik ve gürlüğüün karşılıklı ilişkisinin sorgulandığı tablo 4 incelendiğinde, örneklemelerin kaliteli bir bağlamada netlik ve gürlüğüün icra performansını olumlu yönde etkileyeceği hususunda birleştikleri görülmektedir. % 80 oranında örneklem bu duruma katılıyorken, % 12 oranında örneklem emin olmadığını belirtmiştir. Sadece % 8 oranında örneklem ise bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir. Bu durumu teknik olarak ifade etmek gerekirse; Netlik ve Kaliteli bir bağlamada hem işçilik hem de kullanılan ağaç kalitesinden dolayı çıkan ses net ve gür olmakta ve bu durum da icra performansını olumlu yönde etkilemektedir. Düşük kaliteli bir bağlamada cılız bir ses çıkmakta ve bundan dolayı da gür bir ses elde etmek için şiddetli mızrap (tezene) vuruşlarının gerekliliği doğmaktadır. Şiddetli mızrap (tezene) vuruşlarından dolayı da mızrap (tezene) tutan parmaklar/bilek daha çabuk yorulmakta ve icra performansını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir.

Tablo 5. Çalgı kalitesi ve çalışma isteği arasında bir bağlantı olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlar.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	18	38
Katılıyorum	8	16
Emin Değilim	16	32
Katılmıyorum	6	12
Hiç Katılmıyorum	2	4

Tablo 5'te “çalgı kalitesi ve çalışma isteği arasında bir bağlantı olup olmadığı” sorusuna yanıt aramaktadır. Araştırmaya katılan örneklemelerin bu konuya verdikleri yanıtlar incelenecek olursa; % 54 oranında örneklem bu ifadeye olumlu yönde katılmalarına karşın % 16 oranında örneklem ise katılmadıkları görülmektedir. % 32 oranında örneklem ise bu konuda emin olmadıklarını belirtmişlerdir. Anket verileri incelendiğinde, kaliteli bir çalgının çalışma isteğinde artış meydana getirebileceğini kesin olarak söylemek mümkün olmasına rağmen, kaliteli bir bağlamanın çalışma isteğini büyük oranda olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilir.

Tablo 6. Bağlama kalitesi ile mızrap(tezene) vuruşlarındaki kolaylık arasındaki ilişki.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	32	64
Katılıyorum	6	12
Emin Değilim	7	14
Katılmıyorum	3	6
Hiç Katılmıyorum	2	4

Bağlama kalitesi ile mızrap(tezene) vuruşlarındaki kolaylık arasındaki ilişkinin sorgulandığı tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan örneklemelerin bu duruma büyük oranda olumlu yönde katıldıkları

görülmektedir. % 76 oranında örneklem bu duruma katılıyorken sadece % 10 oranında örneklem bu duruma katılmadığını belirtmiştir. Bu durum teknik olarak ifade edilecek olursa: Kaliteli bir bağlamada orta eşik (köprü) ortalama 4 mm yüksekliğinde olmakta ve tuşeye gittikçe bu yükseklik tellerde 2 mm ye kadar düşmektedir. Bu hassas yükseklik ayarı soft mızrap (tezene) vuruşlarıyla gür bir ses elde etmeyi sağlarken, özellikle uzun soluklu icralarda mızrap (tezene) tutan parmak ve bileğin yorulmasını/kasılmasını engellemesi açısından, icracının düşük bir efor ile maksimum performans sergilemesini sağlayabileceğini söylenebilir.

Tablo 7. Çalgı kalitesi ile sol el teknikleri (süsleme, tel çekme vb.) arasındaki olumlu bağlantıya verilen cevaplar.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	15	30
Katılıyorum	20	40
Emin Değilim	13	26
Katılmıyorum	1	2
Hiç Katılmıyorum	1	2

Çalgı kalitesi ile sol el teknikleri (süsleme, tel çekme vb.) arasındaki bağlantının sorgulandığı tablo 7 incelendiğinde; araştırmaya katılan örneklemelerin büyük oranda olumlu yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Tablo incelendiğinde % 70 oranında örneklem bu duruma katıldığını belirtirken sadece % 4 oranında örneklem bu duruma katılmadığını belirtmiştir. Bu konuda emin olmayan örneklem oranı ise % 26 olarak görülmektedir. Konu teknik yönü ile ifade edilecek olursa: Kaliteli bir bağlamada tellerin tuşeye olan yüksekliği minimum seviyede tutulmakta ve yapılan bu hassas yükseklik ayarı sol el parmak baskılarının rahat gerçekleştirilebilmesi için büyük önem arz etmektedir. Çünkü teller ve tuşe arasındaki yükseklik ne kadar artarsa parmak baskıları da o oranda zorlaşmaktadır. Bağlama icra tekniklerinden bazılarında (süsleme, tel çekme vb.) bir mızrap (tezene) vuruşu yaparak, yatay olarak art arda birden fazla nota seslendirmek gerekmektedir. Bu icra tekniklerini rahatça duyurabilmek için bir mızrap (tezene) vuruşunun ardından yalnızca sol el parmakları ile (solaklar için sağ el parmakları) ezginin devam ettirilmesi gerekmektedir. Mızrap (tezene) vurmadan art arda ses elde edebilmek için ise bağlamada özellikle ses gürlüğü ve tuşedeki rahat parmak baskılarının gerekliliği göz önüne alındığında, bu doneleri bünyesinde bulunduran kaliteli bir bağlamada sol el tekniklerinin daha rahat uygulanabileceği sonucuna ulaşabilmek mümkündür.

Tablo 8. Çalgı kalitesi ile sağ el teknikleri (tril, tavır vb.) arasındaki olumlu bağlantıya verilen cevaplar.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	24	48
Katılıyorum	20	40
Emin Değilim	5	10
Katılmıyorum	1	2
Hiç Katılmıyorum	0	0

Çalgı kalitesi ile sağ el teknikleri (tril, tavır vb.) arasındaki bağlantının sorgulandığı tablo 8 incelendiğinde; araştırmaya katılan örneklemelerin büyük oranda olumlu yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Örneklemelerin % 84 oranında bu görüşe katıldıkları görülürken, buna karşın sadece % 2 oranında örneklem bu görüşe

Çalgı Kalitesinin Performans ve Başarıya Etkilerine Yönelik Görüşler “Bağlama Örneği”

katılmadıkları görülmektedir. Konu, teknik anlamda ifade edilecek olursa: Bağlama enstrümanının icrasında özellikle yöresel tavır içeren halk ezgilerinin, çeşitli mızrap (tezene) vuruşlarının ekseninde şekillendiğini söylemek mümkündür. Yöresel bağlama tavırlarındaki bu mızrap (tezene) vuruşları yöreden yöreye çeşitli farklılıklar göstermekte ve icra açısından ayrı bir dikkat ve çaba gerektirmektedir. Dolayısıyla yöresel tavırlardaki özel mızrap (tezene) vuruşlarını (tril, çırpma, serpm vb.) rahat uygulayabilmek için tellerin alt eşikle (köprü) olan yükseklik oranı önem arz etmekte ve icrayı kolaylaştırabilmektedir. Ayrıca kaliteli bir bağlamada alt eşikteki (köprü) üç tel grubunun birbirleri arasındaki açıklık oranındaki uygunluk, ayrıca soft mızrap (tezene) vuruşlarıyla gür ses elde edilebilmesi açısından özellikle yürük eserlerin icrasında büyük kolaylıkların sağlanabildiği söylenebilir.

Tablo 9. Çalgı kalitesi ve çalgı akordundan elde edilecek olumlu etkiye verilen cevaplar.

Yanıtlar	Frekans	Değer (%)
Tamamen Katılıyorum	15	30
Katılıyorum	22	44
Emin Değilim	4	8
Katılmıyorum	7	14
Hiç Katılmıyorum	2	4

Çalgı kalitesi ve çalgı akordundan elde edilecek olumlu etkilerin sorgulandığı tablo 9 incelendiğinde; araştırmaya katılan örneklemelerin büyük oranda olumlu yönde görüş belirttikleri görülmektedir. % 74 oranında örneklem bu duruma olumlu yönde katıldıklarını belirtirken sadece % 18 oranında örneklem olumsuz yönde fikir beyan etmişlerdir. Bu durum teknik olarak ifade edilecek olursa: Bağlama enstrümanındaki en önemli problemlerden birisinin, özellikle uzun süreli icralarda karşılaşılan akort bozulmalarının olduğunu söylemek mümkündür. Sık sık tekrarlayan akort problemi hem sahne performansı, hem de bireysel çalışmalar esnasında çeşitli zorluklar yaşanmasına sebep olmaktadır. Kaliteli bir bağlamada kullanılan uygun eğitimdeki/yapıdaki burguluğa yerleştirilen nitelikli burguların, bu problemi tamamen olmasa da belirli bir oranda çözebildiği ve icracılara uzun süreli stabil akortla icra edebilme açısından büyük kolaylıklar sağlayabildiği söylenebilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bağlama enstrümanı (çalgısı) örneği üzerinde çalgı kalitesinin performans ve başarıya etkilerinin incelenmesine yönelik yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır.

Araştırma verileri doğrultusunda, kaliteli bir bağlama ile:

- parmak baskılarının daha rahat uygulanabileceği,
- elde edilecek tınılardaki netlik ve gürlüğü icra performansını olumlu yönde etkileyebileceği,
- mızrap (tezene) vuruşlarında kolaylık ve rahatlık sağlanabileceği
- sol el tekniklerinin (süsleme, tel çekme vb.) daha net duyurulabileceği ve sağ el tekniklerinin (tril, tavır vb.) daha rahat uygulanabileceği,
- yapılan akordun daha uzun ömürlü olabileceği,
- yukarıda sıralanan sonuçlar doğrultusunda bireyin çalışma isteğinde olumlu yönde artış meydana gelmesine sebep olabileceği, sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırma bulguları doğrultusunda:

- parmak baskıları, tezene vuruşları, sol el teknikleri ve diğer icra yöntemlerinin amacına ulaşabilmesi,
- elde edilecek tınılardaki gürlük ve netliğin istenilen düzeyde olabilmesi,

- yapılan akordun uzun ömürlü olabilmesi,
- ve en önemlisi bireyin çalışma isteğinde olumlu yönde etki sağlanabilmesi bakımından kullanılan çalgıların kalite seviyesine özen gösterilmesi araştırma sonucunda belirlenen önerilerin başında gelmektedir.

Kaynakça

1. Asiltürk, O. 2009. Türkiye’de Bağlama Başlangıç Eğitimi İçin Hazırlanmış Metotların İçerik Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
2. Ataman, S. Y. 1992. “Türk Halk Çalgılarına Ait Ayrıntılı Bilgiler ve Bağlama Geleneği”, Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler, Kültür Bakanlığı, Ankara.
3. Güldağ, M. 2005. Bağlama Yapımı, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
4. Haşhaş, S. 2013. Bağlama Eğitiminde Bağlama Tutuş, Mızrap (Tezene) Tutuş- Vuruş Yönlerinin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
5. Parlak, E. 2000. Türkiye’de El İle (Şelpe) Bağlama Çalma Geleneği ve Çalış Teknikleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
6. Selanik, C. 1996. Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni, Doruk Yayıncılık, Ankara.
7. Uçan, A. 1997. “Müzik Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar” (2. Baskı). Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
8. Yağışan, N., Sünbül, A.M. ve Yücalan, Ö.B. 2007. Müzik bölümü öğrencilerinin benlik imgeleri ve denetim odaklarının incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(22), 243-262.

MÜZİK EĞİTİMİNDE UZAKTAN EĞİTİM VE ORKESTRA UYGULAMALARI

Turan SAĞER^{1*}, Arda EDEN¹, Orhan ŞALLIEL²

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü, Malatya.

²: Devlet Senfoni Orkestrası, Antalya.

Özet

İletişim ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler, hayatın pek çok alanında olduğu gibi eğitimi de küresel bir boyuta taşımıştır. Bu gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan uzaktan eğitim modeli, bireylere farklı eğitim seçenekleri ve ilk kaynaktan bilgiye ulaşma imkanı sağlamaktadır. Sesli ve görüntülü iletişim imkanı sunan bilişim araçları, görsel – işitsel iletişimin çok önemli olduğu müzik eğitimi alanında da uzaktan eğitim uygulamalarının gerçekleştirilmesini mümkün kılmaktadır.

Bu araştırmada, Malatya İnönü Üniversitesi, müzik eğitimi master ve doktora öğrencileri ile öğretim elemanlarından oluşturulan oda orkestrası, şef Orhan Şalliel yönetiminde gerçekleştirilmesi planlanan bir konser etkinliği için biraraya gelmiştir. Şef Orhan Şalliel orkestra provalarına Skype üzerinden gerçek zamanlı görsel – işitsel telekonferans ile katılmıştır. Çift yönlü etkileşimli bilgisayar modelinin kullanıldığı bu uygulama ile ilgili olarak, orkestra elemanlarına provalar sırasındaki tecrübelerine yönelik küçük bir anket uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Uzaktan eğitim, müzik eğitimi, orkestra yönetimi

DISTANCE LEARNING IN MUSIC EDUCATION AND ORCHESTRAL APPLICATIONS

Abstract

The developments in communication and computer technologies has carried the education to a global extent, as in most fields of living. The distance education model, arised parallel to these developments, is now providing various education possibilities and first hand learning opportunities to the individuals. Informatic tools that provides audio – visual communication possibilities, makes the distance education model possible in the field of music, where audio – visual communication is very important.

In this study, a chamber orchestra, consisted of music education master's - doctor's degree students and instructors is gathered for a planned concert with conductor Orhan Şalliel. The conductor, Orhan Şalliel joined the rehearsals over a real time audio – visual teleconference on Skype. A short survey on their experiences during the rehearsals, where two way interactive computer model is used, is given to the orchestra members.

Keywords: Distance learning, music education, orchestral training

1. Giriş

21.Yüzyıla girerken, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler büyük bir hızla devam etmektedir. Bilgi teknolojilerindeki bu gelişmeler, uzaktan eğitim uygulamaları ile küresel iletişim ağının gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarının geliştirildiği küresel iletişim ağı kavramı da yaşama geçirilmesi kaçınılmaz bir olgu haline almıştır. Bu küresel iletişim ağı, bireyler arasında yazılı, sözlü ve görüntülü iletişim kurma olanağı sağlayan küresel bir merkez meydana getirmektedir.

* Yazışma yapılacak yazar: turan.sager@inonu.edu.tr

Makale metni 08.07.2014 tarihinde dergiye ulaşılmış, 11.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

Günümüzde uydu, fiber optik, radyo, televizyon ve diğer iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler eğitimin yapısını ve biçimini etkilemekte, eğitimcileri yeni eğitim öğretim modelleri geliştirmeye zorlamaktadır. Bu modellerden birincisi uzaktan eğitimidir. İlk defa 1728 yılında posta ile yapılan uzaktan eğitim, günümüzde gelişen iletişim teknolojileri sayesinde niteliği çok daha fazla artmış olarak telekonferans ve internet modelleri biçiminde yapılmaktadır. Bu şekilde yapılan uzaktan eğitim sayesinde birbirlerinden kilometrelerce uzaklıkta ve farklı ortamlarda olan bireyler birbirlerini görüp duyabilme imkanlarına sahip olabilmektedirler.

Uzaktan eğitim terimi ilk defa Wisconsin Üniversitesinin 1892 kataloğunda geçmiş, yine bu üniversitenin direktörü William Lighth tarafından 1906'da bir yazıda kullanılmıştır. Daha sonra Almanya'da 1960 ve 70'lerde Alman eğitimci Otto Peters tarafından tanıtılmış, Fransa ve İngiltere'de uzaktan eğitim, Amerika'da ise Bjorn Homberg ve Micheal Moore tarafından yazışmalı eğitim için toplanan uluslararası konseyde kullanılmıştır (İşman, 2008).

Uzaktan eğitim en basit şekliyle, öğretmen ve öğrencinin aynı mekânlarda bulunmak zorunda olmadığı ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin posta hizmetleri ve bilgi iletişim teknolojileri sayesinde yürütüldüğü bir eğitim sistemi modelidir (İşman, 2008). Bu model gerekli teknik altyapıya ulaşabilen tüm öğrencilere okudukları programı tamamlamaları için gerekli koşulları yerine getirme olanağı sağlar. Derslerin büyük bir kısmı elektronik ortamda, öğrencinin fiziksel varlığına gerek duyulmadan gerçekleşir. Bu durum öğrencinin zamana bağımlılığı konusunda oldukça büyük esneklik sağlar (Sherbon ve Kish, 2005).

Uzaktan eğitim programları ve dersleri çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. "Uzaktan öğrenme", "uzaktan eğitim", "e-öğrenme", "harmanlanmış öğrenme", "ağ tabanlı eğitim" ve "çevrimiçi eğitim" gibi farklı adlandırmalar her ne kadar kafa karıştırıcı olsa da, müzik eğitimcilerinin terminolojiye takılmaktan çok yönergeler, yapı ve uzaktan öğrenme programının altında yatan pedagojik yaklaşıma odaklanmaları çok daha önemlidir (Sherbon ve Kish, 2005).

Uzaktan Eğitimin Yararları ve Sınırlılıkları (Kaya, 2002);

- İnsanlara değişik eğitim seçenekleri sunma
- Fırsat eşitsizliğini en aza indirme
- Kitle eğitimi kolaylaştırma
- Eğitim programlarında standart sağlama
- Eğitimde maliyeti düşürme
- Eğitimde niteliği artırma
- Öğrenciye serbestlik sağlama
- Öğrenciye zengin bir eğitim ortamı sağlama
- Bireysel öğrenmeyi sağlama
- Bağımsız öğrenmeyi sağlama
- İlk kaynaktan bilgi sağlama
- Uzman kişilerden daha fazla kişinin yararlanmasını sağlama

Uzaktan eğitimin yararları ve sınırlılıklarının yanında olumsuz yönlerinden de bahsedilmektedir. Bunlar ;

- Yüzyüze eğitim ilişkilerinin kolay sağlanamaması
- Öğrencilerin sosyalleşmesini engellemesi
- Çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını alma
- Uygulamaya dönük derslerden yeterince yararlanılamaması
- Beceri ve tutuma yönelik davranışların gerçekleştirilmesinde etkili olmama
- Ulaşım olanaklarına ve iletişim teknolojilerine bağımlı olma, biçiminde açıklanabilir.

Uzaktan eğitim programlarına başvuracak adayların aşağıdaki hususları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (Sherbon ve Kish, 2005) :

- Uzaktan eğitim zaman, seyahat ve masraflar açısından önemli seviyede tasarruf sağlar.
- Çevrimiçi bir ortamda eğitim alan öğrencinin başarısı bireysel çalışma, yüksek motivasyon ve kişisel disiplin gibi koşullara bağlıdır.

Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları

- Öğrenciler kendilerini, ailelerini ve arkadaşlarını uzaktan öğrenme dersliklerinin büyük olasılıkla evdeki bir bilgisayar terminali olacağı gerçeğine hazırlamalıdır.
- Öğrenciler belirli bir bilgisayar okuryazarlığı düzeyine, öğrenim platformunu destekleyecek bir ekipmana (bilgisayar gibi) ve yeterli hızda bir internet bağlantısına sahip olmalıdır.
- Öğrenciler çevrimiçi dersler sırasında karşılaşacakları sorunları çözebilecek düzeyde yeterli teknik bilgi ve beceriye sahip olmalıdır.
- Öğrenciler arkadaşları, meslektaşları ve öğretmenleri ile ne şekilde iletişim kuracaklarına ilişkin bilgiye sahip olmalı ve değişimlere hazırlıklı olmalıdır. İletişim kalitesi ve verimliliği uzaktan öğretimin başarısını belirleyen en kritik iki bileşendir.
- Tıpkı gerçek bir sınıfta olduğu gibi hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin akademik yeterlilikleri çevrimiçi eğitimin önkoşuludur.

Uzaktan eğitim dünyadaki ulusların eğitim sistemlerinde var olan örgün ve yaygın eğitim sistemlerinin her seviyesinde kullanılmaktadır. UNESCO kaynaklarına göre bugün dünyada yaklaşık olarak altı yüz milyon öğrencinin var olduğu ve bunlardan hemen hemen on milyonunun öğrenimini uzaktan eğitim yolu ile almakta oldukları bilinmektedir. (Hary, John ve Keegan, 1993).

Dünyadaki ülkelere baktığımızda, Amerika (1874), Kanada, Avustralya (1910), Rusya, Hindistan, Afrika Ülkeleri, İngiltere, Almanya (1884), İsviçre, Hollanda, Polonya (1966), İsveç (1898) Macaristan, Romanya, Türkiye (1956) yüzyıllardır uzaktan eğitim yöntemini kullanmaktadırlar (Kaya, 2002)

Türkiye'de ilk uzaktan eğitim çalışmaları 1924 yılında Dewey'in sunduğu "öğretmen eğitimi raporu" ile gündeme girmiş, 1927 yılında kavram olarak oluşmaya başlamıştır. (Alkan, 1997). Daha sonra çalışmalar duraksamıştır. Fakat 1950 lerden sonra çalışmalar yeniden hızlanmıştır. Ülkemizde uygulama olarak ilk defa 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından bankalarda çalışan memurlara uygulanan mektupla öğretim ile başlatılmıştır. Bu süreç kavramsallaşma, mektupla öğretim ve iletişim teknolojilerini kullanma süreci olarak üç boyutta ele alınmaktadır. Dördüncü beş yıllık kalkınma planında da (1979-1983) ilk kez "uzaktan öğretimin" eğitim sistemi içindeki rolü açıkça vurgulanmıştır. Plan, yaygın eğitimin geliştirilmesi gereği vurgulanarak, yaşamın değişik basamaklarında bululunan her yaştaki insanların eğitimin avantajlarından yararlanmalarını sağlamak amacıyla uzaktan öğretimin tüm olanaklarının hizmete sunulmasını istemektedir (Özdil, 1986).

1.1. Uzaktan Eğitimde Kullanılan bilişim ortamları ve teknolojileri

1.1.1. Bilişim Ortamları

Bilişim (informatik), insanların teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin özellikle elektronik makinalar aracılığı ile düzenli ve ussal biçimde işlenmesi bilimdir (Türkçe sözlük, 1983). Bilişim ortamları ise bilgisayar, görüntülü telefon, sanal ortamlar, gelişmiş uydu ve fiber optik kablolar kullanılarak, öğrencinin istediği anda ve yerde öğretim etkinliklerine katılabildiği uzaktan öğretim ortamıdır (Uşun, 2006)

1.1.2. Bilişim Teknolojileri

Bilişim Teknolojileri genel olarak beş ana bölüme ayrılır. Bunlar :

- Elektronik Medya
- Bilgisayarlar
- Tüketici Elektronik Teknolojileri
- Uydular
- Telefon Teknolojisi

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Araştırmada uzaktan eğitim ile ilgili verilerin toplanmasında kaynak taraması modeli, orkestra uygulamasında ise deneysel yöntem kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın sayıltıları

Araştırma için toplanan verilerin yeterli olduğu ve yapılan uygulamaların çalışma için yeterli olduğu sayılıtsından hareket edilmiştir.

2.3. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma İnönü Üniversitesi müzik eğitimi yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile öğretim elemanlarınca oluşturulmuş oda orkestrası, orkestra üyeleri ile bu orkestranın 06.05.2014 tarihinde gerçekleştirdiği konser uygulamaları ile sınırlandırılmıştır.

2.4. Araştırmanın amacı

Araştırmada, günümüzde yaygın olarak kullanılan teknolojik araçlara bağlı olarak geliştirilen öğretim yöntemlerinden uzaktan eğitimin, müzik eğitimi ve onun alt alanlarından biri olan müzik topluluklarının eğitimi ve yönetiminde de uygulanabileceğini (Orkestra Eğitimi ve Yönetimi) göstermek ve bundan sonra bu alanda çalışacak olan eğitimci ve araştırmacı sanatçılara yol göstermek amaçlanmıştır.

3. Müzik Eğitiminde Teknoloji Kullanımı ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları

Bilgisayarların eğitimde kullanılmasıyla kalite, hız, geniş kitlelere erişebilme ve maaliyet gibi açılardan önemli avantajlar sağlamakta, modern haberleşme ağları sayesinde, müziksel bilgi ve mesajlar hem sesli hem de görüntülü olarak paylaşılmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte, bir sınıfın içinde bulunan öğretmen ve öğrencilerden oluşmuş klasik okul sistemi artık tek alternatif olmaktan çıkmış, çevrimiçi sistem (online system) adı verilen etkileşimli elektronik sistemler ve interaktif yazılımlar ile müzik eğitiminin çehresi çarpıcı bir biçimde değişmeye başlamıştır (Levendoglu, 2004). Müziksel bilgi ve mesajların uzak mesafeler arasında etileşimli olarak iletilmesini mümkün kılan bilgisayar ve iletişim teknolojileri ile günümüz müzik eğitiminde içinde yaşadığımız dünyanın tamamı bir müzik sınıfı haline gelmiştir. (Can, 2001).

İnanılmaz ölçüde elektronik aracın yaratılması şüphesiz okullarda ki müzik eğitimi ve öğretimini de doğrudan etkilemektedir. Artık dünyanın birçok ülkesinde, diğer eğitim alanlarında olduğu gibi müzik eğitiminin her düzeyinde dersler teknoloji desteği ile yürütülmektedir. Müzik teknolojisindeki son gelişmeler hem öğretmene hem de müzik öğrencisine müzik kuramları, müzik tarihi, müzik literature, müzik eğitimi ve performans gibi temel müzik alanlarında yeni olanaklar sunmaktadır (Tecimer, 2006). İnternetin getirdiği imkanlar ile artık dünyanın pekçok yerinde üniversiteler internet aracılığı ile "uzaktan müzik eğitimi" vermektedir. Örneğin metin tabanlı sohbet ortamı oluşturabilmekte ve web kameraları ile görüntülü iletişim kurulabilmektedir (Tecimer, 2006).

Ülkemizde de ilk defa Hikmet Şimşek tarafından televizyon müzik bölümü kurulmuş ve bu programlar iki yıl sürmüştür. Yine açıklamalı Pazar konserlerini tek yönlü uzaktan eğitim olarak kabul edebiliriz. Muammer Sun ise TRT kanalında çocuklar için müzik eğitimi programları yapmıştır.

Mektupla Öğretim Merkezi nin Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümleri için 1975 yılında Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi dersi için uzaktan eğitim yolu ile eğitim yaptığı da kaynaklardan bilinmektedir. Yine Yaykur Açıköğretim Yayınlarının 1976 yılında Müzik Teorisi dersini mektupla öğretim uzaktan eğitimine örnek verebiliriz (Şekil 1).

Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları

Şekil 1. Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümü, Mektupla Öğretim, Çalgı Yapım ve Onarım Bilgisi ile Yaykur Açık Öğretim Dairesi, Eğitim Enstitüleri, Müzik Bölümü, Müzik Teorisi kitapları.

3.1. Dünya’da uzaktan müzik eğitimi yapan bazı üniversiteler:

- **Boston Üniversitesi**, (USA) 1839 yılında kurulan üniversitenin 32000 öğrencisi bulunmaktadır. Amerika tarihinde ilk Müzik Eğitimi veren üniversitedir. 17 ve 20 aylık programlarda, analiz teknikleri, caz ve popüler müzik düzenlemeleri, müzik tarihi ve müzik felsefesi alanlarında yüksek lisans (master) uzaktan eğitimi yapılmaktadır.
- **Tennessee State Üniversitesi**, (USA) Dr. Robert Elliott tarafından “Müzik Öğretimi” dersi haftada 3 saat olarak verilmektedir.
- **Duquesne Üniversitesi**, (Pittsburgh) 1878 yılında kurulmuş bir üniversite olup 10000 öğrencisi bulunmaktadır. 3 ve 4 yıllık master programlarında müzik eğitimi, müzik teknolojisi, elektronik müzik kompozisyonu alanlarında uzaktan eğitim yürütmektedir.
- **Hawai-Monao Üniveritesi**, (USA) 1907 yılında kurulan üniversitede 20000 civarında öğrenci bulunmaktadır. İki yıllık müzik eğitimi yüksek lisans programında müzik eğitiminde araştırma ve müzik psikolojisi dersleri uzaktan eğitim yolu ile yapılmaktadır.
- **Newcastle Üniversitesi**, (Avustralya) 1965 yılında kurulan üniversitenin 30000 civarında öğrencisi bulunmaktadır. Müzik teknolojisi alanında lisans eğitimini uzaktan eğitim yolu ile yapmaktadır.
- **Ottawa Üniversitesi**, (Kanada) 1848 yılında kurulan üniversitenin 40000 civarında öğrencisi bulunmaktadır. Piyano pedagojisi ve piyano pedagojisi araştırmaları alanında uzaktan eğitim yapılmaktadır.
- **Sheffield Üniversitesi**, (İngiltere) 1828 yılında kurulmuş üniversitenin 24000 civarında öğrencisi bulunmaktadır. 2 yıllık programda performans, müzik psikolojisi, müzik teknolojisi alanlarında uzaktan eğitim verilmektedir.

3.2. Müzik eğitiminde uygulanabilecek uzaktan eğitim modelleri

Müzik eğitiminde kullanılan uzaktan eğitimin her modelinde bilişim teknolojileri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bilişim teknolojilerinin kullanım alanlarına göre çeşitli uzaktan eğitim modelleri vardır. Bunlar;

a) Tek yönlü iletişim modelleri

Öğrenme- öğretmen faaliyetlerinin yapıldığı ortamda bulunan öğretmen öğrenci ve öğrenci-öğrenci grupları arasındaki iletişimin tek yönlü olduğu dağıtım modelidir. Bu modelde öğrenciler ve öğretmenler kendi aralarında soru soramazlar ve cevap da alamazlar. Tek yönlü iletişim modelleri içerisinde dağıtım modelleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Mektup ile dağıtım modeli (Cangal Müzik Teorisi)
- Tek yönlü radyo ile dağıtım modeli (Server Acim ve Fırat Kutluk'un açıklayıcı klasik müzik programları)
- Tek yönlü televizyon ile dağıtım modeli (Muammer Sun, Prof. Hikmet Şimşek, TRT pazar konserleri ve müzik eğitimi programları)
- Tek yönlü etkileşimli bilgisayarda dağıtım modeli (Ear Power, Ear Training gibi kulak eğitimi programları)
- Tek yönlü karma teknoloji modeli (Dave Weckl, CD ve DVD ortamında Davul Eğitimi)

b) Çift yönlü televizyon konferansı modeli

Televizyon temelli video konferans sistemidir. Televizyon şirketleri canlı olarak karşılıklı bağlanıp soru cevap şeklinde yayın yapabilmektedirler. Bugün üniversitelerde yapılan uzaktan eğitim dersleri de video konferans sisteminin bir parçası ve en güzel örneğidir.

c) Çift yönlü etkileşimli bilgisayar modeli

Bu model genel olarak iki farklı model olarak uygulanmaktadır. Birincisi, sanal ileti (e-mail), ikincisi ise internet üzerinden telekonferans faaliyetlerinin yapılmasıdır. Her iki faaliyet de internet üzerinden gerçekleşmektedir.

d) Karışık teknoloji sistem modeli

Posta, radyo, televizyon, internet ve bilgisayar teknolojilerinin birarada kullanıldığı modeldir (İşman, 2008).

Gelişen bilgisayar teknolojileri ve günden güne artan internet bağlantı hızları sayesinde çift yönlü etkileşimli bilgisayar modeli en ucuz ve en kolay kullanım imkanı sunan uygulama modeli olarak tercih edilmektedir.

3.3. Akan çokluortam (streaming multimedia) teknolojileri

Çokluortam biçimindeki bilgiye yönelik artan talep, akademik ve endüstri çevrelerinin büyük ilgisini çekmiştir. İnternet; akan çokluortam bilgisine yönelik belirli bir kalite garantisi vermemekle birlikte, farklı çokluortam uygulamalarının farklı hizmet kalitesi ihtiyaçları bulunmaktadır. Örneğin; ses ve video gibi sürekli veri biçimleri için gecikme (delay), metin ve resim gibi veri biçimlerine oranla daha belirgin bir sorun halini alır (Zhu, 2011).

Akan çokluortam bilgisi genel olarak akan görüntü (streaming video) veya akan ses verisi (streaming audio) biçimindedir. Bu biçimdeki bilgi görüntü - ses kalitesine bağlı olarak ham biçimiyle iletilmesi imkansız boyutlarda olabilir. Bu nedenle gerçek zamanlı (real time) çokluortam bilgisinin ağ üzerinden iletilmesi için sıkıştırılması gerekmektedir.

Ses bilgisi, çokluortam iletişimde görüntüye kıyasla daha belirleyici bir rol üstlenir. Bu nedenle uygulamada ses kalitesine görüntü kalitesinden daha büyük önem verilir (Zhu, 2011). Geleneksel PCM ses 700 kbit/sn gibi bir veri akışına sahiptir. Akan ses uygulamalarında bu yoğunluktaki bir verinin ses kalitesinden mümkün olduğunca az ödün verilerek küçültülmesi gerekmektedir. Çok fazla sıkıştırma ses kalitesinde belirgin bir kayıba neden olacaktır (Rumsey, 2004).

İnternet üzerinden iletilen sesin kalitesi yerel alan ağı ve internet bağlantısının yeterli nitelikte olup olmadığına bağlıdır. İnternet üzerinden düşük kaliteli aktarılan ses tipik olarak dalgalı, kırılmış, bozulmuş veya çizgi film tınılı (cartoon-sounding) olarak iştilir.

Düşük ses kalitesinin 3 temel nedeni aşağıdaki şekilde sıralanabilir :

- "SIP-enabled PBX" tarafından kullanılan internet bağlantısının performansı ve uygunluğu.
- Ses verisinin iletiildiği ağ üzerindeki diğer verinin yoğunluğu.
- İnternet servis sağlayıcısı kaynaklı düşük bağlantı hızı.

Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları

İnternet üzerinden ses iletimi gerçek zamanlı bir iletişim yöntemidir. Ses bilgisini oluşturan veri paketlerinin her iki tarafa da zamanında iletilmesi büyük önem taşır. Paketler gerekli hızda, uygun sırayla iletilmez veya tamamen kaybedilirse ses kalitesinde sıkıntılara neden olabilir. Ses kalitesi temel olarak aşağıdaki üç parametreye bağlıdır:

- **Gecikme (Latency)** : Gecikme verinin gönderilmesi ve alınması sırasında gerçekleşen sürekli geç kalma olarak adlandırılır. E-posta veya web tarayıcısı ile internette gezinirken meydana gelen gecikme kullanıcı tarafından algılanamaz ancak ses söz konusu olduğunda gecikme önemli bir problemdir. Gecikme milisaniye seviyesinde ölçülür ve 500ms (yarım saniye) gibi bir değer kabul edilebilir bir gecikme süresidir. Skype için kabul edilebilir gecikme süresi ise 250 ms olarak belirlenmiştir. Bunun üzerindeki gecikme süreleri karşılıklı konuşma sırasında belirgin bir şekilde hissedilir. Yüksek gecikme süresi kimi durumlarda eko (yankı) etkisinin oluşmasına bile neden olabilir.
- **Jitter** : Veri paketlerinin iletilmesi sırasında gerçekleşen değişken gecikme süresi jitter olarak adlandırılır. Jitter yüzdelerle birimler ile ölçülür. Yüksek jitter değerleri "Donald Duck" veya "Dalek" etkisi olarak adlandırılan bir etkiye neden olur.
- **Paket kaybı** : Adından da anlaşılacağı üzere paket kaybı internet veya yerel ağ üzerinden iletilen veri paketlerinden bir kısmının kaybedilmesi anlamına gelir. Ses bir taraftan diğer tarafa iletilirken veri paketlerine ayrılır. Alıcı bu paketleri birleştirerek ses verisini yeniden oluşturur. Bu işlem CODEC tarafından gerçekleştirilir. Ses verisi taşıyan paketlerin kaybolması alıcı tarafta sesin eksiksiz bir biçimde yeniden oluşturulmasını engeller.

Bu parametreler genellikle internet ve yerel alan ağının bağlantı hızına göre değişebilir. Bağlantının yapıldığı zaman dilimi de ağ üzerindeki veri yoğunluğu açısından büyük önem taşımaktadır (Skype Limited, 2011)

4. Uzaktan Eğitim İle Orkestra Yönetimi: İnönü Üniversitesi Uygulamaları

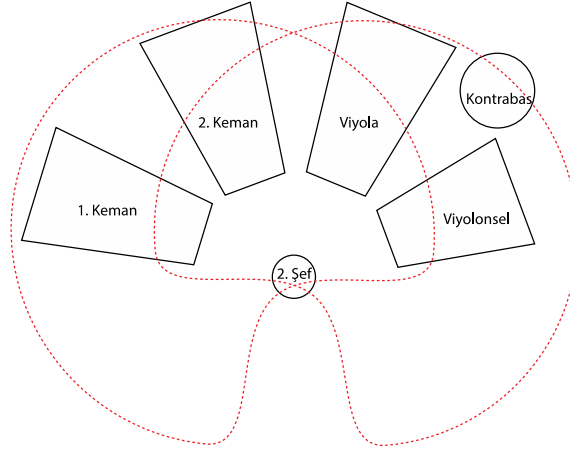
İnönü Üniversitesi, müzik eğitimi master ve doktora öğrencileri ile öğretim elemanlarından oluşturulan oda orkestrası şef Orhan Şalliel yönetiminde gerçekleştirilmesi planlanan bir konser etkinliği için biraraya gelmiştir. Konserde seslendirilecek olan eserler J.S. Bach İki Keman Konçertosu, W.A. Mozart D Quartet ile 5 Türkü düzenlemesinin çalışmalarına başlanmış ancak şef provalara katılamayacağı için provalar Prof. Dr. Turan Sağer şefliğinde gerçekleştirilmiştir. Ancak konseri Orhan Şalliel yöneteceği için konser öncesi bir kaç prova uzaktan yönetim ile yapılmıştır.

Uygulamada temel iletişim platformu olarak Skype seçilmiştir. Prova salonuna tüm orkestranın görebileceği biçimde büyük ekranlı bir televizyon yerleştirilerek bağlantının gerçekleştirileceği dizüstü bilgisayarın ekran görüntüsü bu televizyona aktarılmıştır. Benzer biçimde şefin talimatlarının tüm salon tarafından işitilmesini sağlayan bir hoparlör sistemi de kurulmuştur (Şekil 2).

Şekil 2. Orkestra provası: sahne, mikrofon ve televizyon yerleşimi

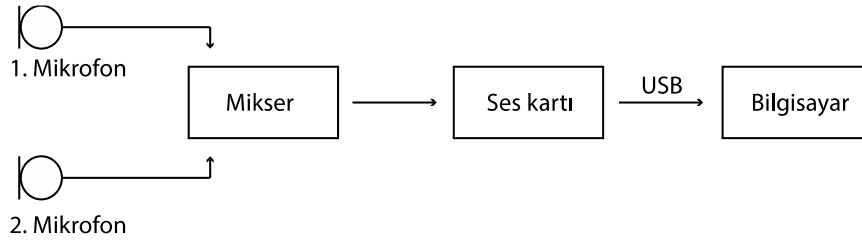
Genellikle dizüstü bilgisayar, akıllı telefon veya tablet bilgisayar üzerinden gerçekleştirilen görüntülü – sesli Skype oturumları sırasında bu araçların kamera, mikrofon ve hoparlörleri kullanılmaktadır. Özellikle ses kalitesinin önemli olduğu bu uygulamada tüm orkestranın tınısının verimli biçimde iletilebilmesi açısından bilgisayarın dahili mikrofonu yerine özellikle stüdyolarda ve canlı seslendirmelerin kayıtlarında kullanılan profesyonel mikrofonlar tercih edilmiştir. Mikrofonlar tüm orkestrayı işitebilecek bir açıda (Şekil 3), cardioid desende 2. şefin bulunduğu konumun hemen üzerine bir overhead sehpa ile yerleştirilmiştir (Şekil 2 ve Şekil 5).

Şekil 3. İki cardioid mikrofon ile tüm orkestranın duyurulması

Skype içerisinde ses giriş aygıtı olarak dahili mikrofon ile birlikte sisteme tanıtılmış olan herhangi bir ses aygıtını seçmek mümkündür. Ancak birden fazla kanala sahip ses aygıtı girişlerinden yalnızca birincisi Skype tarafından tanınmaktadır. Bu nedenle Skype üzerinden stereo ses göndermek mümkün değildir. Birden fazla mikrofonun kullanıldığı bu uygulamada mikrofonlardan gelen sinyaller bir mikser üzerinde karıştırıldıktan sonra ilgili ses aygıtının birinci girişine gönderilmiştir (Şekil 4).

Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları

Şekil 4. Sinyal akışı

Uygulamada Skype ile görüntü aktarımı dizüstü bilgisayarın dahili kamerası kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla bilgisayar tüm orkestrayı ve 2. şefi görebilecek görüntü açısına sahip bir mesafe ve yüksekliğe yerleştirilmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Bilgisayar kamerasının görüş açısı

Skype ve benzeri platformlar üzerinden gerçekleştirilen tüm oturumlarda internet bağlantısı veya yerle ağ hızından kaynaklı gecikmeler kaçınılmazdır. Orkestra yönetimi gibi şef ile çalgı topluluğu arasındaki bağlaşımın (senkronizasyon) çok önemli olduğu durumlarda ağ bağlantısından kaynaklı bu gecikmeler yönetim açısından sorunlara neden olabilir. Bu nedenle bu uygulamada orkestraya gerekli giriş – çıkışları ve tempoyu verecek ikinci bir şefin varlığına ihtiyaç duyulmuştur. Uzaktan bağlanan şef ise yönetimden çok çalım teknikleri, nüanslar, dinamikler ve cümle yapıları gibi daha çok müzikal ifadeler ile ilgili düzeltmeleri 2. şef ve orkestra üyeleri ile paylaşma görevini üstlenmiştir. Şef konserden bir gün önce Malatya'ya gelmiş ve bir canlı provanın ardından konser gerçekleştirilmiştir.

Orkestra Elemanlarının Uzaktan Yönetim Uygulaması Hakkındaki Görüşleri

Yapılan uygulamanın verimli olup olmadığını belirlemek amacıyla orkestra elemanlarına (15 kişi), uygulamanın verimliliği, kullanılan teknik altyapının kalitesi ve uzaktan eğitim yönteminin müzik alanında kullanılabilirliğine yönelik 10 soruluk mini bir anket uygulanmıştır. Bu anketin sonuçları aşağıda sunulmuştur :

Tablo 1. Uygulamada şef ile iletişiminiz sırasında görüntü kalitesi açısından değerlendirmeniz nedir ?

Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü
4 (%27)	11 (%73)	-	-	-

Tablo 2. Uygulamada şef ile iletişiminiz sırasında ses kalitesi açısından değerlendirmeniz nedir ?

Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü
2 (%13)	12 (%80)	1 (%7)	-	-

Tablo 3. Uygulama sırasında şefi yanınızdaymış gibi hissedebildiniz mi ?

Kesinlikle hissedebildim	Kısmen hissedebildim	Hiç hissetmedim
8 (%53)	7 (%47)	-

Tablo 4. Daha önce böyle bir uygulama ile karşılaştınız mı ?

Evet	Hayır
-	15 (%100)

Tablo 5. Uygulamanın verimliliği konusunda genel düşünceniz nedir ?

Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü
10 (%67)	5 (%33)	-	-	-

Tablo 6. Böyle bir uygulamanın imkanları kısıtlı bölgelerdeki müzik (eğitim) kurumlarında faydalı olacağını düşünüyor musunuz ?

Kesinlikle düşünüyorum	Kısmen düşünüyorum	Hiç düşünmüyorum
15 (%100)	-	-

Tablo 7. Müzik eğitimi veya ilgili kurumlarda böyle bir uygulamanın gerçekleştirilebileceği altyapıya sahip mekanların oluşturulması gerektiğini düşünüyor musunuz ?

Kesinlikle düşünüyorum	Kısmen düşünüyorum	Hiç düşünmüyorum
15 (%100)	-	-

Tablo 8. Sizce müzik eğitiminde uzaktan eğitimin hangi alanlarda uygulanması daha doğrudur ?

Performans (ses – çalgı)	Teorik dersler	Müzik Top. Yön.
4 (%27)	8 (%53)	3 (%20)

Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları

Tablo 9. Müzik eğitimi alanında uzaktan eğitim hakkında daha önceden bilginiz var mıydı ?

Evet	Kısmen	Hayır
7 (%47)	4 (%27)	4 (%27)

Tablo 10. Bu uygulamaya bağlı olarak kendi alanınızda da uzaktan eğitimin faydalı olacağını düşünüyor musunuz ?

Evet	Kısmen	Hayır
13 (%87)	2 (%13)	-

5. Sonuç

İlk defa 1892 yılında terim olarak karşımıza çıkan “uzaktan eğitim”, gelişerek birçok ülkede değişik model ve uygulamalarla yaygınlık kazanmıştır. Ülkemizde de 1950 yılında Ankara Üniversitesi’nde mektupla öğretim yoluyla banka çalışanlarına yönelik başlayan uzaktan eğitim, bugün tüm çeşitleriyle ülkemizin birçok eğitim kurumunda kullanılmaktadır. Müzik eğitiminde 1975 ve 76 yılında Uzaktan Eğitim Yayınları ve Yaygın Eğitim Kurumları tarafından mektupla öğretim yönetimi ile Müzik Teorisi ve Çalgı Bilgisi eğitimi verilmiştir. Daha sonra tek yönlü eğitim olarak Hikmet Şimşek ve Muammer Sun’un TRT deki konser ve müzik eğitimi programlarını uzaktan eğitime örnek gösterebiliriz. Yine çalgıların öğretimi için hazırlanan CD ve DVD’ler de tek yönlü uzaktan eğitime örneklerdir. Bu çalışmada yapılan uygulama ile de müzik topluluklarının yönetiminde de çift yönlü iletişimli uzaktan eğitim modelinin uygulanabileceği belirlenmiştir.

Çalışma sonrası anketlere verilen yanıtlar incelendiğinde de yapılan uygulamanın %90 oranında verimli olduğu, bu tür uygulamaların özellikle büyük şehirlere uzak olan taşra üniversitelerinde uygulanmasının çok faydalı olacağı, performans ve teorik derslerde uzaktan eğitimin daha faydalı olacağı orkestra üyeleri tarafından belirtilmiştir.

Kaynaklar

1. Alkan, C., (1997), Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi, Türkiye !. Uzaktan Eğitim Sempozyumu, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
2. Can, C., (2000), Müzik Eğitiminde İnteraktif Bilgisayar Uygulamaları, Gazi Eğitim Dergisi, Sayı 2, S 127-137, Ankara.
3. İşman, A., (2008), Uzaktan Eğitim, Pegem Akademi Yayınları, s.1-66, Ankara.
4. Kaya, Z., (2002), Uzaktan Eğitim, Pegem Yayıncılık, s-21-32, Ankara.
5. Levendoğlu, O., (2004), Teknoloji Destekli Çağdaş Müzik Eğitimi, 1924-2004 Musiki Muallim Mektebinden Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu, Isparta.
6. Özdil, İ., (1986), Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri, Açıköğretim Yayınları, s.16, Eskişehir
7. Rumsey, F., (2004), Desktop Audio Technology: Digital Audio and MIDI Principles, Focal Press.
8. Sherbon, J. W., Kish, D. L., (2005), Distance Learning and The Music Teacher, Music Educators Journal, Vol. 92, No. 2, pp. 36-41.
9. Skype Limited. (2011). *Skype Connect Troubleshooting Guide*.
10. Web: <http://download.skype.com/share/business/guides/skype-connect-troubleshooting-guide.pdf>
Erişim tarihi: 24.05.2014
11. Tecimer, B., (2006), İnternet ve Yaşam Boyu Müzik Eğitimi, MÜZED, Sayı: 15, s:8-9, Ankara.
12. Türkçe Sözlük, (1983), Türk Dil Kurumu Yayınları, 505/1, Ankara.
13. Uşun, S., (2006), Uzaktan Eğitim, Nobel Yayınları, s,76, Ankara.
14. Zhu, C., Li, Y., Niu, X., (2011), Streaming Media Architectures, Techniques and Applications: Recent Advances, IGI Global, USA.

TÜRK MÜZİĞİ MAKAM DİZİLERİNİN MODERN ARMONİYLE ÇOK SESLENDİRİLMESİ

Turan SAĞER^{1*}, Ozan EROY¹

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü, Malatya.

Özet

Bu araştırmada; Modern armoniyle dört farklı makamda düzenlenmiş dört türkünün öğrenci performanslarına olan etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın deneysel evresinde öğrenciler 12 hafta boyunca çalıştırılmışlardır. Deneysel sürecin sonucunda, öğrenci performansları üç uzman tarafından değerlendirilmiş olup, ön-test ve son-test başarı puanlarına göre öğrencilerin başarı durumları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Müziği, Makam Dizisi, Armoni, Modern Armoni, Çok Seslendirme

HARMONIZING THE TURKISH MAQAM MUSIC SCALES USING MODERN HARMONY

Abstract

In this research; the effect of four arranged folk songs in four different maqams with modern harmony to the student's performances is studied. In the experimental period of the research the students are practiced for 12 weeks. At the end of the experimental stage, the students' performances are observed by 3 experts and the achievements of the students are determined by their pre-test and final test scores.

Key Words: Turkish Music, Maqam Scale, Harmony, Modern Harmony, Harmonizing

1. Giriş

Türk Müziğinde çokseslilik tartışmaları batının müzik sistemini tanıdığımız günden bu güne süre gelmektedir. Eğitimci, besteci, politikacı vs. hemen her kesimin katıldığı bu tartışmalar gazetelerde, dergilerde, kimi zaman da devlete ait kurumlarda sürüp gitmektedir. Türk müziğinin çok seslendirilmesi, geleneksel müzik türlerimizden hangisinin çokseslilikte kullanılacağı, ne tür çokseslilik yöntemlerinin kullanılacağı gibi tartışmalar günümüzde de devam etmektedir (Türkmen, 2007).

Albuz (2011), teknik olarak incelendiğinde Türk Müziğinin tek sesli ama çok perdeli yatay bir müzik türü, batı müziğinin ise çoksesli fakat az perdeli dikey bir müzik türü olduğu görülmesine rağmen batının armonik yaklaşımlarıyla Türk müzik sisteminin bir arada kullanılabileceğinin altını çizmektedir.

Kısaca, günümüze kadar çeşitli sistemler kullanılarak Türk müziğini çok seslendirme denemeleri yapılmıştır. Bunlar, "klasik (üçlü) armoni" ve "dörtlü (İlerici) armoni" sistemleri olarak iki başlık altında toplanabilir. Bazı eserlerde ise bu iki sistem bir arada kullanılmıştır.

Türkmen (2007) ise, bu iki sistemi benimsemekle birlikte ilave olarak "bestecinin belirli kurallara bağlı kalmaksızın bilgi ve birikimleri doğrultusunda yapmış olduğu çalışmalar" görüşünü de eklemiştir.

Uçan (1997), bu yöntemleri dört başlık altında toplamıştır. Bunları; Türk müziğini Batı müziği yöntemiyle armonize etme, genel son müzik kurallarına göre işleme, genel son müzik kuralları ışığında kendi öz yapısından çıkarılıp geliştirilen kurallara göre işleme ve belirli kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmaksızın, mümkün olan her yolu deneyerek işleme şeklinde sınıflandırmıştır.

* Yazışma yapılacak yazar: turan.sager@inonu.edu.tr

Makale metni 08.07.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 11.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

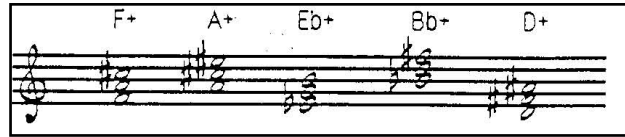
Bu çeşitli sınıflamalarla birlikte son yıllarda özellikle caz müzisyenleri konserlerinde ve kayıtlarında Türk müziği denemelerine yer vermektedirler. Yeni olan bu çalışmalarda müzisyenler modern armoni ile Türk müziği örneklerini birleştirmektedir. Modern armoninin kullanıldığı bu yeni yaklaşımlar Türk müzik kültürünün yelpazesini genişletmektedir.

1.1. Modern armonideki temel yaklaşımlar

1.1.1. Temel akor kuruluşları

1.1.1.1. Augmented (arttırılmış) üçlü akorlar

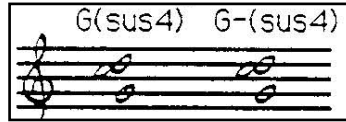
Augmented akor kısaca "Aug" veya "+" şeklinde gösterilir. Kök sese göre majör üçlü ve arttırılmış beşliden oluşur (Nettles, 1987).

Şekil 1. Augmented Akorlar (Nettles, 1987).

1.1.1.2. Suspended 4 (Geciktirilmiş Dörtlü)

Modern armonide çokça kullanılan akor yapılarından birisi dörtlü ile üçlünün yer değiştirmiş olduğu "Suspended 4" akorudur. Kısaca "Sus4" şeklinde gösterilir. (Nettles, 1987).

Şekil 2. Sus4 akoru (Nettles, 1987).

1.1.1.3. 6 ve 7'li akor kuruluşları

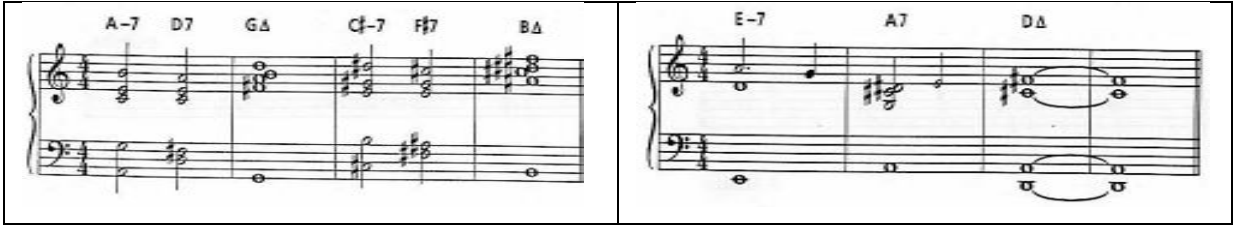
Dominant 7 sus4 Akoru	Diminished 7 (Eksilmiş 7'li akoru)
Minör-Majör 7 Akoru	Majör ve Minör 6 Akoru

Şekil 3. 6'lı ve 7'li akor kuruluşları (Nettles, 1987).

1.2. Armonik hareketler

1.2.1. II-V-I

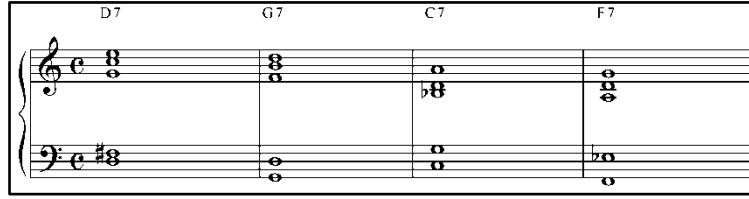
Birçok armonik harekete karşılık, II-V-I caz müzisyenlerinin en çok kullandığı yürüyüşlerden birisidir (Levine, 1995).

Şekil 4. II-V-I: Kadans Örnekleri (Levine, 1995).

1.2.2. V-V

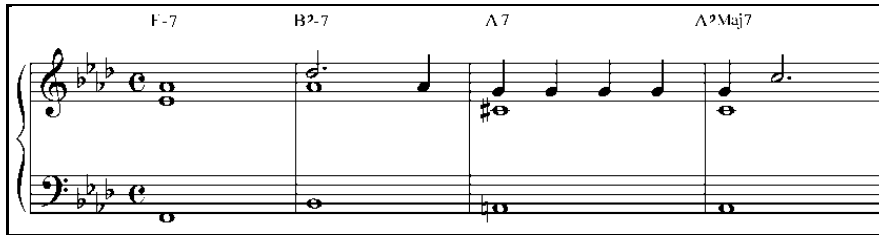
V-V yürüyüşü bir dominant akorun diğer bir dominant akora çözülme durumudur (Levine, 1995).

Şekil 5. Dominant bir akorun bir diğer dominant akora çözülmesi.

1.2.3. Tritone substitution

Modern müzikte çokça kullanılan yürüyüşlerden birisi olan II-V-I hareketi bazen kendi içinde değişime uğrar. Bu değişim içerisinde dominant akoru olan V. Derece bemol II. Derece akoru ile yer değiştirir. "Triton Substitution" ismini bemol II. Derece ile V. Derece, #4 aralığından alır (Mantooth,1996).

Şekil 6. Tritone Substitution örneği (Levine, 1995).

1.3. Araştırmanın problemi

Araştırmanın ana problemi; "Türk müziği makam dizilerinin modern armoniyle düzenlenerek kullanılabilme durumu nedir?" şeklinde belirlenmiştir.

1.4. Araştırmanın alt problemleri

1. Türkü puanlarına ilişkin tanımlayıcı değerler nelerdir?
2. Hüseyini Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?
3. Segah Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?
4. Uşşak Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?
5. Hicaz Türkü'yü çalan öğrencilerin ön-test-son-test performansları sonucunda son-test lehine farklılık var mıdır?

1.5. Araştırmanın amacı

Araştırma kapsamında, Güzel Sanatlar Fakülteleri'nin müzik bölümlerinin lisans düzeyinde eğitim gören öğrenciler için, modern armoni ile düzenlenen türkülerin, öğrencilerin çalmadaki performanslarına olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma; Uşşak, Segah, Hüseyini ve Hicaz makamlarındaki modern armoni ile düzenlenen dört türkü ile sınırlıdır.

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırma, piyano için modern armoni kullanarak düzenlenen türkülerin öğrencilerin eserleri çalmadaki performanslarının belirlenmesine yöneliktir.

Araştırmada deneysel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın deneysel deseni "Tek Grup Ön Test- Son Test Desen olarak belirlenmiştir.

2.2. Tek grup ön test-son test desen

Bu testte deneysel işlem tek grup üzerinde test edilir. Deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön-test, sonrasında son-test olarak aynı denekler ve ölçme araçlarıyla yapılır. Bu yöntemde tek gruba ait ön-test ve son-test değerleri arasındaki farkın anlamlılığı test edilir (Büyüköztürk vd., 2011).

Tablo 1. Tek Grup Ön Test-Son Test Desen (Büyüköztürk vd., 2011).

Grup	Ön-test	İşlem	Son-test
G	O1	X	O2

2.3. Araştırmanın deseni

Tablo 2. Araştırmanın Deneysel Deseni.

Grup	ön-test	İşlem	Son-test
G	O1	X	O2
	İlk Performans	12 Haftalık Çalışma Süresi	Son Performans

2.4. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2013-2014 eğitim-öğretim yılı güz döneminde, İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzikoloji ve Müzik Teknolojisi bölümlerinde öğrenimine devam etmekte olan lisans dördüncü sınıf öğrencileri (n=12) oluşturmaktadır.

2.5. Verilerin toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan "performans değerlendirme ölçeği" kullanılmıştır.

2.6. Verilerin analizi

Uzmanlar tarafından değerlendirilen "performans değerlendirme ölçeği" ile elde edilen öğrenci performans puanları SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Analizler "Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" kullanılarak yapılmıştır.

"Wilcoxon işaretli sıralar testi olarak bilinen bu teknik, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır. Bu test, ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının yönünün yanı sıra miktarlarını da dikkate alır. Wilcoxon işaretli sıralar testi, a) bağımlı değişkenin en az sıralama ölçeğinde olmasını, b) gözlem çiftlerinin birbirinden bağımsız olmasını gerektirir" (Büyüköztürk, 2011).

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Türkü puanlarına ilişkin tanımlayıcı değerler

Tablo 3. Türkü Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı Değerler

Puan Türü	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	$\bar{X}$	Çarpıklık	Basıklık	Std.
Hüseyini Türkü	4	11.00	18.33	13.75	1.22	.78	3.32
Segah Türkü	6	9.33	17.00	13.50	-.29	-1.18	2.87
Uşşak Türkü	6	6.33	14.33	10.11	.25	-1.55	3.07
Hicaz Türkü	4	13.33	17.33	14.83	1.19	.61	1.82
Puan Türü	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	$\bar{X}$	Çarpıklık	Basıklık	Std.
Hüseyini Türkü	4	76.67	86.67	81.25	.56	.93	4.17
Segah Türkü	6	70.00	90.00	81.78	-.83	-.77	7.64
Uşşak Türkü	6	73.33	89.33	83.67	-1.17	1.21	5.91
Hicaz Türkü	4	78.33	90.00	83.75	.06	-5.65	6.29

Tablo 3'e göre, Hüseyini Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 11 iken, en yüksek performans puanı 18.33 olup, ortalama değerin 13.75 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 76.67 iken, en yüksek performans puanı 86.67 olup, ortalama değerin 81.25 olduğu saptanmıştır.

Segah Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 9.33 iken, en yüksek performans puanı 17 olup, ortalama değerin 13.50 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 70 iken, en yüksek performans puanı 90 olup, ortalama değerin 81.78 olduğu saptanmıştır.

Uşşak Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 6.33 iken, en yüksek performans puanı 14.33 olup, ortalama değerin 10.11 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 73.33 iken, en yüksek performans puanı 89.33 olup, ortalama değerin 83.67 olduğu saptanmıştır.

Hicaz Türkü'ye ilişkin tanımlayıcı değerlerde ön-test değerlendirmesinde en düşük performans puanı 13.33 iken, en yüksek performans puanı 17.33 olup, ortalama değerin 14.83 olduğu görülmektedir. Son-test değerlendirmede ise en düşük performans puanı 78.33 iken, en yüksek performans puanı 90 olup, ortalama değerin 83.75 olduğu saptanmıştır.

3.2. Hüseyini türkü

Hastanenin Önüne Diktiler Çamı
Hüseyini Türkü

Türkü Düzenleme: Ozan EROYM

• : 60

Piano

Şekil 7. Hüseyini Türkü.

Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle Çok Seslendirilmesi

Tablo 4. Hüseyini Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları**.

<i>Son-test-Ön-test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.83*	.07
Pozitif Sıra	4	2.50	10.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; ***Hastane Önüne Diktiler Çamı*.

Tablo 4'e göre, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre son-test puanları lehine anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($Z = -1.83$, $p < .05$).

3.3. Segah türkü

Beyaz Giyme Söz Olur
Segah Türkü

Türkü Düzenleme: Ozan EROY

• : 40

Piano

Şekil 8. Segah Türkü

Tablo 5. Segah Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları**.

<i>Son-test-Ön-test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Negatif Sıra	0	.00	.00	-2.20*	.03
Pozitif Sıra	6	3.50	21.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Beyaz Giyme Söz Olur.

Tablo 5 incelendiğinde, segah makamındaki türküye yönelik puanlarda anlamlı farklılık olduğu, son-test puanlarının ön-test puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($Z = -2.20$, $p < .05$).

3.4. Uşşak Türkü

Hastane Önünde İncir Ağacı
Uşşak Türkü

Türkü Düzenleme: Ozan EROY

Piano

mf

: 70

Şekil 9. Uşşak Türkü.

Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle Çok Seslendirilmesi

Tablo 6. Uşşak Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçları**.

Son-test-Ön-test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Negatif Sıra	0	.00	.00	-2.20*	.03
Pozitif Sıra	6	3.50	21.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Hastane Önünde İncir Ağacı.

Tablo 6 da ki Wilcoxon İşaretili Sıralar testi sonuçlarına bakıldığında, türküyü ilişkin değerlendirmede son-test puanlarının lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($Z = -2.20$, $p < .05$).

3.5. Hicaz Türkü

Armut Dalda Dik Durur
Hicaz Türkü

• :65 Türkü Düzenleme: Ozan EROY

Piano

mf *p* *mf* *p* *mf*

Şekil 10. HicazTürkü.

Tablo 7. Hicaz Türkü Son-test-Ön-test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları**.

<i>Son-test-Ön-test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.83*	.07
Pozitif Sıra	5	3.00	15.00		
Eşit	0				

* $p < .05$; **Armut Dalda Dik Durur.

Tablo 7'ye bakıldığında, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre son-test puanları lehine anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($Z = -1.83$, $p < .05$).

4.Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuç

Bu araştırmanın sonucunda;

- Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre Hüseyini türküye ilişkin değerlendirmede son-test puanları lehine anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.
- Segah makamındaki türküye yönelik puanlarda anlamlı farklılık olduğu, son-test puanlarının ön-test puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin türküyü çalmada gelişim gösterdikleri sonucuna varılmıştır.
- Uşşak türküye ilişkin puanlarda anlamlı farklılık olduğu, son-test puanlarının ön-test puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin türküyü çalmada gelişim gösterdikleri sonucuna varılmıştır.
- Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'ne göre hicaz türküye ilişkin değerlendirmede son-test puanları lehine anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Öneriler

- Müzik eğitimi verilen kurumlarda klasik armoni dersinin yanında modern armonin de öğrenciye öğretilmesi,
- Müzik bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler için Türk Müziği eksenli eserlerin seviyeye uygun bir şekilde modern armoniyle düzenlenmesi ve bu modellerin sayılarının çoğaltılması,
- Müzik eğitimi veren kurumlarda armoni derslerinde modern armoni ile klasik armoni arasındaki farkların öğrencilere aktarılması önerilir.

Kaynaklar

1. Albuz, A. 2011. *Türk Müziğinde Çokseslilik Yaklaşımları*. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. 1(1):51-66.
2. Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. K. Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. Demirel, F. 2011. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (10. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
3. Büyüköztürk, Ş. 2011. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (14. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
4. Levine, M. 1995. *The Jazz Theory Book*. Petaluma: Sher Music Company.
5. Mantooth, F. 1986. *Voicing for Jazz Keyboard*. U.S.A: Hal Leonard Publishing Corporation.
6. Nettles, B. 1987. *Harmony I*. Boston: Berklee College of Music.

Türk Müziği Makam Dizilerinin Modern Armoniyle ok Seslendirilmesi

7. Türkmen, U. 2007. *Türk Müziğinde okseslilik Tartışmaları*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 9(1):177-194.
8. Uçan, A. 1997. *Müzik Eğitimi*. (2. Basım). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

TÜRK HEYKEL SANATINDA FİGÜRATİF VE SOYUT ANLAYIŞIN ÖNCÜ TEMSİLCİSİ: ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU

Metin ŞEN^{1*}

¹:Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, Mersin.

Özet

Bu makalede, Türk Heykel Sanatına, figüratif ve soyut heykelleriyle öncülük eden Zühtü Müridoğlu'nun yaşam öyküsü, sanatını temellendirdiği malzemeler ve kendine özgü sanat dili incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Heykel, Soyut, Figüratif, Malzeme.

Abstract

In this article, the life of Zühtü Müridoğlu, who leads to the Turkish sculpture art with his figurative and abstract sculptures, materials that grounded his art, and his specific language of art has been examined.

Keywords: Art, Sculpture, Absract, Figurative, Material

1. Giriş

Figüratif ve soyut heykellerinde dolu-boş, yatay-dikey, denge, ışık, oran, düzen, uyum, hareket gibi plastik etkileri ahşap, pişmiş toprak, bakır, demir, bronz, alçı ve beton malzemelerle, alışılmadık dışında kullanan Zühtü Müridoğlu; öğrenme ve öğretme merak ve arzusu bitmeyen, öğrendiklerini paylaşan, yeni eğilimleri ve gençleri destekleyen yaşam biçimiyle, içten ve dost tavırlarıyla Türk heykel sanatında öncü, yenilikçi, modern izler bırakan kişiliğiyle tanınmaktadır.

2. Yaşam Öyküsü (1906-1992)

Zühtü Müridoğlu, 1906 yılında İstanbul'da doğmuştur. Anılarını yazdığı kitabında; doğduğu evin içinde bir merdiven olduğunu ve sürekli bu merdivenin önünde oynadığını, üç yaşına kadar sakin bir çocukluk geçirdiğini, hastalanıp huyunun değiştiğini sıklıkla yaşadığını hırçın, arsız ve zırlayan bir çocuk olduğunu bunun da hayatı boyunca sürdüğünü anlatır. 'serseri olmama az kalmıştı ki iki rastlantı beni kurtardı' diyen Müridoğlu' onyedinci yaşındayken Muhsin Ertuğrul ile görüşür ve Ferah tiyatrosunda kısa bir süre çalışır. Hayatına yön verecek en önemli ikinci rastlantı ise, evinin tavan arasında Deniz subayı olan abisine ait bir resim kutusu bulması olmuştur. "Resim kutusu gayet de görkemliydi. Evvela açmak için çok uğraşım. Baktım: Boyalar, boyalar, fırçalar, hatta birkaç da resim kağıdı –ama karton gibi- vardı gibime geliyor. Nasıl boyanır, nasıl sürülür, tüpten nasıl boya çıkar bildiğim filan yok. Mithat'la (Özar) tanıştırdılar beni. O, 'çok güzel boyalar, bu boyalar eski boyalar, yok şimdi' dedi. Boya kullanmasını, fırça tutmasını öğretti biraz. Birkaç defa da Mithat'la çıktık, kırlarda resim yaptık. Mithat'ın resmine bakıyorum. O oraya ağaç koymuş, ben de koyuyorum. Benim ağaç, ağaca benzemiyor ama birdenbire sardı beni." Bir süre sonra da Mithat tutturdu bizim okula gireceksin, diye. Okul dediği Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi idi.

Müridoğlu, 1924 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi, Resim bölümüne girer. Okulda ilk hocası Hikmet Onat olur. Çizimleri fuzen kalem ile yapmalarını söyler ve çizimleri için duvara yaprak ve çiçeklerden oluşan alçı bir model asar ve gider. Müridoğlu, bu yaprak ve çiçekleri çizmek yerine, sehpa üzerinde duran alçıdan başı (büst) çizmeye başlar. Kocaman bir yuvarlak çizip içine de iki göz yerleştirir. Modele benzemese de insan başını andırdığını düşünür. Ertesi gün atölyeye geldiğinde çizdiği büstün karalandığını görür. Anlam veremez, şaşırır. Üst sınıftaki öğrencilerden, okula yeni gelen öğrencilerin önce süslemede kullanılan

* Yazışma yapılacak yazar: metinsen@mersin.edu.tr

Makale metni 13.11.2013 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 27.01.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

biçimleri, sonra baş, daha sonra tüm vücut çiziminin yapılmasını, eğer başarılı olurlarsa canlı modelden çizime geçilmesi gerektiğini öğrenir.

Hikmet Onat, Müridoğlu'nun çizimlerini beğenmez ve ona 'baş değil yaprakları çizmesi gerektiğini söyler'. Eski öğrencilerden Turgut Zaim, çizimine yararlı olur düşüncesiyle Müridoğlu'na, modelaj atölyesinde çamurla çalışmasını önerir. Böylelikle ertesi gün modelaj atölyesine gider. Atölyede, temiz giyinmiş, ak saçlı, güler yüzlü İhsan Özsoy hocasıyla tanışır ve modelaj çalışması yapmaya başlar. İhsan hoca'yı sevmiştir. İhsan Özsoy'un yönlendirmesi ve cesaretlendirmesi sonucunda da heykel yapmayı sevmeye başlar. Bir gün Hikmet hoca'sı "gayri ressam mı olacaksın heykeltıraş mı? diye sorar. Müridoğlu'da bölüm değiştirerek 'heykeltıraş' olamaya karar verir.

1928 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi'nden mezun olur ve o dönemde yaygın olan Avrupa bursu sınavını kazanarak, Paris'e gider. Özel Colarossi Akademisi'nde hocası olarak seçtiği Marcel Gimond'un atölyesinde çalışır. Bu arada Ecole du Louvre'un sanat tarihi ve Sorbonne'daki estetik kurslarına katılır.

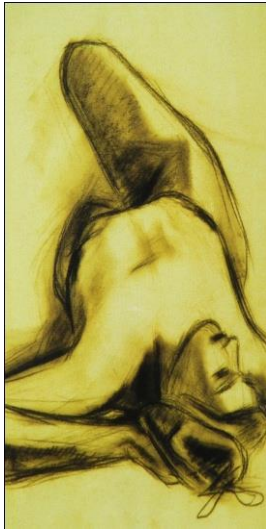
Zühtü Müridoğlu 1932 yılında Türkiye'ye döner. Samsun Erkek Lisesi'ne resim öğretmenleri olarak atanır. Aynı yıl, Topkapı Sarayı Alay Köşkü'nde ilk kişisel heykel sergisini açar. Bu sergi, aynı zamanda Türkiye'de açılan ilk heykel sergisi olma özelliğini taşır. 1933 yılında 'D' grubunun kuruluşunda tek heykeltıraş olarak yer alır. 1936 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin heykeltıraşlığına getirilir. 1939'a kadar bu görevde kalan Müridoğlu aynı yıl içerisinde Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Öğretmenlik yapar. 1940 yılında Güzel Sanatlar akademisi Heykel bölümüne atanır ve Dekoratif sanatlar bölümünde Marie Louis Sue'nin yanında modelaj dersi verir. Daha sonra 1950 yılında A. Hadi Bara ile birlikte Heykel bölümü atölye sorumlusu olarak görev yapmaya başlar. 1955 yılında Akademi'de Ağaç uygulama atölyesini açar. 1969 yılında 'profesör' olur. 1971 yılında emekli olmasına rağmen 'emeritus profesör' olarak çalışmalarını Akademi'de uzun yıllar sürdürür.

3. Figüratif Dönemi (1930-1947)

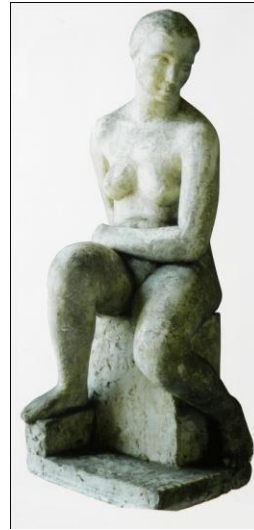
Heykelin yapısındaki üç boyutluluk, yaşayan ve devinen bir varlık olarak insanın ele alınmasında, heykel sanatçısına büyük olanaklar yaratır doğal olarak. Bu nedenle, insan bedeninin heykel nesnesine dönüşmüş biçimi, aslıyla yansıması arasında kurulacak bağıntılar içinde somut referanslar verecektir.

Latince'de insan bedeni anlamına gelen "corpus"un keşfiyle Rönesans atölyelerinde kullanılmaya başlayan canlı model, güzel sanatlar eğitiminin vazgeçilmezleri arasında öncelikli yerini alır.

Müridoğlu'nun modelden çizimleri ve figüratif heykelleri, insan bedeninin uyumlu yapısını ortaya çıkaran çıplak etütlerden oluşuyordu. Müridoğlu, figüratif anlayışta gerçekleştirdiği çizim ve heykellerinde, doğanın özüne bağlı kalmış ve figürün doğal verilerini zorlamamıştır. (Şekil 1,2)

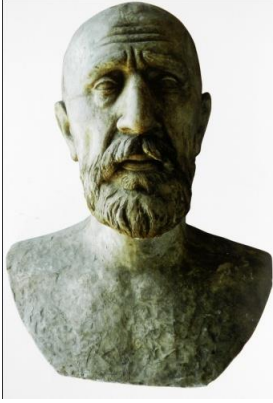

Şekil 1. Desen, Kağıt üzerine karışık teknik, 56x38.5 cm.

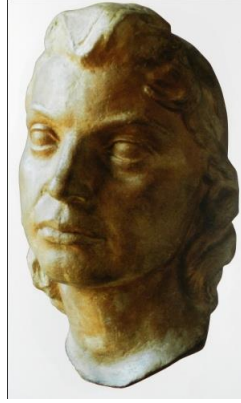

Şekil 2. Nü, Alçı, 54x26x25 cm.

İnsan bedeninin yorumu konusunda Mısır, Yunan Sanatı, heykelde modernizmin kapılarını açan Rodin ve Maillol, hocaları Gimaond ve İhsan Özsoy'un etkileri, Müridoğlu'nun en başarılı olduğu alana, büstlerine yansımıştır. Yalın biçimlerle oluşturduğu büst ve portreleri, yüzeylerindeki küçük darbelerden oluşan dokularıyla, geometri ve duyarlılığın çelişkisini ama aynı zamanda çekiciliğini taşıyan heykellerdir. (Şekil 3,4,5,)

Şekil 3. Osman Hamdi Bey Büstü,
Alçı, 58x45x30 cm.

Şekil 4. Mürşide'nin Başı,
alçı, 44x26x22 cm.

Şekil 5. Kadın Maskı,
alçı, 33x18x14 cm.

Ar dergisinde'..heykeltıraş Zühtü, genç neslin en kudretli unsurlarında biridir.. genç heykeltıraşın bize şimdiye kadar gösterdiği birçok etüdü ve bilhassa büstlerini zikredelim. Zühtü, form mükemmeliyetini realize edebilen, her eserinde tam bir şekil ve ahenk olgunluğuna varan bir sanâtkarımızdır.' diye yorumlanmıştır.

Bu dönemde yaptığı portre ve figürleri Türk heykel sanatı içinde figüratif anlayışın en etkili örnekleri arasında sayılır.

4. Soyut Dönemi (1948-.....)

Soyut sanatın tüm dünyada etkili olduğu 1940'ların ikinci yarısından sonra Müridoğlu, 1947 yılında ikinci kez Paris'e gider. Orada çağdaş heykelleri görür, inceler ve yurda döndüğünde, "şimdiye kadar öğrendiklerimi unutmak istiyorum" diyerek, heykelde figüratif anlayıştaki çizgisini sürdürmek istemez. Değişmek isteyen bir kuşağın temsilcisi olan Zühtü Müridoğlu, bir bakıma, figürle ilgili akademik bilgilerden uzaklaşarak, yepyeni deneylere öncülük etmeye hazır olduğunu anlatmak ister. Kısa süre sonra doğalcılık'tan 'soyut' anlayışa doğru, çoğunluğu ahşap ve bakır heykellerden oluşan farklı bir aşamaya yönelmekte tereddüt etmez.

O dönemde çok yakın arkadaşı olan Hadi Bara da soyut çalışmaya başlamasını "1948'e kadar figüratif heykel yaptım. Doğa'yı her biri soyut olan biçimlerin birleşmesi olduğunu anlayınca, bu görüş içinde aramalar yaptım. Bu yol beni saf plastik biçimlere yöneltti ve 1950'de figürasyonu bırakarak 'abstraction geometrique' anlayışında çalışmaya başladım" diye açıklar.

Heykel formunu yeniden çözümlmek isteyen Müridoğlu, temelde insan bedeninin uyumlu yapısından yola çıkıldığını anımsatan 'yatay ve dikey' doğrultuda ilk soyut heykelleri yapar. (Şekil 6,7).

Şekil 6 ve 7. Figür, ahşap, 68x8x7 cm, Soyut kompozisyon, ahşap, 106x38x29 cm.

Heykelde soyut anlayışı benimseyen Müridoğlu, geometrik-soyut anlayışla gerçekleştirdiği 'ışık küpleri' adlı heykelinde, ahşap plakaları birbirini izleyen tekrarlı formlar halinde kullanarak geometrik kütlede, boşluk-doluluk, denge ve biçimlerin oran-düzen uyumları üzerinde durmuştur. Böylece soyutlama sırasında oluşabilecek rastlantısal biçimleri ortadan kaldırarak ölçü, sayı, denge gibi plastik değerleri ortaya çıkarmıştır. (Şekil 8)

Şekil 8. Işıklı Küpler, 50x25x25 cm.

'Mezar taşı' adını verdiği, yatay ve dikey çizgilerin belirgin olduğu bir dizi heykellerinde ise ıhlamur ve manolya ağacından yararlanarak düzen ve dengeyi aramış, kompozisyonda demir parçaları ve çivileri de birleştirici bir öge olarak kullanmıştır. (Şekil 9,10)

Şekil 9. Soyut Kompozisyon, ahşap, demir, 97x78x65 cm.

Şekil 10. Soyut Kompozisyon, ahşap, demir, 99x97x76 cm.

Ayrıca ahşap malzemenin yanı sıra, pişmiş toprak ve ince bakır levhalarda kullanmış ve sadece ağaç dallarını kullanarak figürü anımsatan soyut heykellerde gerçekleştirmiştir. (Şekil 11,12,13,14)

Şekil 11. Soyut Kompozisyon, ahşap üzerine bakır, 128x102x80 cm.

Şekil 12. Soyut Kompozisyon, ahşap, 143x96x94 cm.

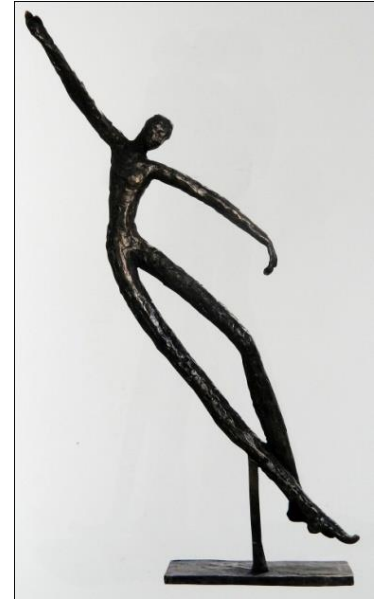
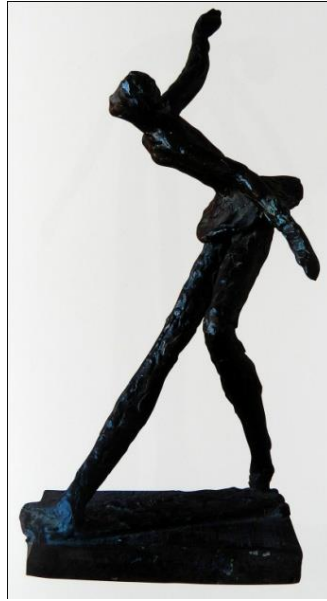
Şekil 13. Soyut Kompozisyon, ahşap üzerine bakır, 61x60x57cm.

Şekil 14. Üzeri Desenli Küp, pişmiş toprak, 14x13x12 cm.

Müridoğlu'nun heykellerinde kullandığı bu malzeme çeşitliliği önem taşıyan unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar. Ahşap, pişmiş toprak, bronz gibi tekil malzemelerden yaptığı heykellerinin yanı sıra, iki farklı malzemeyi, örneğin ahşap ve bakırı, demir çubuk eşliğinde betonu, ahşap ile demiri bir arada bir bütünlük oluşturacak şekilde kullanması, öncü, araştırmacı sanatçılar kuşağından olduğunu hatırlatmaktadır bizlere.

Müridoğlu'nun son dönem heykellerine, buz pateni yarışlarında ve uluslararası gösterileri izlerken etkisi altında kaldığı yıldızlar esin kaynağı olur. O dönemde Altın Kız adıyla ün yapan Nadia Commaneci ve Kathrina Witt'in paten pistinde kayarken, bedenlerinin aldığı estetik uyumu 'balerinler' konulu heykelleriyle yorumlar. (Şekil 15,16,17)

Şekil 15. Balerin, bronz, 55x12x6 cm.

Şekil 16. Balerin, bronz, 26x11x9 cm.

Şekil 17. Figür, bronz, 35x10x8 cm.

Müridoğlu, bu heykelleri, insan bedeninin devinim halinde alabileceği kıvrımlı uyumunu daha düz bir biçimde çözümlenme isteğiyle tekli, ikili, üçlü gruplar halinde Giocemetti'nin biçimleme anlayışını düşündürürcesine kendine özgü bir şekilde inceltmiş ve uzatmıştır. Yukarı doğru uçacakmış duygusu yaratan bu figürlerde oluşan uçma duygusu, hareket ettikçe bir beden lirizmi yaratır aynı zamanda. İkisi arasındaki ayrımı Şair Cemal Süreya yorumlar."Giacometti yerçekimi tutkunu bir sanatçı; Zühtü Müridoğlu'nda ise bütünüyle bir gökçekimi söz konusu.

Sanatsal ve düşünsel tavrıyla, figüratif ve soyut anlayışın öncü temsilcisi olarak Türk Heykel Sanatında yer alan Müridoğlu, anıt heykeller de yapar. Barbaros Anıtı'nı (1939-1944), Zonguldak Atatürk Anıtı'nı (1941-1946), Anıtkabir Kabartmalarından Dumlupınar'ı (1951-1953), Muş Atatürk Anıtı'nı (1963-1965) ve Büyükaada Atatürk Anıtı'nı (1964-1965) gerçekleştirir.

Kaynaklar

1. Artist Modern, Ekim-Kasım, İstanbul.
2. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997, Yem yayınları, İstanbul.
3. Müridoğlu, Z., 2006, Resim, Heykel: Bütün Bir Yaşam, YKY Yayınları, İstanbul.
4. Müridoğlu Z. 1992, YKY Yayınları, İstanbul.
5. Sülün, E.N., 2011, "Türk Heykel Sanatında İlk Cumhuriyet Kuşağı Zühtü Müridoğlu (1906-1992)"
6. <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=569>

GÖRSEL VE İŞİTSEL SANATLARIN DOĞA İLE OLAN KÖPRÜSÜ: PEYZAJ MİMARLIĞI

Fürüzan ASLAN^{1*}, Banu MUSTAN DÖNMEZ², Bülent YILMAZ¹

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Malatya.

²: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü, Malatya.

Özet

Toplumla etkileşip bütünleşen sanatların başında görsel ve işitsel sanatlar yer almaktadır. Peyzaj Mimarlığı biliminin aynı zamanda bir sanat dalı olarak ele alındığı bilinmektedir. İnsanı ve kültürleri etkileyen sanat dalları ile peyzajın birbirinin de etkilemesi kaçınılmazdır. Görsel ve işitsel sanatlar ile peyzaj mimarlığı, yaşadıkları coğrafya içinde toplumla şekillenerek varlıklarını sürdürürler. Bu bakış açısı ile görsel ve işitsel sanatların peyzaj mimarlığı ile olan bağlantısı hem sanat hem de tasarım yönünden önemlidir. Bu çalışmada, görsel ve işitsel sanatların peyzaj mimarlığı ile olan ilişkisi örneklerle vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Müzik, Görsellik, Sanat, Peyzaj Mimarlığı, Donatı.

LANDSCAPE ARCHITECTURE; A BRIDGE FROM VISUAL AND AUDITORY ARTS TOWARDS NATURE

Abstract

Among the arts which can easily be integrated and interacted with society are visual and auditory arts. Landscape architecture is accepted also to be a kind of art in addition to being a scientific field. It is inevitable that arts affecting humans and their cultures can also be interaction with landscape architecture. Visual and auditory arts are shaped in the societies and geography they are brought about together with landscape architecture. From this point of view, links between visual and auditory arts and landscape architecture is vitally important for both artistic and design aspects. In the present study, relationship between visual and auditory arts and landscape architecture is dealt with by taking the examples into consideration.

Keywords: Music, Visuality, Art, Landscape Architecture, Equipment.

1. Giriş

Kültürün en önemli temel değerlerinden ikisi müzik ve mimaridir. Kültürleri anlayabilmek için o toplumun müziğini, mimarisini ve yaşadığı ekolojik çevreyi anlamak gerekir, bir başka deyişle bir toplumun kültürel özellikleri o toplumun müziğine, mimarisine ve yaşadığı çevreye doğrudan yansır. Kültürün etkilediği bu alt disiplinler arasında paralellikler aramak olasıdır. Çünkü bir toplumun müziği, olduğu çevreden, çevre de müzikten çoğunlukla ilham alır.

Bilindiği gibi Antik Yunan Dönemi'nden bugüne kadar işitsel-görsel algı bütünlüğünün sağlandığı 'tümel sanatlar', farklı biçimlerde görünürlük kazanmıştır. Bu sanatlar arasında Antik Yunan Dönemi'nde tragediyaların ve komediyaların oluşturduğu tiyatroyu, Rönesans-Reform Dönemi'nde opera ve baleyi, modern dönemde bunlara ek olarak değişik konuları içine alan sinema sıralanabilir. İçinde bulunduğumuz çağ, artık birçok ortamda algı bütünlüğüne yönelik geniş boyutlu tasarımları gerektirmektedir. Dolayısıyla bu tür tasarımların oluşturulmasında, tümel algının ve sanatların felsefi-kültürel boyutları üzerinde de tartışılması gerekmektedir ki, bu tür tartışmalar peyzaj mimarlığı özelinde de oluşturulmalıdır. Bu yazı ile algısal

* Yazışma yapılacak yazar: furuzan.aslan@inonu.edu.tr

Makale metni 04.07.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 09.07.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

bütünlüğün peyzaj mimarlığı ile ilişkili yönünü, felsefi-kültürel temelleriyle ele alıp değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

2. Dördüncü Boyut Olan Zaman Özelinde “Müzik-Görsellik” İlişkisi

Köken olarak geometri ve fiziğe ilişkin bir kavram olan ‘boyut’, Türkçe ’de anlam kaymasına uğradığı için, sosyal bilimlerin her alanında kullanılagelmiştir. Bu anlam kayması nedeniyle de kavramın birden çok anlamı olup, Türk Dil Kurumu sözlüğünce ifade edilen ilk anlamından sonraki diğer anlamları, mecazi bir nitelik taşımaktadır. Kavramın temel anlamları “1) Bir cismin herhangi bir yöndeki uzantısı; 2) (Mat) Doğruların, yüzeylerin ve ya cisimlerin ölçülmesinde ele alınan üç doğrultudan uzunluk, genişlik ve derinlikten her biri” olarak tanımlanıp, mecaz anlamları ise “1) Nicelik, genişlik kapsam; 2) Durum” olarak tanımlanır (TDK Sözlüğü, 2005). Ancak modern fizikte bu düşünce değişmiş ve dördüncü boyut olan “zaman” da diğer üç boyuta eklenmiştir (Hawking, 1990). Dolayısıyla sanatlar da boyutsal algıya uygun olarak gruplandırıldığında, müzik-boyut ilişkisiyle ilgili olarak aşağıdaki gibi bir tablo çıkmaktadır.

Tablo 1. Sanatlar ve İcra Edildikleri Boyutlar (Mustan Dönmez, 2007).

GÖRSEL SANATLAR (mekânsal boyut)	İŞİTSEL SANATLAR (zamansal boyut)	TÜMEL SANATLAR (mekânsal+zamansal boyut)
resim en+boy=iki boyutlu	müzik zaman=tek boyutlu	opera-tiyatro en+boy+derinlik+zaman=dört boyutlu
mimari-peyzaj-heykel en+boy+derinlik=üç boyutlu	edebiyat zaman=tek boyutlu	sinema en+boy+zaman=üç boyutlu

Çağlar boyu insanların görsel ve işitsel sanatları bir bütün olarak algılamasının en önemli nedeni, sanatın uygulandığı mekânın, algısal bir bütünlük içinde görülmesi, başka bir deyişle algıdaki mekân bütünlüğüdür. Bir resitali dinlemeye gittiğimizde, aynı zamanda o resitali izleriz. Sanatçının giyiminden, enstrümanına ve dekor ve sahne tasarımına kadar her şeyi izleriz. Dolayısıyla bizim o esnadaki işitsel algımız, görsel algımızdan çok da bağımsız değildir.

Algıda mekan bütünlüğü, kültür endüstrisi için de önemli bir prensip haline almıştır. Üretilen reklamların, müzik videolarının ve filmlerin yegâne amacı, izleyiciye görsel-işitsel bir şölen yaşatmak haline gelmiştir. Kalay (2008)’a göre kapitalizmin yol açmış ve metalaştırmış olduğu kültür endüstrisi, işitsellik-görsellik bütünlüğünün müzik videoları ve reklamlar aracılığıyla daha fazla kullanılmasına yol açmıştır. Abt (2008) ’ın müzik videoları için ileri sürdüğü gibi, görüntü ile ses arasındaki bu yeni harmanlama, yerini öyle hemen bir sonraki yeniliğe bırakacak türden gelgeç bir moda değildir”. Bu bağlamda, klasik müzik ve resim sanatı arasındaki sıkı ilişkinin ivmesinin, sanayi devriminin yaşandığı 20. yy’a denk gelmesi de da bir rastlantı değildir. Matisse, Macke, Jawlensky ve Kandisky gibi dönem ressamaları, yaratımları esnasında klasik müzikten çokça ilham almışlardır (İpşiroğlu, 2006).

3. Peyzaj Mimarlığına Dördüncü Boyut Olarak Zamanı Ekleme

Görsel sanatlar içine giren resim, heykel, mimari gibi diğer sanatlarla müziğin ilişkisi nasıl kurulabilirse, peyzaj mimarlığı ile ilişkisi de o ölçüde kurulabilir ve bu ilişkiyi kurmak, peyzaj mimarlığı içinde görsel-işitsel algı bütünlüğünün sağlanabilmesi durumuna müdahil olmak anlamına geçer.

Bu bağlamda aşağıdaki inceleme, müzik-peyzaj mimarlığı ilişkisini, peyzaj mimarlığının mekana bağlı algısal bütünlüğü açısından ele almayı hedefler. Bu mekan ve algı bütünlüğünün formülü, maddenin özünü en-boy-derinlik biçiminde üç boyutlu değil, en-boy-derinlik-zaman biçiminde dört boyutlu olarak algılamaktan geçer.

Görsel Ve İşitsel Sanatların Doğa İle Olan Köprüsü: Peyzaj Mimarlığı

Peyzaj Mimarlığında algı bütünlüğü, tasarımı oluşturan elemanların form, doku, renk ve ölçü bakımından zamana bağlı olarak değişim göstermekte ve bu değişim, aynı zamanda mekansal değişime de yansımaktadır. Örneğin; bitki materyalleri değişimin en önemli unsurları olarak görülebilir. Zamana bağlı olarak bitkilerin büyümesi, form ve dokularının farklılaşması ve mevsimsel olarak renk değişimi Peyzaj Mimarlığında dördüncü boyutun yani zaman boyutunun varlığını oluşturmaktadır.

4. Peyzaj Mimarlığında Ses ve Görsellik Olarak Müzik Boyutunun Ele Alınışı

Yukarıda da değinildiği üzere, peyzaj mimarlığına sanatsal boyut olan müziği eklemek, mekan-müzik ilişkisini ortaya koymayı gerektirir. Peyzaj mimarlığı açısından anlamı: hem duyuşsal, hem de görsel olarak mekanda yer verilmesidir. Duyuşsal açıdan bitkisel tasarım, içinde müziği barındırabilir. Örneğin çeşitli ölçekteki parklarda kullanılan su ögesinin oluşturduğu sesler, ezgisel bir algı sağlamaktadır. Ya da titrek kavağın yaprağının çıkardığı ses de aynı biçimde ezgisel bir algı sağlayarak ilham verebilir, deyim yerindeyse bitkisel bir senfoni yaratabilir.

Görsel açıdan ise; müzik ve müzik aletlerini hissettiren unsurlara peyzaj tasarımları içerisinde yer vermek Peyzaj Mimarlığı - müzik ilişkisinin ortaya konulmasında somut yaklaşımlar sergilemektedir. Bu anlamda sanattan ilham alan birçok peyzaj mimarı, müzik unsuruna gerek görsel gerekse işitsel anlamda tasarımlarında yer vermektedirler. Buna ilişkin örnekler aşağıda görülmektedir.

Şekil 1. Kuzey İrlanda'da bir ev bahçesi (URL1, 2014).

Şekil 2. Meridian Settlers Park, Idaho – Amerika (URL2, 2014).

Şekil 3. San Diego Botanik Bahçesi'ne ait müzik bahçesi (URL3, 2014).

Şekil 4. Gitar şeklinde bahçe tasarımı örneği (URL4, 2014).

Şekil 5. Piyano şelalesi (URL5, 2014).

Şekil 6. New York' da bir ev bahçesi (URL6, 2014).

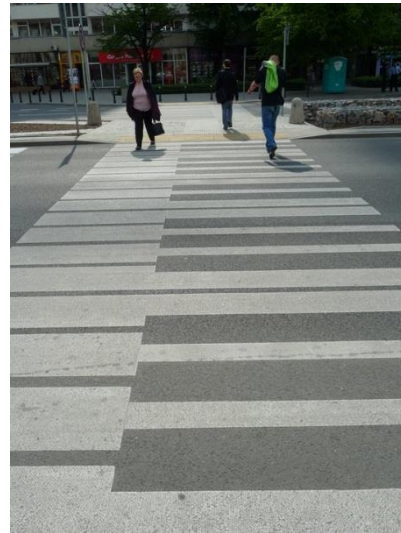
Şekil 7. Keman biçimi verilmiş peyzaj (URL7, 2014).

Şekil 8. Piyano şeklinde su ögesi (URL8, 2014).

Şekil 9. Piyano şeklinde merdiven örneği (URL9, 2014).

Şekil 10. Piyano şeklinde yaya geçidi örneği (URL10, 2014).

Şekil 11. Piyano şeklinde şelale örneği (URL11, 2014).

Şekil 12. Viyana müzik bahçesi (URL12, 2014).

Şekil 13. Parkta müzik işaretleri (URL13, 2014).

Şekil 14. Gitar şeklinde tasarlanmış kıyı örneği (URL14, 2014).

5. Peyzaj Mimarlığında Heykel-Müzik İlişkisi

Her ortamın işlevine özgü bir takım peyzaj prensipleri olması gerektiği gibi, peyzaj mimarlığı içindeki müziksel anlamdaki donatıların da, alanın ortamından bağımsız olarak tasarlanmaması gerekmektedir. Bağlamsal düşünebilme ilkesi, yalnız ortama uygun fon müziği için değil, peyzaj mimarlığındaki müziksel donatılarının kullanımı için de geçerlidir. Örneğin, bir bölge, bir halk müzisyeniyle ünlüyse, o müzisyenin elinde çalgısıyla figüratif bir obje olarak kullanılması peyzaj mimarlığında müziksel donatıların bağlamsal düşünceye göre düzenlenmesine güzel bir örnektir.

Peyzaj mimarlığında heykel-müzik ilişkisi, özel bir alanı oluşturur ve bu alanda çok sık ve yaygın uygulamalar bulunmamaktadır. Bu nedenle, heykel-müzik ilişkisinin cadde, sokak ve parklarda ne şekilde tezahür edebileceği üzerinde duralım.

Çevre tanziminde heykel-müzik ilişkisi, özellikle heykelle barışık toplumların, müzisyen ve ozanlar için diktikleri heykellerde yer bulabilir. Bu heykeller, Klasik Batı Müziği'nin ikonları olabileceği gibi, belirli bir bölgenin kültürel temsili konumundaki yerel sanatçı ve ozanlar için de geçerli olabilir. Bu müzisyen heykellerinin yapılacağı alanlar, öyle güzel noktalar olmalıdır ki, bu bölgelerde o müziksel türle ilgili konserler düzenlenebilmelidir. Örneğin, bir bölge, bir halk müzisyeniyle ünlüyse, o müzisyenin elinde çalgısıyla figüratif bir obje olarak kullanılması peyzaj mimarlığında müziksel donatıların bağlamsal düşünceye göre düzenlenmesine güzel bir örnektir.

Türkiye'de bu tür mahalli sanatçı ve ozanların bulunduğu belirli noktaları burada sıralamamız gerekirse; Afyon Emirdağ'ın Karacalar Köyü'ndeki Aşık Yoksul Derviş heykeli, Fethiye Merkezdeki bağlamacı Ramazan Güngör heykeli, Sivas Merkezdeki Halk Ozanları Heykeli, İzmir Narlıdere'deki Pir Sultan Abdal Heykeli,

Kırşehir’de Neşet Ertaş Heykeli, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Ankara, İstanbul Gülhane Parkı gibi belirli noktalarında bulunan Aşık Veysel Heykellerini burada örneklendirebiliriz. Elbette ki örneklerini burada sıralamış olduğumuz ozanların heykellerinin yapıldığı noktaların ya da bu heykellerin kullanım alanlarının dört dörtlük oldukları söylenemez. Ancak burada önemle vurgulanması gereken nokta, bu tür heykellerin nerelere yerleştirileceği üzerine ince düşünülmesi gerektiğidir. Bu tür heykeller için, özellikle açık hava konserlerinin verilebileceği geniş ve açık alanların seçilmesi gerekmektedir. Böylelikle konser verilen ve müzik yapılan yerler için, bağlamlarına daha uygun noktalar seçilmiş olur.

Aynı biçimde, eğer bir sokak konservatuvarıyla ünlüyse, o sokaktaki kuartet çalanların oluşturduğu bir heykelin bulunması ya da bir bölgede Romanlar yoğun olarak yaşıyorsa klarnet, darbuka vb. çalgılarla müzik yapan bu etnik topluluğun, olabildiğince gerçekçi bir biçimde, hatta -hırpani- gıysileriyle birlikte, caddenin uygun bir noktasına dikilmesi, peyzaj mimarlığı müziksel donatılarının bağlamsal olarak düzenlenmesi durumuna verilebilecek güzel bir örnektir.

Şekil 15. Gülhane Parkında Aşık Veysel heykeli (URL15, 2014).

Şekil 16. Kırşehir’de Muharrem ve Neşet Ertaş heykeli (URL16, 2014).

Peyzaj mimarlığı mesleğinde yaygın kanı, ev ve apartman bahçelerinin düzenlemelerini yaptığı yolundadır ve genellikle 'peyzaj' denildiğinde, ressamların çok kullandığı ve sözlükteki anlamı ile 'manzara' akla gelmektedir (Akkan ve Çulçuoğlu, 1993). Oysa peyzaj, insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alan anlamına gelir (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, 2003).

Bu anlamda üzerinde yaşadığımız yeryüzü, tümüyle bir peyzajdır. Dağların dinamikliği ve heybeti, sahillerin hareketliliği, steplerin dinginliği, uçsuz bucaksız çöller, pek çok renk oyunları ile karşımıza çıkarlar. Yeryüzü şekilleri ve yapısı, toprak, su, doğal bitki örtüsü (flora), yaban hayvanları (fauna), iklimsel olaylar gibi doğal peyzaj unsurları, insanın bir yere yerleşme ve bir arada yasama istemi sonucu köy, şehir ve büyük kentlerin oluşturduğu kültürel peyzaj, insanoğlunun toprakla uğraşısı sonucu oluşan tarımsal peyzajlar, değişik görünümler ortaya koyarlar. Peyzaj mimarlığı ülkenin bu tip doğal ve kültürel kaynaklarını korumayı hedefleyen, bu konuda alınacak önlemleri saptayan bilim dallarından biridir (Akkan ve Çulçuoğlu, 1993).

6. Peyzaj Mimarlığında Bitkisel Materyaller-Su-Müzik İlişkisi: “Bahçede Ritim”

Peyzaj mimarlığına dinlendirici doğa sesleriyle işitsel bir boyut kazandırma ve görsel sanatları işitsel sanatlarla bütünleme ve zenginleştirme çabası, iki şekilde hayata geçirilebilir: İlki özellikle rüzgârın etkisiyle farklı gıcırta ve hışırtılarla doğal sesler çıkaran bitkilerin, peyzaj tasarımı gerçekleştirilecek bölgenin ekosistemine uygun olanlarının seçilerek, o bölgenin bu şekilde yeşil bir doku kazanmasına, diğeri ise bitki tasarımına doğal su sesleri eklenmesidir.

Bitkisel materyallerin işitsel olarak zenginleştirilmesini hedefleyen bu her iki yöntemin temel özelliği ise şudur: Bu sesler doğadan elde edilir. Doğadan elde edilen seslerin her ikisinin de ortak özelliği, hangi kültürden

gelirse gelsin, tüm kültürel farklılıktaki insanların bu seslerden haz almasını ve sinirlerini teskin etmesini sağlamasıdır. Bu nedenle burada vurgulanması gereken nokta, bu tür seslerin özellikle parklar ve çocuk oyun alanları, su kıyısı rekreasyon alanları, mesire alanları ve hastane bahçeleri gibi mekanlarda özellikle tercih edilmelerinin bir gereklilik olduğudur.

Bu çalışma, peyzaj mimarlığına işitsel bir boyut eklemeyi öngören önerilerden ibarettir. Ancak bu çalışmadaki önerilerin tümü, endüstriyel zorunluluktan kaynaklanan gürültülü alanlarda geçerliliğini yitirir. Çünkü peyzaj mimarlığına eklenmesi önerilen işitsel boyut, ancak endüstrileşmenin olumsuz özelliklerinden biri olan gürültüden yalıtılmış, alanlarda uygulanabilecektir. Bu tür alanlara ise, geleceğin daha endüstrileşmiş yaşam biçiminin doğal bir sonucu olarak daha fazla gereksinim duyulacağını şimdiden kestirebilmek zor değildir. Geleceğin kentleri, yalnızca binaların iç ve dış mimarisi açısından değil, Çevre düzenlemesi açısından da yaşanabilir olmak durumundadır. Endüstrinin sağladığı olumsuz ruhsal etkilerden korunabilmenin yollarından biri de budur.

Kaynaklar

1. Abt, Dean, 2000. "Müzik Klipleri: Görsel Boyutun Etkisi", Popüler müzik ve İletişim, Ed. James Lull, Çivi Yazıları, İstanbul, Çev. Turgut İblağ, (125-143).
2. Akgül Barış, Dolunay, Akgül Eylem, 2007. Tarihsel Bir Perspektifte Türk Müzik ve Peyzaj Sanatında Kültürel Paralellikler, Ekim 2007 Cilt:15 No:2 Kastamonu Eğitim Dergisi (707-718).
3. Hawking, Stephan, 1990. "Zamanın Kısa Tarihi", çev. S. Say-M. Uraz, Milliyet Yay. İstanbul.
4. İpşiroğlu, Nazan, 2006. Resimde Müziğin Etkisi.
5. Kalay, Ayşe, 2006. Müziğin Görşelliği, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
6. Mustan Dönmez, Banu, 2007. Psiko-Etik Bir Fenomen Olan Katharsis'in Müzikteki Görünümü, Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı 9, (131-146).
7. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2005. Türk Dil Kurumu Yayınları, Denetleyen Recep Toparlı, Ankara.
8. Akkan, Oya ve Çulcuoğlu, Gaye, 1993. Türk Kütüphaneciliği 7, 3 (1993), 210-217 Çağdaş Bir Mesleğin Belge-Bilgi Gereksinimi: Peyzaj Mimarılığı, Information Requirements of Landscape Architects.
9. ERKAL, Fuat Emre, YÜREKLİ, Ferhan, 2007. Müziksel ses-mekân ilişkisinde dokunsal bir beden-mekân matrisinin doğuşu, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Bina Bilgisi Programı, 34469, Ayazağa, İstanbul itüdergisi mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:6, Sayı:1, 43-54.
10. URL1, 2014. <http://2.bp.blogspot.com/-1JUGXzlY11A/UeHdXetu95I/AAAAAAAAArU/rOQA0XDuaU0/s1600/Bowling+garden+style.JPG> Erişim tarihi: 04.06.2014.
11. URL2, 2014. http://www.meridiancity.org/uploadedImages/Departments/Parks_and_Rec/Parks/adventure%20island%20022.jpg?n=6234 Erişim tarihi: 18.06.2014.
12. URL3, 2014. <http://media-cache-ak0.pinimg.com/236x/cf/dc/d3/cfdcd368b13075799482f0e5ca717178.jpg> Erişim tarihi: 17.06.2014.
13. URL4, 2014. http://st.houzz.com/simgs/40210a600cd455b5_4-2046/eclectic-landscape.jpg Erişim tarihi: 09.06.2014.
14. URL5, 2014. <http://creative-ads.org/wp-content/uploads/2014/03/Garden-Creative-Ideas-piano-waterfall.jpg> Erişim tarihi: 08.06.2014.
15. URL6, 2014. http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2014/06/15/article-2658390-1E77A31F00000578-854_634x413.jpg Erişim tarihi: 05.06.2014.
16. URL7, 2014. <http://media-cache-ak0.pinimg.com/736x/bf/57/09/bf57093424edf6c9bced1382fbb9d5db.jpg> Erişim tarihi: 28.06.2014
17. URL8, 2014. <https://i.chzbgr.com/maxW500/6324843264/h02C494CF/> Erişim tarihi: 02.06.2014.
18. URL9, 2014. http://www.segnobit.com/img/scala_b.jpg Erişim tarihi: 18.06.2014.
19. URL10, 2014. http://24.media.tumblr.com/tumblr_m5r90eCPKT1rqt6z9o1_1280.jpg Erişim tarihi: 18.06.2014
20. URL11, 2014. <https://jerygirl45.files.wordpress.com/2013/08/piano-waterfall.png> Erişim tarihi: 18.06.2014.
21. URL12, 2014. <http://4.bp.blogspot.com/-ZaSW7PTzdx4/TcnJUcrPROI/AAAAAAAAADY/DDlpP1Ft2jg/s1600/piano+garden.jpg> Erişim tarihi: 18.06.2014.

22. URL13, 2014. <http://thumbs.dreamstime.com/z/musical-stave-garden-22157566.jpg> Erişim tarihi: 23.06.2014.
23. URL14, 2014. <http://3.bp.blogspot.com/-4xmgYkTdGtl/T92Tr4M4ZSI/AAAAAAAAQDs/abYRS9nJ59Y/s1600/image015-727537.jpg> Erişim tarihi: 18.06.2014
24. URL15, 2014. <http://4.bp.blogspot.com/-PHlw2k66woc/TbnMsNdQT2I/AAAAAAAAAMqc/zNNTN5loSp0/s640/gulhaneparkilale-muhteremlegeziye%2B%252831%2529.jpg> Erişim tarihi: 02.06.2014.
25. URL16, 2014. <http://www.tankutoktem.com/eserler/1990-2007/nesetertas/nesetertas-11.jpg> Erişim tarihi: 08.06.2014.

HENRY MOORE HEYKELLERİNDE METAFOR OLARAK İNSAN FİĞÜRÜ

Rahmi Atalay^{1*}

¹: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü, Eskişehir.

Özet

Plastik sanatların olmazsa olmazlarından olan heykel sanatı tarihsel gelişimi içerisinde değişimlerle, yeni buluşlarla ve sanat akımlarıyla birlikte yoğrularak günümüze gelmiştir. Özellikle düşünsel gelişmeler, dünya savaşları, akımlar, sanatı olduğu kadar sanatçıları da etkilemiştir. Bugün gelişimine dönüp baktığımızda özellikle figürün hakim olduğu heykel sanatında önemli değişimlerin olduğunu ve bu değişimlerin plastik anlatımı da çeşitlendirdiği, zenginleştirdiği görülmektedir.

20. yy ile birlikte pek çok sanatçı bu köklü değişimlerin çerçevesinde ürünler vermiştir. Bunlardan biri de metafor olarak insan figürü üzerine düşsel ve biçimsel yeni anlamlar kazandıran Henry Moore'dur. İngiltere'nin endüstri kenti olan Yorkshire da, dünyaya gelen Moore yaşadığı bölgedeki coğrafyanın sahip olduğu form zenginliklerini özümseyerek, daha sonra mekanla birlikte kurguladığı açık heykellerine aktarmıştır.

Moore figüratif soyutlama anlayışına hem biçim hem de içerik açısından yeni bir anlam kazandırmıştır. Bu makalede Moore'un eserleri, heykel geleneğini yıkarak, yeni bir biçim dilini oluşturması ve heykel sanatına katkıları incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Heykel, Moore, İnsan, Sanat, Metafor.

HUMAN FIGURE IN HENRY MOORE'S SCULPTURE AS A METAPHOR

Abstract

The art of sculpture, an essential member of the plastic arts family, has been formed during its historical evolution together with the changes, new inventions and art movements of the era. Especially spiritual progresses, world wars and art movements affected the artists as well as the arts themselves. When the progress of sculpture is observed, one can see that this discipline dominated by the figure, has undergone a series of important changes and that these changes have diversified and enriched the plastic expression.

By the 20th century many artists have created works as part of these radical changes. One of the mentioned artists is Henry Moore, who added new plastic and visionary meanings to human figure as a metaphor. Born in Yorkshire, an industrial city in England, Moore has internalized the richness of the forms of the surrounding environment and applied them on his open sculptures designed together with the spatial organization.

Moore has given a new meaning to the perception of figurative abstraction in terms of both form and content. In this paper, the contributions of Moore's works to the art of sculpture by demolishing the tradition and creating a new language of form will be discussed.

Keywords: Sculpture, Moore, Human, Art, Metaphor.

* Yazışma yapılacak yazar: ratalay@anadolu.edu.tr

Makale metni 20.05.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 27.06.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

1. Giriş

Plastik sanatların olmazsa olmazlarından olan heykel sanatı tarihsel gelişimi içerisinde değişimlerle, yeni buluşlarla ve sanat akımlarıyla birlikte yoğrularak günümüze gelmiştir. Özellikle düşünsel gelişmeler, dünya savaşları, akımlar, sanatı olduğu kadar sanatçıları da etkilemiştir. Bugün gelişimine dönüp baktığımızda özellikle figürün hakim olduğu heykel sanatında önemli değişimlerin olduğunu ve bu değişimlerin plastik anlatımı da çeşitlendirdiği, zenginleştirdiği görülmektedir.

Moore da bu durumdan etkilenen sanatçılardandır. Yapıtları, kuşkusuz kendi döneminin bir yansımasıdır. Ama Moore'da dönemini temsil etmeden daha öte değerler vardır. En önemli özelliği olarak da seçtiği konunun insan merkezli olmasıdır. Henry Moore'un sanat anlayışına geçmeden önce insandan bahsetmek faydalı olacaktır; insan, "tarihsel serüveni" içinde (başlangıçtaki doğaya uymaktan öte), çevresi ve doğayla karşılıklı etkileşim gücüne erişmiştir. Doğa-insan, insan-insan ilişkilerinde, anlamak ve anlamlandırmak da toplumsal biçime uygun olan bilinç düzeyine paralel bir gelişim göstermiştir. Bu doğayı anlamaktan farklı olarak; "doğaya ve insanın insana" egemen olmasının oluşumudur. Bu oluşum: dönemlere ve çağlara ayrılan, tarihsel dizgeye yerleştirilen gelişimdir. Egemenliğe göre anlama ve egemenlik kurmayı sürdürme baskınlığı; doğayı gereksinimlerine göre biçimlendirmeden farklılaşarak, egemenliğe göre değiştirmeye ulaştırmıştır. İster yaşamı kolaylaştırma, ister egemenliği sürdürme adına olsun, değiştirme süreci bir biçimler dünyası oluşturmuştur. Egemenliklere uygun yaşayışa dair bu biçimler, kuşku götürmeyen bir estetik dili ve beğeniyi de yansıtmaktadır. Bu estetik dilde, egemenliklere uygun sanatsal anlamlandırma 20. yy.'a kadar, kendi gelişimini izlemiştir.

Artık her anlama ve anlamlandırma, egemenlik biçimini yansıtan bir uyumu içermektedir. Sanat da bu sürecin en iyi göstergelerinden birisidir (Atalayer,1980).

Dolayısı ile ister işlev, ister toplum, ister egemenlik adına olsun her biçim, bir tasarım, bir düşünürün olarak tanımlı metaforlara özdeş olmuştur.

Sanat, insanın doğa ile kurduğu ilişkiye ve doğaya karşı aldığı tutuma göre olmaktan çıkıp egemenlikle bağlantılı olarak değişmiştir. Bunun doğrultusunda tarihsel süreç içinde, her kültür kendi dilinde ve kendine özgü döneminin aynası olan biçimlerle sanat nesnelere üretmiştir. Bu süreç ve her dönem estetik bir düzen ve anlam yüklü kurgulanmış görüntüler içeren ve belleğimizde her kültürün izdüşümü olan görüntüler olarak kalmıştır.

Heykel sanatı da bu biçimler dünyasında kendine özgü bir ifade dili ve araçları kullanarak organik ya da geometrik biçimlerle varlık kazanmıştır. Herhangi bir şeyin temsili ya da betimlemesi olan heykel 20.yy da geleneksel anlayışın aksine farklı bir dil ve görünüm almıştır. Bu farklılık, teknolojik ve düşünsel alandaki yenileşme ve değişim hareketlerinin sonucunda gelişen, insan bilincinin karşılaştığı yeni dünyaya karşı vermiş olduğu bir mücadele sonucudur. Sanayileşmeyle değişen dünya, paralelinde yeni malzemeler ve görüntüler dünyası olmuştur. "İzlediğimiz birtakım yadırgatıcı değişiklikler çok iyi bilinen ya da bilindiği sanılan olaylar, olgular ya da toplumsal değişimler, hep çok büyük bir yeniliğin tanımadığımız, bilemediğimiz izleridir. Onları görmeye kavramaya hazır değiliz daha. Bunlar belki de hala yakından ilgilendirdikleri için insanları kaygılandıran bir takım belirtilerdir ama kendilerini hemen ele vermezler. Bir süre sonra kabul edilebilecek, katlanmaya razı olunabilecek bir durumun habercileridir" (Karasu,1996). Bu tanımlama, 19 yy dan başlayan 20 yy da etkisini gösteren Modernizm'in toplumsal yaşamdaki kökten ve sarsıcı değişimini içermektedir. İşte Henry Moore hem böyle köklü değişimlerin, hem de 1. Dünya Savaşı gibi çok büyük bir yıkıcılığın yaşandığı çağın insanıdır. Onun sanatında insanın ana tema olması, bu gerçeklerin bir yansıması gibidir.

20. yy.'ın başındaki geçmişten hem yapı, hem de içerik olarak ayrılan değişmeyi, Lynton şöyle tanımlamaktadır; 19. yüzyıl, daha çok maddi ve teknolojik gelişme anlamına gelen bir ilerleme kavramına bel bağlamış, bu yolda çaba harcamıştı. İnsanın elde ettiği yeni güçleri akıllıca kullanıp kullanamayacağı konusunda daha başlangıçta kuşku duyanlar vardı. Batı dünyası ilerledikçe, hayatın giderek parçalandığı, kentlerin canavarca bir üstünlük ve baskı gösterisine dönüştüğü, insanın doğayla ve kendi içyapısıyla bağlarını bir daha kuramayacak biçimde kopardığı yolundaki kuşku artmaya başladı. Bu durumu daha iyi bir dünyanın kurulmakta olduğunun kanıtı olarak görenlerde vardı. Teknoloji kendi yıktıklarının üzerinde zaferle yükselecek, sanayi bolluk getirecek; bolluk da insanın birbirlerine gereksinme duyduklarını anlamaları sonucuna varacaktı.

Henry Moore Heykellerinde Metafor Olarak İnsan Figürü

Bu değişimler etkisi altında kalan sanatçılar, yeniyi karşı protest bir tavırla biçim yerine kavram üretmeye başlamışlardır. Yenilikçi akımlarla birlikte sanatın temsili değeri, değişime uğramış “kavram olarak sanat” kimliğini kazanmıştır.

Benzerliklerin dönüşümüyle bir yanılısama sanatı olan heykel, Modernizm’le birlikte düşsel ve sezgisel metaforların kullanıldığı bir dönem olmuştur. Bu bağlamda metafor yeni imge ve bilginin geçmişe ait bilgiyle sezgisel ve uyarıcı bir durum almasına neden olmuştur. Modern heykelde kullanılan metaforlar, çok net olmasalar bile kaynaklık ettikleri heykellere geçmişe oranla daha fazla anlam ve kavram yüklemektedirler. Kendi bağlamlarından koparılan nesne, kavram, düş ürünü başka bir boyuta taşınarak eskiye öykünen, eskiye dair ipuçlarını üzerinde taşıyan yeni bir metafor olmuştur. Bu yeni düş gücüne sahip ve devrimci kimliği taşıyan sanatçının metafor kullanmadaki gücünü Nietzsche şu şekilde açıklamaktadır; “içimizde her türlü duygulanımın başlangıcı olan, sanatsal anlamda metafor üretimi, bu formları öngörür ve onlarda gerçekleşir. Metaforların kendilerinden, nasıl olup da daha sonra kavramsal bir yapı inşa edilebileceğini açıklamanın tek yolu, bu özgün formların kararlılığına başvurmaktır (Kofman, 1983).

Betimleme esaslı ve egemenliğe uygun metaforik yansıtımaların tekdüzeliği bitmiş, yerini daha bireysel, daha sezgisel, daha çağrışımcı metaforik yansıtımalar almıştır.

Heykel sanatı, Empresyonizmden sonra çağımız heykel sanatçısını, zengin görsel kaynaklarla birlikte, sürekli uyaran ve mesaj ileten imgeler dünyasında kendini ve çağını sorgulama sürecine itmiştir. Bu sorgulama Empresyonizmle birlikte, heykel sanatına neyin yapıldığı değil, nasıl yapıldığı gibi bir düşünsel boyut kazanmıştır. Somuttan soyuta, soyuttan non-objektive geçiş süreci başlamıştır. Geçmişte kullanılan simgesel, temsilci ve betimlemeci öğeler kaldırılarak, yerine gerçek ya da düşsel metaforların kullanıldığı sezgisel, çağrıştıran, uyarıcı öğeler kullanılmıştır.

20. yy. ile birlikte pek çok sanatçı bu köklü değişimlerin çerçevesinde ürünler vermiştir. Bunlardan biri de metafor olarak insan figürü üzerine düşsel ve biçimsel yeni anlamlar kazandıran Henry Moore’dur. İngiltere’nin endüstri kenti olan Yorkshire da, dünyaya gelen Moore yaşadığı bölgedeki coğrafyanın sahip olduğu form zenginliklerini özümseyerek, daha sonra mekanla birlikte kurguladığı açık heykellerine aktarmıştır. Moore’a göre; “heykel dış mekan sanatıdır. Benim için gün ışığı heykele en uygun çerçevedir ve tamamlayıcısı doğadır” (Ferrier and Pichon, 1994).

Moore’a göre formu biçimlendirme sürecinde biçimlendirme için kullanılan maddenin yapısına göre hareket edilmelidir. Taş sert bir maddeyse onu yumuşakmış gibi göstermenin anlamı olmadığını düşünen sanatçı; birden çok parçanın oluşturduğu yatan figürleri, doğadaki benzer karşıt ilişkileri, natüralizm ile soyutlamayı, gerçek ile gerçeküstüyü, ölüm ile ölümsüzlüğü barındırmaktadır. Moore heykellerini kendi söylemiyle; deliklerle yani boşluklarla meydana getirmiş; heykele nefes aldırılmıştır. Moore ile birlikte heykel sanatında geleneksel ‘*Kapalı Kompozisyonlu Form*’ anlayışı sonra ererek, ‘*Açık Kompozisyonlu Form*’ kavramı gelişmiştir

Yüksek kalitede eğitim alan Moore’un yapıtlarını salt dönemin devrimci gelişmelerinin yansımaları olarak açıklamak, eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü Moore’un temel bir ayırıcı niteliği ve onu bir mihenk taşı yapan özelliği geçmişten, bireysel bir sentez yaratacak biçimde faydalanmış olmasıdır. Özellikle Mısır, Etrüsk ve Meksika sanatlarından etkilenmiş ve bu durum üslubuna yalınlık, kitlesellik, (masiflik, ölçüsel büyüklük) olarak yansımıştır. Işık ve mekan algısının insan metaforları ile bütünleşmesini yaratmada, Moore’un karakteristik özelliği, eserlerinde eğri yüzey ve çizgilerin baskınlığı olmaktadır.

Yapıtlarında kullandığı figüratif dil ilkel, antik, Meksika, Afrika ve Okyanusya kültürlerinin yansımalarıyla anlam kazanmıştır. İkel sanatların ifade gücünü, oluşturduğu formlara aktarmıştır. Yapıtlarında kullandığı malzemeleri özünden koparmayarak, heykellerinin yaşama dair doğallığını korumuştur. Bu yaklaşımı tasarımına göre malzeme bulmak yerine doğal olan malzemeye, doğadaki hazır durumuna göre kompozisyonlar üretmiştir. “Moore, modeline bakıp yapıta başlamıyor, tersine, taşa bakarak işe koyuluyor. Daha taşı parçalamadan, ondan bir şeyler çıkarmak istiyor... Taş insan figürünü sezindiriyorsa elbette daha iyi. Ancak Moore kayanın cisimselliğinden ve yalınlığından bir şeyler korumak istiyor. Taştan bir kadın istemiyor, kadını sezindiren bir taş yapmak istiyor” (Gombrich, 1997). Moore’un malzemenin doğallığına karşı bu duruşu, yüzeylerin korunduğu büyük planların ve organik formların güç kazandığı, doğadan gelen sezgisel bir ifadeye ulaşmasını sağlamıştır.

Moore'un bu anlayışta yapmış olduğu en karakteristik örnek Yatan Kadın heykelidir (Şekil 1). Kadın metaforunun kullanıldığı bu heykel, kadından öte kadını sezindiren yeni bir metafor olarak anlam bulmaktadır. Bu durumu şu şekilde dile getirmektedir: "Canlanan figür değil, figürün ortasındaki taştır." Moore, "ben taşın doğasını, yumuşak etin doğasını taklit etmek için bozmayacağım" (Ferrier and Pichon, 2002) deyişiyle doğada var olan malzemenin biçimlerle sadık kalarak yeni bir metafor ürettiğini belirtmiştir.

Şekil 1. Henry Moore, Uzanan Figür, 1929 (URL-1, 2013).

"Bazı sanatçılar görsel duyarlılığı karşılayan şeyleri doğada bulur, yapıtlarını buradan çıkararak kotarırlar. Bazıları da kendi iç dünyasına yönelip ruhsal yapısı ile hesaplaşmayı yeğler", "Figüratif ve soyut sanatın niçin aynı zamanda ve yan yana, hatta aynı kişide gerçekleşmediğini anlayamıyorum. Biri doğru, diğeri yanlış değil ki..." (Moore, 1996).

Moore'un heykellerine hakim olan figüratif anlatım yaşamla iç içe geçmiş insan esaslı temalarla varlık değeri kazanmıştır. Anne ve Çocuk bu temalardan biridir (Şekil 2). Kütleselliğin yanında boşlukların hakim olduğu bu çalışmasıyla heykeli saran dış boşlukla iç boşluk ortak bir plastik dile sahip olmuştur. Boşluğun plastik öge olarak kullanıldığı bu yapıt kadın imgesinin kütleselliğine hafifletici bir unsur çocuğu saran anne temasına da bir kavramsal anlam katmaktadır. İnsanın dışında imgesel bir şey olan boşluk, aynı zamanda kitleye kazandırdığı saydamlık ile, heykelin çevreyle bütünleşip, kaynaşmasını sağlamaktadır.

Moore'un heykellerinde durağan bir bloğu, formun tamamını kapsayan bir varlığa, farklı boyutlarda ve boşluk tarafından çevrelenen ve birbirine karşıt ilişkiler içindeki kütleleri kompozisyonlara dönüştürdüğü görülmektedir. Yer çekiminin merkezde hissedildiği formları statik olmakla birlikte, formun parçaları arasında şiddetli, dinamik bir gerilim de hissedilmektedir. Moore'un anne ve çocuk gibi kompozisyonlarında, bir değil, iki figürün bulunmasının altında yatan bir neden de, büyük olasılıkla budur.

"Delikler daha ilk başlangıcımda heykele ve malzemeye olan sevgimin sonucudur. Daha ilk heykellerimde anladım ki her şeyi bir blok halinde, tek bir üniteye sığdırmak yaşama benzemiyor; nefes almaya gereksinim vardı. Bir deliğin bir biçimi vardır, delik biçimsizlik demek değil, kütle ile bir karşıtlıktır. Bu benim için estetik bir sorun olmuştur" (Moore, 1983).

Henry Moore Heykellerinde Metafor Olarak İnsan Figürü

Şekil 2. Henry Moore, Anne ve Çocuk, 1983 (URL-2, 2013).

Bir diğer çalışması olan “Üç Parçalı Uzanan Figür” isimli heykelinde, doğal gerçekliğe ilişkin detaylar ve ipuçları kolayca algılanmakla birlikte, daha önce kütlenin içinde kullandığı boşlukları, bu çalışmasında mekana yayarak parçalar arası bir iletişim unsuru olarak mekânsal bir düzenleme boyutuna taşımıştır (Şekil 3). Gerçekliğin düşsele taşındığı bu çalışma uzanma eyleminin biçimsel bir metafora dönüşüp, izleyicinin algısı sonucunda anlamlandıracağı bir üst anlam kimliğine bürünmüştür.

Şekil 3. Henry Moore, Üç Parçalı Uzanan Figür, 1973 (URL-3, 2013).

Doğanın akıcı enerjisini temsil eden nehir tanrıalarının kişileştirilmeleri, sanatçının geleneksele uzanan figür heykelleri için bir çıkış noktasıdır. Moore'un figürleri kendilerinden başka bir şeyi temsil etmez ve sanki doğada var olan enerjiler tarafından şekillendirildikleri izlenimini verirler. Moore sanatla ilgili görüşlerini yayınladığı ilk yazısında, kendisini en fazla etkileyen heykellerin, "büyük dağların güç ve enerjisini yansıttığını" ifade etmiştir. Daha sonraları da, figürlerinde sıkça kullandığı deliklerle ilgili olarak, "bu delikleri dağlardaki mağaraların gizemli haline benzettiğini dile getirmiştir. Çok açıktır ki, Moore aradığı enerji, güç ve gizemi, insan özelliklerinden çok, doğa şekilleri tarafından paylaşılan özelliklerde bulmuştur. Geniş anlamda değerlendirmek gerekirse, özellikle heykelde bir doğa parçası ile özdeşleştirilen figürün, yatay bir duruş içinde gösterilmesi kadar da normal bir şey yoktur. Ancak birincil amaç "enerji ve güç"tür: Moore'un uzanan figürleri kendini bırakmışlık yerine, yarı doğrulmuş duruşları ile bir potansiyel enerji ortaya koyar. Böylelikle, nehir tanrıaları ile olan yapısal benzerlik ortaya çıkar: düşünce doğanın gücüne boyun eğen bir vücut değil, aksine bu gücü barındıran bir vücut haline gelir.

Yukarıda verilen örneklerle Moore figüratif soyutlama anlayışına hem biçim hem de içerik açısından yeni bir anlam kazandırmıştır. İnsan figürünün doğada var olan bağımsız biçimlere değişimi ve metafor olarak yeniden varlık değeri kazanması belirleyici olmuştur. Bu Modernist bağlamda, geleneğin yıkılarak, yeni bir biçim dilinin varoluşu demektir. Metaforik bir anlatımla, insan olmayan bir görüntünün insan metaforuyla ifade edildiği bir yeni dil olmuştur. Moore doğaya öykünmek yerine doğadan beslenen anlayışların doğrudan metafor üreten eskinin estetik kaygılarını bir tarafa bırakarak heykeli bir düşün ve bilinç ürünü haline getirmiştir. O amaç durumundaki metaforu, kavramsal özü yansıtan bir araca çevirmiş, heykel sanatında mihenk taşlarından olan bir sanatçıdır. Yalınlık, klasik metafor biçimlendirmeleriyle bağdaşmaz. Moore, yalınlığı heykelde ve metaforik anlatımlarda bütünleyici ve vazgeçilmez bir öge olarak kullanmayı başarmış ender bir emektir. Boşluğun veya deliğin, hem biçimlendirme ögesi, hem de çevreyle kaynaşma ögesi olarak varlık kazanması Moore ile olmuştur. Kavramlaşmış kitlede, boşluk artık bütüne ait bir varlıklaşmış öge ve aynı zamanda saydam olmayanın saydamlaşmasını sağlayandır.

Son olarak, üst anlam kimliği oluşturmada, metaforik anlatımları kökten değiştiren, Henry Moore' un geçmiş iyi bilme, özümseyip sentezleme olarak heykel sanatına getirdiği bu yaklaşımı; yeni ve benzersiz bir kapı açmış, geçmiş bir klasikçi veya gelenekselci gibi, olduğu gibi devam ettiren bir sanatçı olmamış, ama geçmişten de beslenmekten vazgeçmemiştir. Geçmiş, yeni sentezler yaratmada, benzersiz bir biçimde kullanarak, sanatın gelişiminde ileri bir halka olmayı hak etmiştir.

Kaynakça

1. Atalayer, F. 1980. Plastik Sanatlarda Temel Tasarım, KDMM Yayınları, Konya, s. 8.
2. Ferrier, L. and Pichon Y. 1994. Art of the 20th Century, Moore: The Secret Soul of Things, Under the Direction Italy-Milan, s. 465.
3. Karasu, B. 1994. Ne Kitapsız, Ne Kedisiz, Metis Yayınları, İstanbul, s. 29.
4. Kofman, S. 1983. Nietzsche and Metaphor, Standford University Press, ABD, s. 23.
5. Lynton, N. 1991. Modern Sanatın Öyküsü, Çev. Prof. Dr. Cevat Çapan, Prof. Sadi Öziş, Remzi Kitabevi, İstanbul. s. 367.
6. Gombrich, E.H. 1997. Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 67.
7. Read, H. 1983. Modern Sculpture Thames And Hudson.ABD, s. 79.
8. Moore, H. 1996. From The Inside Out, Münih: Prestel, s. 9.
9. Moore, H. 1983. Moore İle Görüşme, Boyut Plastik Sanatlar Dergisi, Ankara, s. 33
10. Sylvester, D. 2004. Moore' Un Uzanan Figürleri, Sanatsanat Kültür Ve Sanat Dergisi, İstanbul Sayı: 3.
11. Özkaya, Y. 2007. 1960'dan Günümüze Çağdaş Sanatta Heykelin Konumu, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
12. Turani, A. 1992. Dünya Sanat Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi. İstanbul, s. 20-37.

Henry Moore Heykellerinde Metafor Olarak İnsan Figürü

13. URL-1, 2013. www.againart.com/64-_Henry_Moore_Uzanan_Figur.html. Erişim tarihi: 02.10.2013.
14. URL-2, 2013. www.againart.com/67_-Henry_Moore_.html. Erişim tarihi: 02.10.2013.
15. URL-3, 2013. www.felsefeekibi.com/sanat/isimler/isimler_alfabetik_moore_henry.html. Erişim tarihi: 02.10.2013.

AYDIN'DA CİHAOĞULLARINA AİT İKİ SU YAPISI: CİHANOĞLU ABDÜLAZİZ VE ATİKE HANIM ÇEŞME-SEBİLİ

Muzaffer YILMAZ^{1*}

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, 44280, Malatya.

Özet

Son klasik abide olan Sultanahmet Camii'nden sonraki öncü denemeler sayılmazsa, 18. yüzyıl, Osmanlı Sanatında batılılaşma eğilimlerinin ciddi olarak görülmeye başladığı dönemin başlangıcı olarak kabul edilir. Barok, Rokoko ve Ampir üslupların bir arada görüldüğü 18-19. yüzyıl Türk Sanatında batılı tesirler ilk olarak küçük ölçekli su yapılarında, çeşme ve sebillerde kendini göstermeye başlamış ve özellikle İstanbul bu süreçte çok sayıda çeşme ve sebille donatılmıştır. İstanbul'da saray ve çevresi tarafından yürütülen imar faaliyetleri taşrada daha çok ayanların himayesinde gelişmekle birlikte, başkenttekine denk eserler ortaya koyabilme yarışı pek çok Anadolu şehrinde eşsiz eserlerin ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. İzmir bu bağlamda bölgenin en önemli cazibe merkezi olsa da, Aydın'da tarihi geçmişi ve İzmir'e olan konumu itibarıyla önemli bir yerleşim yeri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu makalede, Batı Anadolu'nun önemli vilayetlerinden olan Aydın'ın il merkezinde yer alan ve bölgenin önemli ailelerinden Cihanoğulları tarafından 18. yüzyılda inşa ettirilen iki adet kendine has özellikler gösteren su yapısı ele alınmış ve geç dönem Osmanlı Mimarisi içerisindeki önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Su Mimarisi, Aydın, Ayan, Çeşme-Sebil

TWO WATER CONSTRUCTIONS BELONGING TO CİHANOGULLARI IN AYDIN: A PUBLIC FOUNTAIN NAMED AS CİHANOĞLU ABDULAZİZ AND MISS ATİKE

ABSTRACT

Apart from the pioneer trials after the Sultanahmet Mosque, which is the last classical monument, 18th century is acknowledged as the beginning of the tendencies in Ottoman Art seriously. In Turkish Art, 18th and 19th centuries when baroque, rococo and ampir styles were together, the first westerner impressions were on the small scale water constructions, fountains and public fountains and especially İstanbul was equipped with tons of fountains and public fountains in this process. Town planning works, which were managed by Palace and Palace circles in İstanbul, were developed under the patronage of landed proprietors in rural. The competition for doing equal works similar to the ones in capital allowed many of Anatolian cities for doing unique masterpieces. In this sense, though İzmir is the most important attraction centre in its area, also Aydın became prominent settlement place thanks to its historical and remoteness to İzmir. In this article, two water constructions, which have unique characteristics and which were built by an important family, Cihanoğulları in 18th century at Aydın's city centre—which is one of the important cities of West Anatolia—are discussed and their importance in late Ottoman Architecture were emphasized.

Keywords: Ottoman, Water Architecture, Aydın, Elite, Foundation

* Yazışma yapılacak yazar: muzaffer.yilmaz@inonu.edu.tr

Makale metni 23.07.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 03.09.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

Giriş

Ayan, kelime anlamı olarak ileri gelen, halk mümessilliği gören, zengin manaları taşımaktadır (Pekalın, 1983). Terim olarak ise Osmanlı ileri gelenleri olarak tanımlayabileceğimiz ayanlar, 18. Yüzyıla kadar kurumsal bir kimlik kazanmamış, Osmanlı İmparatorluğunun siyasi ve ekonomik açıdan etkinliğinin yavaş yavaş azalmasıyla, bir derebeylik rejimine benzetilebilecek şekilde, Anadolu'da kendiliğinden kurulmaya başlamıştır (Akdağ, 1963). Varlıkları Celali isyanlarına kadar giden ve son dönem Osmanlı siyasetine damga vuran ayanların, özellikle Anadolu'da kuvvetlenmesinde idari yapıda yapılan değişiklikler, merkezi otoritenin zayıflaması, vergi toplama usulü, vilayet ve şehir kethüdalığının teşekkülünün etkileri vardır (Özkaya, 1994).

Batı Anadolu, Ayanlığın Anadolu coğrafyasında uygun bir yayılma alanı bulduğu yerlerden biridir. Bölge genelinde irili ufaklı pek çok güç odağı bulunmakla birlikte, Cihanoğulları bölgenin iç kısmında, Aydın ve çevresinde etkin olmuş önemli bir ailedir. Ailenin tarihi hakkında bugüne kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamakla birlikte, Cihanoğulları'nın geç dönem Osmanlı Mimarisi dâhilinde bölgede inşa ettikleri yapılar ve üstlendikleri misyon, Ayda Arel tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (Arel, 1993). Aydın Merkez, Nazilli ve Koçarlı üçgeninde etkin olan aile fertleri, özellikle Aydın kent merkezinde çok sayıda yapı inşa ettirmişlerdir. Bu yapıların en önemlisi ve tanınanı, şüphesiz Aydın Merkez Güzelhisar Mahallesi'nde yer alan Cihanoğlu Abdülaziz Külliyesi'dir (Şekil 1). Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarisi içerisinde önemli bir yeri olan yapıyı 1907 senesinde ünlü İngiliz seyyah ve ajan Gertrude Bell'de ziyaret etmiştir (Şekil 2). Cami, Medrese, Çeşme-Sebil ve Sarnıçtan (Sarnıç olduğu düşünülen yapının kimliği hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Muzaffer Yılmaz yüksek lisans tezinde yapıyı Sarnıç; Şükrü Tül ise kitabında hamam olarak değerlendirmiştir (Yılmaz, 2010; Tül, 2013). Oluşan külliye dışında Cihanoğulları, sıcak bir iklimin hüküm sürdüğü Aydın'da çok sayıda su yapısı da inşa ettirmişleridir. 17. Yüzyılda kente gelen Evliya Çelebi, şehirde 200 çeşme olduğundan bahsetmektedir (Çelebi, 1963). Farklı yapı türlerine sahip bu su yapıları içerisinde ilginç bir mimari tasarıma sahip olan çeşme-sebiller önemli bir yapı grubunu oluşturmaktadır.

Genel bir su sağlama sisteminden gelen suyun, kamunun kullanımına sunulduğu yapılara çeşme denilmektedir (Sözen ve Tanyeli, 2005). Çeşme kelimesi, Farsça'da göz anlamında kullanılan "çeşm" kelimesinden gelmekle birlikte, 13. ve 14. yüzyıllarda çeşme yapılarını nitelemek için "ayn" ve "sikaye" isimleri de kullanılmıştır (Eyice, 1993). Sebil, Arapça yol anlamına gelmekte olup mecazi olarak ise, hayır için yapılmış, parasız su dağıtılan, etrafı parmaklıklarla çevrelenen ve ekseriyetle üzeri kubbe ile örtülen binalara sebil adı verilmektedir (Pekalın, 1983). Farklı fonksiyonları olan çeşme ve sebillerin bir arada inşa edildiği örneklerde olmakla birlikte, bir arada inşa edilen bu tip yapılara ilk olarak 17. yüzyılda rastlanmaktadır (Pilehvarian, 2002). İstanbul'da bu şekilde edilmiş çok sayıda çeşme bulunmakla birlikte, örneklerin çoğunda ya çeşmeler sebil yapısının, ya da sebiller çeşme yapısının bünyesinde çok cepheli yapılar olarak yer almışlardır.

Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili

Çeşme ve sebilden müteşekkil yapı, Aydın İli Merkez İlçe Köprülü Mahallesi Çankaya Caddesi üzerinde, Cihanoğlu Külliyesi'nin güneyinde, külliyenin cami duvarı ile revaklı galeri kısmının kesiştiği yerde bulunmaktadır (Şekil 3).

Dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan çeşme 3.00 m. genişliğinde, 5.00 m. yüksekliğindedir. (Şekil 4-5). Çeşmenin 1.80x1.60 m. ölçülerinde olan üzeri içten beşik tonoz dıştan ise kurşun kaplamalı düz tavan ile örtülü hazne kısmına, sebilin batı tarafına sonradan açılmış olan bir kapıyla geçilmektedir (Şekil 6). Çeşmenin güneye bakan ana cephesinin köşelerinde tuğla sütunceler bulunmaktadır. Sütuncelerin arasında sepet kulplu kemer ve aynalık kısımlarını çevreleyecek şekilde içbükey profilli bir silme yer alır. Güney cepheden 0.45 m. çıkıntı yapan yalak tek gözlü olup, çeşme sekileri yalağın doğu ve batı köşelerindedir. Çeşmenin ayna taşı mermerden olup dört lülelidir. Ayna taşının 0.35 m. üzerinde yuvarlak kemerli taslık kısmı bulunmaktadır. Taslık kısmının yer aldığı nişin üzerinde çeşmenin altı satırlık kitabesi yer almaktadır. Çeşmenin köşe sütuncelerinin üzerine, yukarı doğru genişleyen ve dört tuğla dizisinden oluşan başlıklar yerleştirilmiştir. Başlıkların üzerine düz bir silme oturmakta ve silmenin üzerinde, kademeli bir şekilde iç içe geçmiş üç sivri kemerli bir alınlık kısmı bulunmaktadır.

Çeşmenin doğusunda yer alan sebil kısmı da çeşme gibi tuğladan inşa edilmiştir. Yapının güneye bakan ana cephesi, zeminden 0.10 m. yükseltilmiştir. Sebilin ana cephesinde, iç içe kademeli (içte sivri dışta yarım daire formlu) şekilde, yan yana iki kemer, cephede 0.40 m. derinlik oluşturmakta olup, mermer bir konsola oturmaktadır. Büyük bir niş görünümündeki bu alanın her iki köşesi, içbükey profilli bir silme şeklindedir. Bu silmeler zeminde bulunan üçgen formda mermer sekilerden başlamakta ve yukarıda sebil kemerinde sonlanmaktadır. Sebilin ana cephesinde, 0.75 m. ölçülerinde iki adet madeni şebekeli pencere ve ortalarında 0.70 m. genişliğinde bir giriş açıklığı bulunmaktadır. Sebil kısmının pencere şebekeleri özgün olup lokmalı tiptedir. Duvar kalınlığı 0.70 m. olan ve üzeri, tromplarla taşınan bir kubbe ile örtülü olan sebilin içi 2.63x3.08 m. ölçülerindedir. İç kısmın doğu duvarında 0.42 m. genişliğinde, 0.26 m. derinliğinde, batı duvarında, 1.32 m. genişliğinde, 0.60 m. derinliğinde iki adet niş mevcuttur (Şekil 7). Ayrıca sebilin batı duvarında, çeşmenin hazne kısmına geçiş sağlayan 0.46 m. genişliğinde bir açıklık yer almaktadır.

Yapı, Aydın'daki en ihtişamlı su yapılarından biri olmakla birlikte, il genelindeki diğer çeşme ve çeşme-sebil yapıları bir bütün olarak düşünüldüğünde zengin sayılabilecek bir süsleme kompozisyonuna sahiptir. Süsleme açısından daha yalın olan çeşme kısmı: ayna taşı üzerinde bulunan yarım daire şeklindeki sathi kabartma içerisinde yer alan rozet tarzı motiften oluşmaktadır. Yapının sebil kısmı cephe tasarımıyla diğer tüm Aydın çeşme-sebillerinden ayrılır. Giriş cephesinde mermer kapı lentosu, zemin oyma tekniğinde yapılmış, yatay bir baklava dilimi şeklinde tasarlanmış olup, motifin köşelerine akantuslar yerleştirilmiştir (Şekil 8). Ayrıca kapı ve pencere lentoları üzerinde yer alan 2.20x0.70 m. ölçülerinde mermer bir plaka beş panoya ayrılmış, doğu ve batıdaki ikişer sıra mermer pano üzerine, kapı lentosunda görülen tasvirin dikey bir versiyonu uygulanmıştır. Ortadaki pano diğerlerine nazaran daha geniş tutulmuş olup üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış yuvarlak kemerli perde tasviri yer almaktadır.

Çeşme-Sebil'in inşası ile ilgili bilgi verecek birden fazla somut verinin bulunması, yapının inşa sürecine ve inşa edilmiş şeklinin belirlenmesi açısından bir sorun meydana getirmektedir. Çeşme üzerinde yer alan kitabede, yapının H.1197/M.1784 yılında, Cihanoğlu Abdülaziz Efendi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

مرامي صاحب الخير والحسنات
انالحسنات يزحبالمشيات
بنا ايتديبوسبيلي رضا الله
در كححنده قبول ايده تعا لئالله
جحان زاده الحاج عبدالعزيز
عليه رحمتالله الملك اعزير سنة 1197

- 1-Meramı Sahibü'l-hayr ve'l-hasenat
- 2-İnnel Hasenat yüzehhibine's-seyyi'at
- 3-Bina itdi bu sebili rıza en lillah
- 4-Dergâhında kabul ide ta'ala Allah
- 5-Cihanzade el-hac Abdul-'aziz
- 6-Aleyhi Rahmetullah el-mülkül-aziz sene 1197

Yapının kitabesinin çeşme üzerinde yer alması, ancak yazıt üzerinde sebil kelimesinin geçmesi, yapının bir bütün olarak düşünüldüğü ile açıklanabilse de konu ile ilgili farklı görüşlerde bulunmaktadır. Ayda Arel bir vakfiye kaydından hareketle, sebil kısmının Abdülaziz Efendi'nin ikinci hanımı olan Ümmühan Hatun tarafından yaptırıldığını yazmaktadır (Arel, 1999). Şükrü Tül ise 2011 yılında yayınladığı Ümmühan Hanıma ait vakfiye kaydında, sebilin Hacı Abdülaziz Efendi tarafından yaptırıldığını yazmaktadır (Tül, 2011). Bu ikileme bağlı olarak her iki vakfiyede geçen şahısların/mekânların aynı kişiler/yapılar olmadıkları düşünülse de, kişilerin künyeleri ve yapıların konumları birbirileri ile örtüşmektedir. Ayrıca yapının kitabesinden hareketle, sebil kısmının Abdülaziz Efendi tarafından yaptırıldığı kesindir. Bu karmaşıklığın temel problemi muhtemelen yapıların bir bütün olarak (çeşme-sebil) inşa edilmesi ve sadece sebil diye adlandırılmasıdır (Nitekim gerek kitabede, gerekse vakfiye örneklerinde çeşme ismi geçmemektedir). Bu bilgilere ilave olarak Aydın'daki çeşme-sebil geleneği de düşünüldüğünde, çeşme ve sebil kısmının tek bir yapı olarak bir arada inşa edildiği ve sebil olarak adlandırıldığı söylenebilir. Çeşme ve sebilin müteşekkil, bu tip bir yapı oluşumunun nadir görülmesi, farklı araştırmacıların yapıların kimliğini tespit etmesini bile zorlaştırmaktadır. Zira Baha Tanman, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisindeki Cihanoğlu Külliyesi maddesinde çeşme-sebil kısmını, türbe-sebil olarak tanımlamıştır (Tanman, 1993). Tanman'ın bu tanımlamasında, bölgedeki çeşme-sebil geleneğinin tam olarak bilinmemesinin etkisi büyüktür.

Tüm bu veriler bir bütün olarak düşünüldüğünde, çeşme-sebil yapısını, çeşme üzerinde yer alan kitabeden hareketle H.1197/M.1784 yılına tarihlemek mümkündür.

Atike Hanım Çeşme-Sebili

Çeşme ve Sebilden müteşekkil yapı, Aydın İli Merkez İlçe Pınarbaşı Mahallesi, Sakarya Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 9).

Yapının tuğla malzeme ile inşa edilen çeşmesi 3.30 m. genişliğinde 2.55 m. yüksekliğindedir (Şekil 10-11). Çeşmenin üzeri içten beşik tonoz dıştan ise düz tavan ile örtülü olan hazne kısmı, 2.34x2.44 m. ölçülerindedir. Çeşmenin güneybatıdaki ana cephesi dikdörtgen bir forma sahip olup, köşelerinde tuğladan sütunceleri bulunmaktadır. Başlıkları olmayan sütunceler saçak seviyesine kadar yükselmektedir. Ana cephede sütuncelerin iç kısmında, sathi sivri çeşme kemerini, alınlık ve aynalık kısımlarını içine alacak şekilde cepheyi çevreleyen içbükey profilli bir silme yer alır. Çeşmenin yalağı, zemin kotunun zamanla dolmasıyla toprak altında kalmıştır. Çeşme sekilerinden ise, sadece doğu yönündekinin bir kısmı zemin kotunun üzerinde kalabilmiştir. 0.40x0.50 m. ölçülerindeki mermer ayna taşı çift lüleli olup, geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Ayna taşının 0.15 m. üzerinde dilimli sivri kemerli bir taslık kısmı yer almaktadır. Sivri çeşme kemerinin üzerinde, alınlık kısmında 0.40x0.42 m. ölçülerinde bir kitabe haznesi bulunurken, yapının kitabesi mevcut değildir. Günümüzde tahrip olmuş olsa da, yapının eski fotoğraflarından saçak kısmının düz bir silmeyle hareketlendirildiği anlaşılmaktadır.

Çeşme gibi tuğladan inşa edilen sebilin güneybatıdaki ana cephesi, 3.10 m. genişliğinde, 3.20 m. yüksekliğindedir. 0.24 m. genişliğindeki içbükey bir silme cepheyi üç yönden çevrelemektedir. Cephenin ortasında 0.76x0.55 m. boyutlarında madeni şebekeli bir sebil penceresi bulunmaktadır. Yapının şebekeleri özgün olup yarmalı tiptedir. Pencere lentosu üzerinde sivri kemerli sathi bir niş cepheye hareket kazandırmaktadır. Sebilin saçak kısmı üzerinde, köşelerde, baca formunda mimari öğeler yer almakta olup eski fotoğraflardan bu öğelerin sembolik minareler oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 12). Yapı bu yönüyle Aydın Fatma Hanım Sebil-Sıbyan Mektebine oldukça benzemektedir (Şekil 13). Yapının batı cephesinde 0.75x0.55 m. ölçülerinde bir pencere daha mevcut olup, lento üzeri sivri kemerli sathi bir nişle hareketlendirilmiştir. Duvar kalınlığı 0.60 m. olan sebilin kuzeydoğu cephesinde, 0.65. m. genişliğinde bir giriş açıklığıyla sebilin içerisine girilmektedir. Yapının içi 2.80x2.41 m. ölçülerindedir. İç kısımda kuzeydoğu duvarında, 1.00 m. genişliğinde, 0.37 m. derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Ayrıca batı duvarında 0.90 m. genişliğinde, çeşme haznesine açılan bir pencere yer alır. Sebilin üzeri tromplarla taşınan bir kubbe ile örtülüdür (Şekil 14).

Süsleme açısından son derece yalın olan çeşme-sebil yapısının çeşme kısmının ayna taşı üzerinde bulunan çarkıfelek motifi, yapıdaki yegâne süs unsurudur. Bir kısmı toprak altında kalan ve büyük oranda tahrip olan ayna taşında, 2 adet çarkıfelek motifi ile lüle deliği kısmen seçilebilmektedir (Şekil 15).

Üzerinde herhangi bir kitabesi olmamasına rağmen, vakfiye kayıtlarına bağlı olarak çeşme-sebilin, H.1202/M.1787 tarihinde, Cihanoğlu Abdülaziz Efendi'nin ilk eşi Atike Hanım tarafından yaptırıldığını söylemek mümkündür (Arel, 1993). Yapının doğu ve güneyine doğru devam eden yapı ve künk izleri, mevcut çeşme-sebil yapısının evvelce başka bir yapı grubu içerisinde, belki de küçük bir külliye dâhilinde yer aldığını düşündürmektedir.

Değerlendirme

Birbirine eş büyüklükte iki mekândan oluşan her iki çeşme-sebil yapısı da, bu yönüyle Aydın'da yer alan diğer çeşme-sebil yapılarına benzemektedir (Şekil 16). Tuğladan inşa edilen her iki yapının da çeşme kısımları depolu olmakla birlikte, depo kısımlarının üzeri tonoz örtülüdür. Gerek Cihanoğlu Abdülaziz gerekse Atike Hanım çeşme-sebillerinin sebil kısımları kare planlı olup, her iki mekânında üzeri tromplarla taşınan tuğla kubbeler ile örtülmüştür.

Anadolu'nun genelinde bu tip çeşme-sebil yapılarına rastlanmamakla birlikte, İzmir ve İstanbul'daki eserlerde belli yönleriyle Aydın'daki örneklerden ayrılmaktadır. İstanbul ver İzmir'de, çeşme ve sebillerin bir arada fakat

ayrı iki mekân olarak tasarlandığı bazı örnekleri de görmemize rağmen, bu tip örneklerdeki çeşmelerin büyük bir çoğunluğu ya duvar çeşmesi ya da meydan çeşmesi şeklindedir (Şekil 17-19). Aydın'da, bir arada inşa edilen çeşme ve sebil örneklerinde ise, çeşme ve sebiller birbirinden bağımsız iki ayrı yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydın'daki bu tip çeşme ve sebilleri İstanbul ve İzmir örneklerinden ayıran bir diğer farkta, depolu tipte inşa edilmeleri ve bir taraftan da herhangi bir yapıyla doğrudan organik bağlarının olmamalarıdır.

Mimari olarak kendine has özellikler gösteren yapılar, süsleme özellikleri itibarıyla ise, dönemin genel teamülünü yansıtmaktadır. Özellikle Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili'nde görülen ve geç dönem özellikleri gösteren perde motifi, döneme ait pek çok su yapısında görülen bir süsleme ögesidir (Şekil 20-23). Atike Hanım Çeşme-Sebili'nin ayna taşında görülen çarkıfelek motifleri ise, Türk İslam Sanatı'nın hemen hemen tüm evrelerinde kullanılmış bir motif olmakla birlikte, ayna taşlarında servi ağacı motifi kadar rağbet görmemiştir. Ayna taşının devşirme bir malzeme olabilme ihtimalide mevcut olmakla birlikte, mimari ögenin zemin kotu altında kalması, böyle bir tespiti mümkün kılmamaktadır.

Sonuç

Osmanlı Mimarisinde batılı tesirler kendini ilk olarak su yapılarında göstermeye başlamıştır (Arık, 1999). Gerek bir arada gerekse ayrı ayrı inşa edilen çok sayıda çeşme ve sebil, 18. ve 19. yüzyıllarda sanattaki değişimin en iyi görülebildiği yapı gruplarından birini oluşturmaktadır. Durum başkent İstanbul'da böyle olduğu gibi, Anadolu içinde geçerli olmakla birlikte, özellikle sıcak iklimin hüküm sürdüğü topraklarda, bu dönem aralığı içerisinde çok sayıda su yapısı inşa edilmiştir.

Aydın Eyaleti, Tanzimat'ın getirmiş olduğu, mali, idari ve askerî yeniliklerin uygulama alanlarından (Çadırcı, 1991). Bu, yeniliklerin uygulama alanı olan eyaletin, ister istemez dönemin kendine özgü yeni mimari denemelerinin de uygulama sahası olmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim Aydın Cihanoğlu Camii'nin, ilk barok cami olan İstanbul Nuru Osmaniye Camii'nden sadece bir sene sonra inşa edilmiş olması, bu görüşü doğrular mahiyettedir.

Aydın'da Cihanoğulları tarafından yaptırılmış olan iki adet çeşme-sebil yapısının konu edildiği bu çalışmayla, hem dönem mimarisindeki değişimler vurgulanmış hem de bu değişim paralelinde yapıyı artan iki adet su yapısının tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca Aydın'da kendine has bir gelişim bulan çeşme-sebil mimarisi üzerinde durulmuş ve bu yapıların aynı döneme ait diğer örneklerle olan farkları irdelenmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Aydın Cihanoğlu Külliyesi

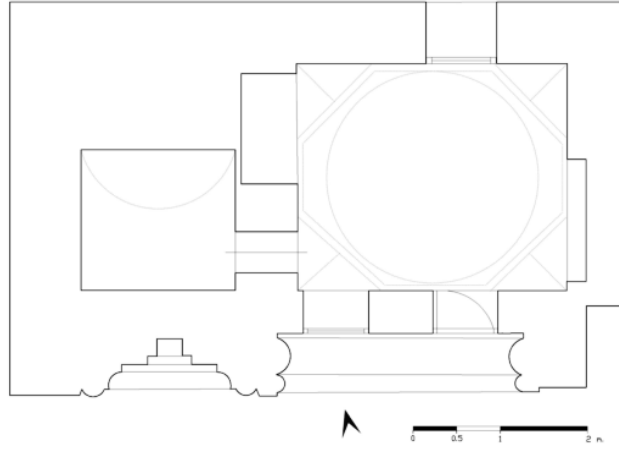
Şekil 2. Aydın Cihanoğlu Külliyesi Medrese ve Şadırvanı ile Dış Kısımdaki Revaklı Galeri
Gertrude Bell 1907-1909 (gertrudebell.ncl.ac.uk)

Aydın'da Cihanoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

Şekil 3. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Genel Görünüş

Şekil 4. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Plan

Şekil 5. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Görünüş

Şekil 6. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Üst Örtü

Şekil 7. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Sebil Kısmı Üst Örtü ve Kubbe Geçiş Elemanları

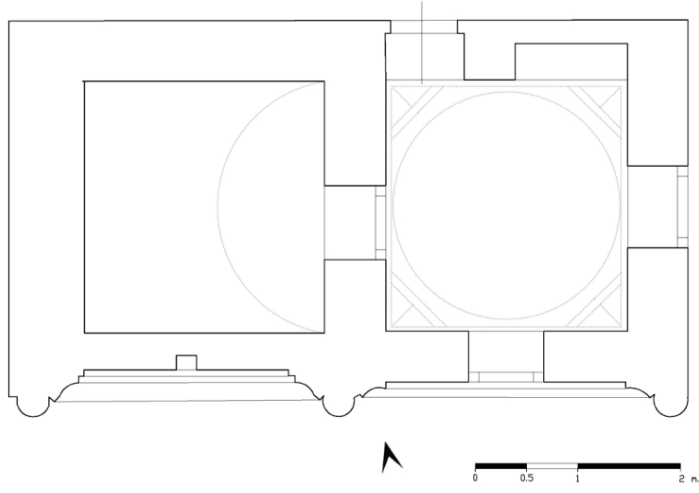

Şekil 8. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Sebil Kısmı Süslemeli Alan

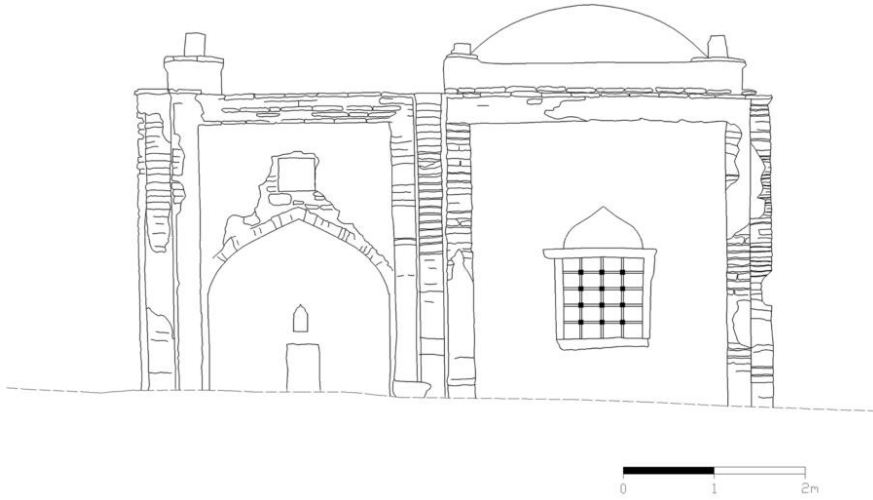
Aydın'da Cihaoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

Şekil 9. Atike Hanım Çeşme-Sebili Genel Görünüş

Şekil 10. Atike Hanım Çeşme-Sebili Plan

Şekil 11. Atike Hanım Çeşme-Sebili Görünüş

Şekil 12. Atike Hanım Çeşme-Sebili ve Sahte Minare Uygulaması (Tarihsiz)

Şekil 13. Aydın Fatma Hanım Sebil-Sıbyan Mektebi

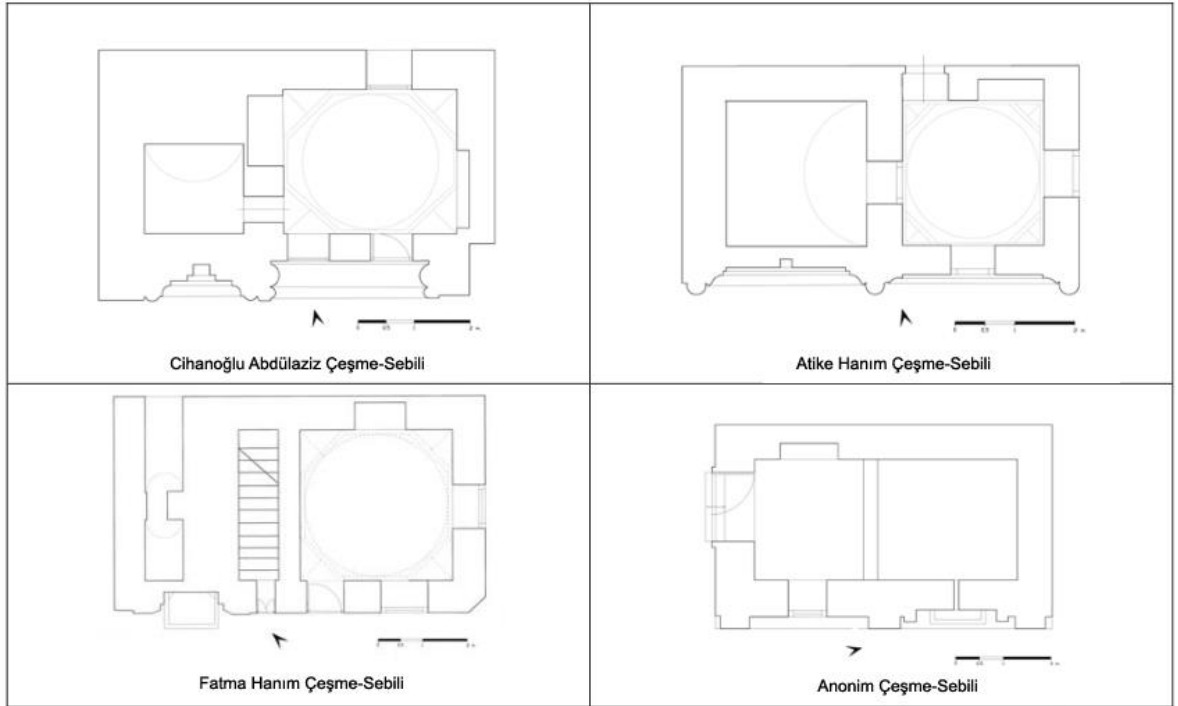

Şekil 14. Atike Hanım Çeşme-Sebili Sebil Kısmı Üst Örtü ve Kubbe Geçiş Elemanları

Aydın'da Cihanoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

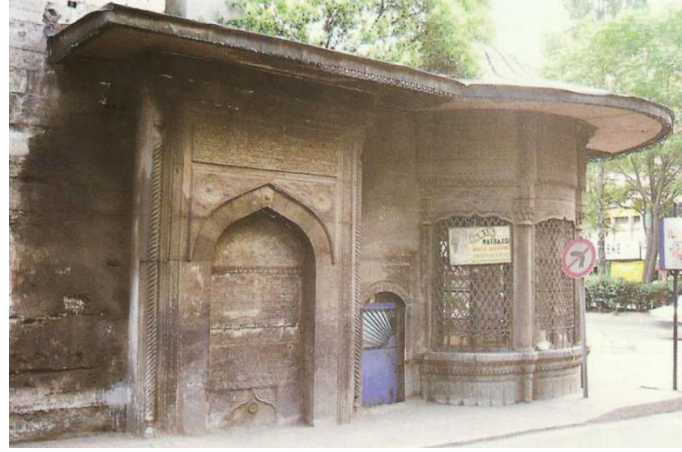
Şekil 15. Atike Hanım Çeşme-Sebili Ayna Taşı ve Ayna Taşı Yüzeyinde Yer Alan Çarkifelekler

Şekil 16. Aydın Çeşme-Sebil Planları

Şekil 17. İstanbul Sultanahmet Çeşmesi

Şekil 18. İstanbul İbrahim Paşa Sebili (Nuran Kara Pilahvarian, Nur Urfalıoğlu, Lütfi Yazıcıoğlu'ndan)

Şekil 19. İzmir Dönertaş Sebili (Gül Geyik'ten)

Aydın'da Cihanoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

Şekil 20. İzmir Dönertaş Sebili

Şekil 21. İzmir Gaffarzade Sebili (Gül Geyik'ten)

Şekil 22. Aydın Koçarlı Cihanoğlu Camii Şadırvanı

Şekil 23. Koçarlı Cihanoğlu Camii Haziresinden Bir Mezar Taşı

Kaynaklar

1. Akdağ, M. 1963. Osmanlı Tarihinde Ayanlık Düzeni Devri 1730-1839. Tarih Araştırmaları Dergisi, 8(14):51.
2. Arel, A. 1993. Aydın ve Yöresinde Bir Ayan Ailesi ve Mimarlık: Cihanoğulları. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler Araştırmalar Tartışmalar, (I. Uluslararası Tarih Kongresi Bildirileri), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara, s.184-221.
3. Arık, R. 1988. Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı. Kültür Bakanlığı, Ankara.
4. Arık, R. 1999. Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisine Bir Bakış. Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, 10, s.259.
5. Çadircı, M. 1991. Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları. TTK, Ankara, s.190.
6. Evliya Çelebi. 1968. Seyahatname. 9-10, Üçdal Neşriyat, İstanbul, s.69.
7. Eyice, S. 1993. Çeşme. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınevi, 8, İstanbul, s.277.
8. Özkaya, Y. 1994. Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık. TTK, Ankara, s.99.
9. Pekalın, Z. 1983. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II. MEB, Ankara, s.120-135.
10. Pilehvarian, K. N. 2002. Osmanlı Çeşme Mimarisi. Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, 12, Ankara, s.248.
11. Sözen, M. ve Tanyeli, U. 2005. Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü. Remzi Kitabevi, İstanbul, s.58.
12. Tanman, B. 1993. Cihanoğlu Külliyesi. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınevi, 7, s.543.
13. Tül, Ş. 2013. Bitek Toprak Üzerinde Aydın. Ege Yayınları, İstanbul, s.152.